

Voorwoord

Voor u ligt de jaarlijkse voortgangsrapportage over het waterbeheer in Nederland, Water in Beeld 2005. In deze rapportage wordt aangegeven in welke mate de lange-termijndoelstellingen op het gebied van waterbeheer in 2004 zijn gerealiseerd. Toetsing aan de actiepunten uit de Vierde nota waterhuishouding is daarbij de belangrijkste invalshoek. Waar mogelijk worden de resultaten weergegeven via concrete indicatoren.

Uit Water in Beeld 2005 blijkt dat de komende jaren een aanzienlijke inspanning nodig is om de doelstellingen op het gebied van veiligheid, waterkwaliteit en waterkwaliteit te halen. Dit geldt voor alle partners in het waterbeheer. Tegelijkertijd zijn in 2004 óók enkele noemenswaardige mijlpalen bereikt, zoals het gereedkomen van deel 1 van de PKB Ruimte voor de Rivier, de afronding van de rapportages over de ecologische toestand van de stroomgebieden in het kader van de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn water, alsmede de in Brussel gerealiseerde afspraken naar aanleiding van het EU-Hoogwaterinitiatief.

Deze voortgangsrapportage is opgesteld door mijn departement in nauwe samenwerking met de Unie van Waterschappen en het Interprovinciaal Overleg, onder de hoede van het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water. De onafhankelijke Adviescommissie Water onder voorzitterschap van Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins van Oranje heeft de rapportage actief becommentarieerd. Zij signaleert dat op verschillende punten in de informatievoorziening aanscherpingen wenselijk en mogelijk zijn. In de volgende uitgave van Water in Beeld zal hieraan gevolg worden gegeven.

Anders dan oorspronkelijk de gedachte was, heb ik het voornemen om Water in Beeld als separate rapportage over de voortgang in het waterbeheer te handhaven. De rapportage voorziet uitstekend in de behoefte om een algemeen beeld te krijgen van de inspanningen van de waterbeheerders om de gestelde beleidsdoelen te bereiken. Over de afspraken uit het Nationaal Bestuursakkoord Water en de verplichtingen die voortkomen uit de Europese Kaderrichtlijn water zal ook afzonderlijk en meer gedetailleerd worden gerapporteerd. Overigens verschijnt vanaf dit jaar naast Water in Beeld geen uitgave meer van Water in Cijfers. De uitgebreidere informatie die via deze uitgave werd verstrekt, zal op het internet worden gepubliceerd.

Alle bij de totstandkoming van Water in Beeld 2005 betrokkenen partners wil ik tot slot hartelijk bedanken voor hun bijdrage aan deze rapportage.

**De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat,
Melanie Schultz van Haegen-Maas Geesteranus**

VOORWOORD	1
SAMENVATTING	3
VERANTWOORDING	7
1. VEILIGHEID	9
1.1 Veiligheid van het kustgebied	
1.2 Veiligheid van het IJsselmeer-, Delta- en rivierengebied	
1.3 Evaluatie veiligheidsbeleid	
1.4 Samenvatting en conclusies	
2 WATERKWALITEIT EN ECOLOGIE	16
2.1 KRW-rapportages stroomgebieden	
2.2 Een goede chemische toestand in 2015	
2.3 Terugdringing emissies prioritair gevaarlijke stoffen voor 2020	
2.4 Op weg naar een goede ecologische toestand in 2015	
2.5 Blijven voldoen aan EU-richtlijnen voor zwemwater, drinkwater, schelpdierwater, lozingen gevaarlijke stoffen	
2.6 Richtlijn stedelijk afvalwater	
2.7 Waterbodems	
2.8 Samenvatting en conclusies	
3 WATERKWANTITEIT	32
3.1 Wateroverlast	
3.2 Watertekort	
3.3 Bestrijding verdroging	
3.4 Grondwaterwinning	
3.5 Samenvatting en conclusies	
4. INTERNATIONAAL WATERBELEID	40
4.1 EU-voorzitterschap Nederland	
4.2 EU-hoogwaterinitiatief	
4.3 Europese Mariene Strategie	
4.4 EU-zwemwaterrichtlijn	
4.5 EU-grondwaterrichtlijn	
4.6 Prioritaire stoffen	
4.7 Interreg-programma	
4.8 Partners voor water	
4.9 Memorandums of Understanding	
4.10 Activiteiten andere ministeries	
4.11 Waterschappen en provincies internationaal	
5. BESTUURLIJKE ORGANISATIE EN INSTRUMENTARIUM	44
5.1 Voortgang	
5.2 Beleidsontwikkeling	
5.3 Implementatie van beleid	
5.4 Nieuwe afspraken over verdeling van bevoegdheden	
5.5 Waterbeheer: algemeen kabinetsbeleid	
5.6 Samenvatting en conclusies	
6. FINANCIËLE EN ECONOMISCHE CONSEQUENTIES	50
6.1 Kosten en inkomsten van het ministerie van Verkeer en Waterstaat, waterschappen, provincies, gemeenten en burgers	
6.2 Gemiddelde kosten van watergebruik voor burgers	
6.3 Kosten en baten van maatregelen in het waterbeheer	
6.4 Economische waarde van natuurlijk peilbeheer in de KRW	
6.5 Samenvatting en conclusies	
AFKORTINGENLIJST	57
COLOFON	58

Inhoud

Samenvatting

ALGEMEEN

Het Nederlandse waterbeheer verantwoordt zich in eerste instantie naar de beleidsdoelen van de Vierde nota waterhuishouding (NW4). Deze beleidsdoelen staan in deze rapportage centraal. Maar ook binnen andere kaders zijn belangrijke ontwikkelingen gaande. Zo zijn in 2004 de stroomgebiedrapportages in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW) voltooid. Naast NW4 en KRW zijn bovendien de afspraken uit het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) en de bevindingen van de Beleidsmonitor Water van groot belang. De noodzaak van onderlinge afstemming tussen deze sporen is evident. De lezer vindt daarom in dit rapport op tal van plaatsen verwijzingen naar één of meer van de andere sporen.

VEILIGHEID

Het hoofdstuk 'Veiligheid' behandelt de voortgang die in 2004 is geboekt om de veiligheid van Nederland tegen hoogwater te waarborgen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen het kustgebied enerzijds en het IJsselmeergebied, het Deltagebied en het rivierengebied anderzijds.

In het **kustgebied** lag de nadruk in 2004 op de aanpak van acht prioritaire zwakke schakels: acht plaatsen waar versterking van de kustverdediging prioritair is en waar ook de ruimtelijke kwaliteit verbetering behoeft. In mei 2004 heeft het Bestuurlijk Overleg Kust het beleidskader hiervoor vastgesteld. Uitvoeringsbesluiten over de aanpak van de zwakke schakels worden in 2007 verwacht. In 2004 zijn op verschillende van deze locaties als 'no-regret'-maatregel suppleties uitgevoerd. Daarnaast is de Pettemer zeewering met een damwand versterkt.

Als kustbeheerders niets zouden doen, zou de kust geleidelijk terugschrijden. Sinds 1990 geldt als doelstelling om de kust te handhaven op de zogenoemde Basiskustlijn, waarbij ruimte blijft voor dynamische processen. Sinds 1998 stabiliseert de kust op circa tien procent overschrijdingen van de Basiskustlijn. Dit is te danken aan zandsuppleties, waarmee zand van dieper water op het strand en de onderwateroever wordt gebracht. In 2004 is in totaal 11,9 miljoen m³ zand gesuppleerd. Daarvan is 49 procent onder water gesuppleerd. In 2000 was dat nog 28 procent. Suppleren onder water is meer toegepast, omdat het minder overlast voor de recreatie veroorzaakt dan suppleren op het strand. Het is naar verwachting ook kosteneffectiever.

Bij de bescherming tegen hoogwater wordt onderscheid gemaakt tussen primaire en niet-primaire waterkeringen. Voor de **primaire keringen** is in 2004 een

conceptprogramma opgesteld om 15 procent van deze keringen te verbeteren, die bij de laatste toetsing in januari 2002 niet aan de normen voldeed. Bij 35 procent van de primaire waterkeringen bleek het bij de eerste toetsing nog niet mogelijk om tot een oordeel te komen. De benodigde informatie dient voor de nieuwe toetsronde in 2006 wél beschikbaar te zijn.

Door de aandacht die sinds 1995 is besteed aan de primaire waterkeringen, is lange tijd minder aandacht besteed aan de **niet-primaire waterkeringen** (vaak aangeduid als regionale keringen). In 2004 hebben het Interprovinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen een gezamenlijke visie uitgebracht op de normering van regionale keringen. Mede op basis hiervan wordt nu aan de realisatie van deze normering gewerkt.

In het rivierengebied zijn in 2004 op een aantal grote projecten belangrijke vorderingen geboekt. Zo werden in de periode tot 1 oktober 2004 vier trajecten van het **Deltaplan Grote Rivieren** (DGR) geheel afgerond. Daarmee is nu negentig procent van de onderhavige dijken veilig verklaard. Door beroepsprocedures en dergelijke duurt het nog tot 2008 voordat het DGR definitief voltooid zal zijn.

Het project **De Maaswerken** heeft tot doel om Limburg tegen hoogwater te beschermen. Daarnaast zijn er doelstellingen voor natuurontwikkeling en grindwinning. Afgesproken is dat in 2008 ten minste zeventig procent van de bevolking achter de kaden in het plangebied van de Zandmaas beschermd zal zijn tegen een overstromingsfrequentie van 1:250.

Voor het op orde houden van het hoofdwatersysteem van de Rijn is eind 2001 de planologische kernbeslissing (PKB) **Ruimte voor de Rivier** gestart. Het project bevindt zich in de planstudiefase. De uitvoering van maatregelen zal plaatsvinden in de periode 2006 – 2015.

In 1996 bleek dat de **steenbekleding** van de dijken langs de Westerschelde, de Oosterschelde en langs het Markermeer en het IJsselmeer niet aan de normen voldeed. Langs de Westerschelde is inmiddels 83 kilometer weer in de vereiste conditie gebracht. Nader onderzoek in 2004 wees uit dat van de Oosterscheldedijken 173 km opnieuw met stenen moet worden bekleed. Dit project in Zeeland loopt nog door tot 2020. Bij het herstel van de steenbekleding in het IJsselmeergebied gaat het om 12 km dijk van de Noordoostpolder; deze is inmiddels op 500 meter na gereed. Van 47 km te verbeteren dijken rond Oostelijk en Zuidelijk Flevoland is nu 35 km gerealiseerd.

In 2004 is de verdere ontwikkeling van het **Hoogwater Informatie Systeem** (HIS) opnieuw ter hand genomen. Naar verwachting beschikken in 2005 alle provincies over een operationeel HIS-model.

In 2003 heeft het ministerie van Verkeer en Waterstaat aan het Milieu- en Natuurplanbureau van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM) gevraagd om het beleid voor de veiligheid tegen overstromen te evalueren. Het RIVM publiceerde hierover in 2004 het rapport Risico's in bedijkte termen.

WATERKWALITEIT EN ECOLOGIE

Op dit moment is de NW4 het vigerende beleid. De waterkwaliteit wordt op dit moment dus getoetst aan de normen zoals die in NW4 zijn opgenomen. Er vinden al wel verkennende vergelijkingen plaats tussen het huidige normenstelsel (NW4) en, voor zover beschikbaar, de conceptnormen voor de KRW.

Uit de vier KRW waterkwaliteitsrapportages voor de stroomgebieden van Eems, Rijn, Maas en Schelde, blijkt dat bijna alle waterlichamen 'at risk' zijn. Op grond van de huidige meetgegevens en het huidige waterkwaliteitsbeleid, is het onwaarschijnlijk dat de door de EU vereiste goede chemische en ecologische toestand wordt bereikt. Voor het bereiken van de doelstelling zal beleid op andere beleidsterreinen meer dan nu rekening moeten houden met de waterkwaliteitsdoelen. Deze externe integratie en de concrete uitwerking van de Kaderrichtlijn water zijn een

grote inhoudelijke en bestuurlijke opgave, die om samenwerking tussen vele partijen vraagt.

Het huidige maatregelenpakket blijkt ontoereikend om de emissies van prioritair gevaarlijke stoffen terug te brengen naar nul in het jaar 2020. Met name de aanvoer uit het buitenland blijft een belangrijke bron voor de grotere wateren, terwijl op regionaal niveau het landelijk gebied en rioolwaterzuiveringsinstallaties belangrijke bronnen zijn.

Met een doorlaat in de Zandkreekdam kreeg het Veerse Meer in de zomer van 2004 een verbinding met de Oosterschelde. De waterkwaliteit van het Veerse Meer is daardoor sterk verbeterd.

De vispassages bij Amerongen en Hagestein kwamen in 2004 gereed. De vispassages in de Maas bij Grave en Borgharen hebben in 2003 vertraging opgelopen. De passagemogelijkheden aan de kust blijven cruciaal voor de bereikbaarheid van de rivieren. In 2008 worden de Haringvlietsluizen op een kier gezet.

De voortgang van het project Nadere Uitwerking Rivierengebied stagneert. De verwerving ligt goed op schema, maar de inrichting raakt achter op de planning.

De zwemwaterkwaliteit in 2004 is niet of nauwelijks veranderd ten opzichte van de situatie zoals gerapporteerd in 2003. Op enkele plekken werd in 2004 een zwembod verbod afgekondigd, omdat de bacteriologische kwaliteit niet aan de normen voldeed. In een aantal gevallen was de aanwezigheid van munitie de reden voor het afgeven van een verbod.

De **Richtlijn stedelijk afvalwaterwater** is vooral gericht op de verwijdering van zuurstofverbruikende stoffen, fosfor en stikstof. In 2003 werd een landelijk zuiveringsrendement van 71,8 procent gerealiseerd. De verwachting is dat het stikstofverwijderingsrendement in 2005 niet op de doelstelling van 75 procent uitkomt, maar op 74 procent.

Met de sanering in 2004 van zes gevallen van potentiële ernstig verontreinigde waterbodems, op in totaal 296 locaties in rijkswateren, komt het percentage gesaneerde locaties in 2004 op twintig procent. Dit komt overeen met de doelstelling voor 2005.

De grootschalige verwerking van baggerspecie tot bouwstof komt tot op heden nauwelijks van de grond. Het percentage hergebruik van de niet verspreidbare baggerspecie ligt momenteel in de orde van elf á twaalf procent, terwijl de doelstelling twintig procent is.

WATERKWANTITEIT

De problematiek op het terrein van waterkwantiteit (overlast en tekorten) blijft actueel tegen de achtergrond van voorspelde klimaatveranderingen. Er moet rekening worden gehouden met enerzijds nattere winters (met grotere kans op wateroverlast) en anderzijds drogere en warmere zomers.

Wateroverlast in de **rijkswateren** doet zich met name gelden in toenemende problemen met het handhaven van de streefpeilen op het IJsselmeer en op het Noordzeekanaal. Om het IJsselmeerpeil beter te beheersen zijn in 2004 de onderzoeken afgerond ten behoeve van de locatiekeuze van de nieuwe spui in de Afsluitdijk. Een voorontwerp van de nieuwe spui kwam gereed. Om het peil op het Noordzeekanaal beter te beheersen is in 2004 de capaciteit van het gemaal op

het sluiscomplex van IJmuiden uitgebreid van 160 tot 260 m³ per seconde.

Het voorkomen en bestrijden van wateroverlast in de **regionale wateren** is een belangrijk onderwerp in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW). Hierover verscheen in 2004 een voortgangsrapportage. Enkele bevindingen daaruit worden kort besproken:

- in het kader van de zogenoemde 100-miljoenregeling zijn 66 aanvragen toegewezen met in totaal 302 projecten. Over de daadwerkelijke vorderingen en de omvang van de projecten wordt bericht in de volgende voortgangsrapportage van het NBW.
- drie van de vier geplande zogenoemde koploperprojecten voor bestrijding van regionale wateroverlast zijn inmiddels in uitvoering genomen. Het vierde project heeft vertraging opgelopen vanwege bezwaarprocedures.

Uit een inventarisatie van de Unie van Waterschappen blijkt, dat alle waterschappen werken en invulling geven aan de NBW-afspraken. Als belangrijkste risicofactoren worden financiering van het maatregelenprogramma en de mogelijkheden tot grondverwerving genoemd. Een inventarisatie van de opgaven in hectaren is voorzien voor 2006.

Naar aanleiding van de **watertekorten** in de droge en warme zomer van 2003, is in april 2004 een aangepaste Verdringingsreeks gepresenteerd. In de zomer van 2003 bleek dat de toepassing van de eerdere versie van de Verdringingsreeks bij het regionale waterbeheer onvoldoende ruimte biedt voor maatwerk. Daarom is de Verdringingsreeks aangepast: de natuur heeft haar plaats gekregen en er is een categorie nutsvoorzieningen toegevoegd. De prioriteit die wordt toegekend aan de (ongestoorde) energievoorziening is daarmee groter geworden.

In 2004 is een lijst actiepunten opgesteld om de ervaringen uit 2003 met watertekorten vast te leggen in beleid en operationeel beheer. Deze actiepunten zijn alle ingezet en gedeeltelijk reeds voltooid. Zo is een calamiteitendraaiboek opgesteld voor omstandigheden met te weinig of te warm water.

Het Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) lijkt een goede basis om te komen tot integrale afwegingen die nodig zijn in onder meer de **verdrogingsbestrijding**. Het NBW wil dat uiterlijk in

2005 de kaders voor het GGOR zijn vastgesteld door de provincies. Uit een recente inventarisatie blijkt dat de meeste provincies de deadline van 2005 gaan halen. De verdrogingsbestrijding stagneert. Om de aanpak van verdroging te stimuleren voorziet het rijk al ruim tien jaar in een subsidieregeling. Deze regeling blijft sterk onderbenut. Volgens het Interprovinciaal Overleg wordt dit veroorzaakt doordat nu de bestuurlijk moeilijker te realiseren projecten aan de beurt zijn.

Dat de verdrogingsbestrijding stagneert blijkt ook uit de verdrogingskaart 2004. Volgens een evaluatie uit 2002 zijn er bij de verdrogingsbestrijding met name bestuurlijke knelpunten. Om de bestuurlijke belemmeringen te onderzoeken en weg te halen is een 'task force verdroging' opgericht. In verband met de stagnatie van de verdrogingsbestrijding, overweegt het rijk de tussentaakstelling verdrogingsbestrijding (veertig procent minder verdroging in 2010 ten opzichte van 1985) te actualiseren. Er liggen raakvlakken tussen de doelstelling voor verdroging en de doelstelling voor grondwater binnen de Kaderrichtlijn water.

De KRW bepaalt dat lidstaten **duurzaam watergebruik** moeten bevorderen op basis van bescherming van beschikbare waterbronnen voor de

lange termijn. Om dit te bereiken moet in 2015 een evenwicht zijn bereikt tussen onttrekking en aanvulling van grondwater. Het Nederlandse beleid blijkt hier al bij aan te sluiten. De doelstellingen uit de NW4 voor 2000 zijn gehaald.

INTERNATIONAAL WATERBELEID

Internationale samenwerking en kennisuitwisseling worden steeds belangrijker, zowel in de groeiende Europese Unie als ook wereldwijd. Het internationale waternetwerk maakt een geïntegreerde aanpak van hoogwater, bescherming van watergebieden en de implementatie van richtlijnen mogelijk. Communicatie met burgers en bestuurders is onontbeerlijk om de draagkracht van grensoverschrijdende en internationale projecten te versterken.

Tijdens het **Nederlandse EU-voorzitterschap** in de tweede helft van 2004 stond waterbeheer hoog op de agenda. De lidstaten zijn akkoord gegaan met het opstellen van een Europees actieprogramma ten behoeve van het beheer van overstromingsrisico's. Dit moet het risico

van overstromingen voor maatschappij, infrastructuur en milieu verminderen en schade als gevolg van overstromingen zoveel mogelijk beperken. De EU acht het noodzakelijk dat het bewustzijn van burgers en bestuurders ten aanzien van overstromingen wordt verhoogd en dat de samenwerking tussen de lidstaten wordt verbeterd.

De Milieuraad heeft de Europese Commissie gevraagd medio 2005 een voorstel voor een actieprogramma te presenteren, dat als basis kan dienen voor een geïntegreerde aanpak voor hoogwaterbescherming. Hiernaast kunnen lidstaten zelf beginnen met het opstellen van beheersplannen voor overstromingsrisico's, inclusief kaarten voor stroomgebieden en kustgebieden. De bedoeling is tevens om synergie te zoeken met het implementatieproces van de Kaderrichtlijn water.

In november 2004 werd in Rotterdam voor de tweede keer een conferentie gehouden voor de **Europese Mariene Strategie**. Deze nieuwe strategie moet leiden tot een duurzame bescherming en behoud van het mariene milieu en het optimaal gebruik van de Europese zeeën. In Rotterdam werden de strategische doelstellingen, zoals bescherming en herstel van mariene ecosystemen, het geleidelijk elimineren van verontreinigingen en controle op het gebruik van de ecosystemen, tot op een duurzaam niveau bevestigd. De Europese Mariene Strategie moet zich ontwikkelen tot een flexibel mechanisme, dat zich richt op de balans tussen duurzaam gebruik en duurzame bescherming van het mariene milieu.

Het programma **Partners voor Water** richt zich op versterking van de Nederlandse waterinzet in het buitenland en zal worden voortgezet in de periode 2005-2009. Het programma richt zich op een beperkt aantal landen en regio's. De doelstellingen en criteria voor de landenkeuze zijn echter nog onderwerp van discussie. De thema's 'integraal waterbeheer op stroomgebiedniveau' en 'water voor voedsel en ecosystemen' hebben de meeste belangstelling. Kennisuitwisseling speelt een cruciale rol in het hele programma.

BESTUURLIJKE ORGANISATIE EN INSTRUMENTARIUM

De belangrijkste inhoudelijke beleidsacties, te weten Ruimte voor water en de implementatie van de Kaderrichtlijn water laten een gestage voortgang zien. Weliswaar heeft de planologische kernbeslissing Ruimte voor de Rivier enige vertraging opgelopen, maar in de eerste helft van 2005 kan deel I van de PKB aan de Tweede Kamer worden aangeboden. De doorvertaling van het waterbeleid in de plannen van provincies en gemeenten schrijdt voort; gebieden ten behoeve van regionale retentie verschijnen als

zoekgebieden op de provinciale kaarten. De gemeentelijke/stedelijke waterplannen nemen een vlucht; de relatie met projecten in de

sfeer van de stedelijke vernieuwing en met locatie-keuze van steden is echter nog pril. De verdere uitwerking van het waterbeleid wordt geconfronteerd met vragen over de verdeling van bevoegdheden - met betrekking tot bevoegdheden en taken in het stedelijke gebied - en de financiering van het waterbeheer. Met de uitvoering van de beleidsvoor-nemens van het kabinet om de administratieve lasten te verminderen en de de handhaving te versterken, is ook in het waterbeheer een aanvang gemaakt.

FINANCIËLE EN ECONOMISCHE CONSEQUENTIES

Het ministerie van Verkeer en Waterstaat geeft al jarenlang iets meer dan één miljard euro uit aan water-beheer. Het geld wordt besteed aan de voorbereiding en implementatie van beleid én aan het beheer en onderhoud van het hoofdwatersysteem, de vaarwegen, de havens en de waterkeringen. De komende jaren loopt het bedrag op tot meer dan 1,4 miljard euro, onder meer als gevolg van de inspanningen voor Ruimte voor de Rivier.

De totale kosten voor het waterbeheer van de waterschappen bedragen meer dan twee miljard euro. De reële stijging van deze kosten (dus gecorrigeerd voor inflatie) is over de periode 2000-2007 ongeveer drie procent op jaarbasis. Zowel de kosten voor waterkwaliteitsbeheer, waaronder de exploitatie van riool- en waterzuiveringsinrichtingen, als de kosten voor waterkwantiteitsbeheer volgen dit stijgingstempo. Waterkwaliteitsbeheer maakt ruim zestig procent uit van de kosten, waterkwantiteitsbeheer ruim dertig procent. Daarnaast zijn er nog de kosten voor het beheer en onderhoud van de infrastructuur voor de waterkeringen. Deze bedragen minder dan tien procent van het totaal.

De kosten van gemeenten en provincies voor water-beheer bedragen anno 2004 1,1 miljard euro, respectievelijk 150 miljoen euro.

In 2003 werd voor het waterbeheer en -gebruik per huishouden iets meer dan 500 euro op jaarbasis betaald. Hiervan gaat ongeveer 175 euro naar de waterschappen en ongeveer 115 euro naar de gemeenten (rioolrecht). Het resterende deel (215 euro op jaar-basis) wordt betaald aan de drinkwaterbedrijven voor de levering van drinkwater. De laatste jaren bleven de tarieven voor drinkwater vrijwel onveranderd.

De rijksoverheid, gemeenten en provincies besteden verder algemene belastinggelden aan waterdiensten. Het totaal daarvan (bijna 1,5 miljard euro) betekent 210 euro per jaar per huishouden.

Verantwoording

De rapportage 'Water in Beeld' is de afgelopen jaren uitgebracht door de Commissie Integraal Waterbeheer en verschijnt sinds 2004 onder de vlag van het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water (LBOW). Met deze rapportage wordt de voortgang vastgelegd op het beleidsterrein van het waterbeheer in Nederland. Het rapport is bestemd voor de waterbeheerders in Nederland en de leden van het parlement.

De beleidsdoelen van de Vierde Nota Waterhuishouding (NW4) staan in deze rapportage centraal. De beleidsdoelen van NW4 zijn voor gebruik in de jaarlijkse begrotings- en verantwoordingscyclus vertaald in doelen en prestatie-indicatoren. Aan de hand hiervan wordt de voortgang vastgesteld.

Water in Beeld is opgesteld door een samenwerkings-verband van het ministerie van Verkeer en Waterstaat/Rijkswaterstaat (RIZA, RIKZ, DWW), het Inter provinciaal Overleg en de Unie van Waterschappen. De rapportage is gemaakt in opdracht van Verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Water en onder verantwoordelijkheid van het LBOW-cluster Monitoring, Rapportage en Evaluatie ter vaststelling aangeboden aan het Landelijk Bestuur Overleg Water.

LEESWIJZER

In dit rapport is onderscheid gemaakt tussen hoofd-doelstellingen, doelen en prestatie-indicatoren. Deze zijn, waar geen bronvermelding is opgenomen, ontleend aan NW4, de rijksbegroting of de beleidsver-antwoording. In enkele gevallen zijn de doelstellingen ontleend aan relevante wetgeving. Waar dat het geval is, is de bron vermeld. De hoofddoelstellingen zijn, indien beschikbaar, opgenomen aan het begin van elk hoofdstuk. De doelen en prestatie-indicatoren zijn, indien beschikbaar, opgenomen aan het begin van elke paragraaf. Waar mogelijk is de voortgang in 2004 afge-meten op basis van de doelen en prestatie-indicatoren.

Niet voor alle onderwerpen die in deze voortgangsrap-portage aan de orde komen, zijn hoofddoelstellingen, doelen en/of prestatie-indicatoren gedefinieerd. In de tekst is dit aangegeven. Gedeeltelijk is dit een gevolg van het feit dat 'Water in Beeld' in zijn opzet breder is dan het beleidsveld waarvoor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat verantwoordelijk is. Zo komt internationale samenwerking uitgebreid aan bod en worden waar mogelijk parallelle ontwikkelingen geschetst op rijks-, provinciaal, waterschaps- en soms gemeentelijk niveau.

Recent heeft het Directoraat Generaal Water zes Kern Prestatie Indicatoren (KPI's) gedefinieerd. De KPI's worden met ingang van 2006 gebruikt om de realisatie van beleidsdoelen te monitoren op het gebied van

veiligheid, waterkwantiteit en waterkwaliteit. De KPI's dienen tevens ter verantwoording aan de Tweede Kamer, via de begroting en het jaarverslag van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Het voornemen is om de Kern Prestatie Indicatoren per 2007 tevens op te nemen in Water in Beeld, om een goede inhoudelijke aansluiting op de (huidige) prestatiegegevens in deze rapportage te borgen.

Op het gebied van de bescherming van Nederland tegen hoogwater zijn in 2004 met name in de planvorming vorderingen geboekt. In het kustgebied lag de nadruk op de aanpak van acht plaatsen waar versterking van de kustverdediging prioritair is. In het rivierengebied kreeg met name de voorbereiding van de planologische kernbeslissing Ruimte voor de Rivier veel aandacht. In dit hoofdstuk wordt verder aandacht besteed aan de handhaving van de kustlijn en de stand van zaken bij projecten zoals Deltaplan Grote Rivieren, De Maaswerken en de voortgang van de steenzettingen langs de Westerschelde en in het IJsselmeergebied.

Veiligheid

Nederland veilig en bewoonbaar houden door ons land tegen hoogwater te beschermen, zo luidt op het gebied van water en veiligheid de hoofddoelstelling van beleid van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Voor een land dat voor een belangrijk deel onder de zeespiegel ligt, betekent dit in de eerste plaats het waarborgen van de primaire waterkeringen in het kustgebied. Dit doel wordt geacht te zijn bereikt als de kustlijn wordt gehandhaafd én wordt voldaan aan de normen uit de *Wet op de waterkering*. Daarnaast dient Verkeer en Waterstaat de veiligheid van de primaire waterkeringen in het IJsselmeer-, Delta- en het rivierengebied te waarborgen, overeenkomstig de normen uit de *Wet op de waterkering*.

1.1 VEILIGHEID VAN HET KUSTGEBIED

Doelen:

- veiligheidsnormen uit de *Wet op de waterkering*
- handhaven van de kustlijn op het niveau van 1990

Prestatie-indicatoren:

- aantal km veilige waterkering
- aantal km versterkte waterkering
- percentage overschrijdingen van de Basiskustlijn
- aantal m³ strandsuppletie
- aantal m³ onderwatersuppletie

BELEID

In 2003 bracht de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat een *ontwerp Beleidslijn voor de Kust* uit. In deze ontwerpbeleidslijn worden de begrenzing, de bescherming en het integrale beheer van het kust-fundament beschreven. Er wordt voorgesteld om de huidige veiligheid in de kustplaatsen te handhaven. Omdat onder de betrokken overheden nog onduidelijkheid bestaat over de verdeling van verantwoordelijkheden voor risicobeheersing in het buitendijks gebied van de kustplaatsen, is de ontwerpbeleidslijn niet vastgesteld. Naar verwachting wordt hierover in 2005 een bestuurlijk arrangement afgesproken. Dit arrangement wordt afgestemd met beleidsmatige ontwikkelingen voor andere buitendijkse gebieden.

In de *Nota ruimte* van het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (2004) is een groot deel van het beleid uit de ontwerpbeleidslijn overgenomen. De doelstelling is om de veiligheid tegen overstromingen vanuit zee - met behoud van de (inter)nationale waarden - te waarborgen. De gebiedsspecifieke identiteit is daarbij een kernelement. Een strategie voor het beheer van de zandige kust en het op sterkte houden van de zeewering, wordt vanuit het oogpunt van veiligheid als één van de belangrijke opgaven gezien. De *Nota ruimte* is begin 2005 vastgesteld.

WET OP DE WATERKERING

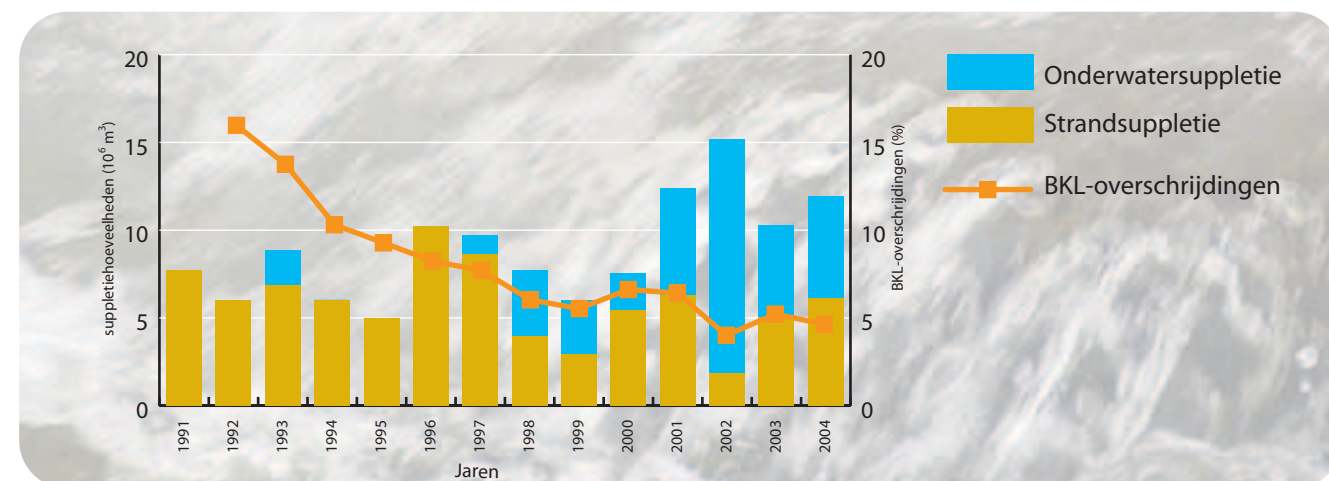
De 268 kilometer lange duinenkust van Nederland voldeed op 1 januari 2002, bij de toetsing volgens de *Wet op de waterkering*, bijna volledig aan de gestelde normen. Over een lengte van vier kilometer was geen oordeel mogelijk doordat gegevens ontbraken. Naar aanleiding van nieuwe inzichten in het gedrag van golven voor de kust, werd in 2003 - mede op grond van het oordeel van de waterkeringbeheerders - geconcludeerd dat een aantal plekken langs de kust op termijn niet meer aan de norm van de wet zou voldoen. Vervolgens zijn acht prioritaire zwakke schakels vastgesteld, waar behalve de veiligheid óók de ruimtelijke kwaliteit verbetering behoeft (zie figuur 1.1).

Figuur 1.1 Prioritaire zwakke schakels.

Onder regie van de provinciebesturen worden voor de prioritair zwakke schakels integrale plannen opgesteld om de veiligheid te verhogen en de ruimtelijke kwaliteit van deze zones te verbeteren. De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft in mei 2004 een subsidie van in totaal 9,67 miljoen euro verleend aan de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland voor het uitvoeren van integrale planstudies. Het Bestuurlijk Overleg Kust heeft het beleidskader hiervoor vastgesteld. De provincies gebruiken dit als richtsnoer voor een integrale en gelijkwaardige uitwerking van de alternatieven. Het rijk gebruikt het beleidskader voor de beoordeling en toetsing van de integrale plannen. Uitvoeringsbesluiten over de aanpak van de zwakke schakels worden in 2007 verwacht. In het belang van de veiligheid op korte termijn zijn vooruitlopend op deze uitvoerings-

Figuur 1.2 Jaarlijkse suppletiehoeveelheden en percentages raaien waarin de Basiskustlijn is overschreden.

besluiten op verschillende van deze locaties 'no regret' maatregelen genomen, in de vorm van strandsuppleties. In aanvulling op een aantal reeds in 2003 uitgevoerde suppleties, zijn in 2004 nogmaals suppleties uitgevoerd ter hoogte van Callantsoog, Petten, Camperduin en Ter Heijde. Ook bij Scheveningen en op Walcheren en Goeree-Overflakkee is de kust op deze wijze tijdelijk versterkt. Daarnaast is de Pettemer zee-wering met een damwand versterkt.

Een beoogde studie over de consequenties van de gewijzigde inzichten in het gedrag van golven, voor de veiligheid van het achterland van de Friese en Groningse wadden is om budgettaire redenen getemporeerd.

Toetsing van de kustveiligheid aan de *Wet op de waterkering* vindt opnieuw plaats in 2006.

DYNAMISCH HANDHAVEN VAN DE KUSTLIJN

Als de kustbeheerders niets zouden doen, zou de kust geleidelijk terugschrijden. Om deze kusterosie te compenseren, worden op het strand of onder water zandsuppleties uitgevoerd. Deze dienen tevens om tekorten op de zandbalans van het kuststelsel aan te vullen. Met de zandsuppleties wordt ernaar gestreefd om de kust te handhaven op de plek waar deze in 1990 ongeveer lag, de zogenoemde Basiskustlijn (BKL).

Sinds 1998 stabiliseert de kustlijn. Sindsdien wordt nog in ongeveer tien procent van de gevallen de BKL overschreden (zie figuur 1.2). Deze overschrijdingen zijn inherent aan het gevoerde beleid: bij een incidentele overschrijding wordt niet direct ingegrepen. Bij het handhaven van de kustlijn is derhalve ruimte voor dynamische processen.

Daarnaast is de zandbalans van het kuststelsel als geheel sinds 2001 een belangrijke graadmeter voor het beleid 'dynamisch hand-

haven' op grotere schaal. Sinds 2001 zijn de suppletiehoeveelheden vergroot om tekorten op de zandbalans te compenseren (zie eveneens figuur 1.2). In 2004 is in totaal 11,9 miljoen m³ zand gesuppleerd om het kustfundament te handhaven. Daarvan is 5,8 miljoen m³ (49 procent) onder water gesuppleerd. In 2000 bedroeg dat nog 28 procent. Suppleren onder water veroorzaakt minder overlast voor de recreatie dan suppleren op het strand. De verwachting is dat suppleren onder water op termijn kosteneffectiever is. De aangebrachte zandbanken zorgen voor meer breking van de golven, waardoor deze het grootste deel van hun kracht zijn verloren als ze het strand bereiken. Het strand kalft daardoor minder af. De zandbank werkt ook als een zandbuffer voor de kust en 'voedt' het strand met zand: golfslag en stroming laten een groot deel van het zand naar de kust bewegen. In 2005 wordt het beleid 'dynamisch handhaven' geëvalueerd.

1.2 VEILIGHEID VAN HET IJSSELMEER-, DELTA- EN RIVIERENGEBIED

Doel:

- veiligheidsnormen uit de *Wet op de waterkering*

Prestatie-indicatoren:

- aantal km veilige waterkering

- aantal km versterkte waterkering

- aantal km herstelde steenbekleding

Alle dijken langs de grote rivieren en de wateren in het IJsselmeergebied (inclusief het Markermeer) en het Deltagebied behoren tot de primaire waterkeringen. Alle overige waterkeringen, meestal aangeduid als regionale keringen, zijn niet-primair. Hieronder wordt de stand van zaken beschreven bij deze keringen, aangevuld met informatie over een aantal belangrijke

projecten die gericht zijn op de verbetering van veiligheid door de primaire waterkeringen.

PRIMAIRE WATERKERINGEN

De veiligheid van de primaire waterkeringen wordt om de vijf jaar getoetst. Dit gebeurde voor het eerst over de periode 1996-2001. Een belangrijke uitkomst van deze toetsing was dat op 1 januari 2002 vijftig procent van de primaire keringen voldeed aan de gestelde wettelijke veiligheidsnorm. Voor vijftien procent van de keringen was dat niet het geval. Van de resterende 35 procent van de primaire waterkeringen bleek het bij de eerste toetsing nog niet mogelijk om tot een oordeel te komen. Hier ontbraken grondmechanische gegevens of was historische informatie verloren gegaan. Ook waren de hydraulische randvoorwaarden soms ongeschikt. Deze informatie dient voor de nieuwe toetsronde in 2006 wél beschikbaar te zijn.

In 2004 stelden het rijk, provincies en waterschappen een concept programma voor de hoogwaterbescherming op, dat voorziet in de verbetering van de keringen die niet aan de norm voldoen. Dit programma kent een lijst van nieuwe projecten die geheel door het rijk worden gefinancierd. Het zijn werken die voortvloeien uit de eerste 'landelijke rapportage toetsing', de 'landelijke inventarisatie steenzettingen', het besluit om het Markermeer als buitenwater te beschouwen en nieuwe inzichten in de golfbelasting langs de kust. De projecten die behoren tot Ruimte voor de Rivier en het Deltaplan Grote Rivieren kennen een eigen financieringsstroom.

NIET-PRIMAIRE WATERKERINGEN

Sinds de hoogwaters in 1993 en 1995 hebben de werkzaamheden aan de primaire waterkeringen veel van de beschikbare tijd van de waterschappen gevraagd. Ten aanzien van niet-primaire keringen is daarom veel minder gebeurd. Voor deze regionale keringen zijn geen veiligheidsnormen vastgesteld. De *Vierde nota* waterhuishouding geeft aan dat provincies en waterschappen in de periode 1998-2006 eisen voor deze waterkeringen moeten formuleren.

Recent falen van keringen bij Wilnis en Terbregge, en het bijna falen van de dijk bij Stein illustreren het belang van een goed beheer van regionale keringen. Normering biedt hierbij een belangrijk handvat. Uitgaande van een normering kan de gewenste hoogte en stabiliteit van niet-primaire keringen worden bepaald. Uiteindelijk kan hiermee ook de omvang van tekortkomingen aan deze keringen worden vastgesteld. Het vaststellen van een norm behoort tot de competentie van de provincies.

In 2004 hebben het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen (UvW) een gezamenlijke visie uitgebracht op de normering van regionale keringen. Mede op basis van deze visie wordt nu in alle provincies in samenwerking met de waterschappen

aan de totstandkoming van de normering gewerkt. Naar verwachting zal deze in 2005 en 2006 in vrijwel alle provincies in een provinciale verordening worden opgenomen. In Friesland, Groningen en Zeeland is dat inmiddels gebeurd.

DELTAPLAN GROTE RIVIEREN

In 1993 en 1995 kampten de Rijn en de Maas met extreem hoge waterstanden. Deze waren aanleiding tot een drastische versnelling van de rivierdijkversterkingen langs de bedijkte grote rivieren. Ditzelfde geldt voor de uitvoering van plannen om wateroverlast langs de onbedijkte Maas te beperken. In totaal ging het om versterking van 891 kilometer waterkering, verdeeld over zo'n 190 projecten, die eind 2000 gereed moest zijn.

Uit de jaarlijkse rapportage die het IPO en de UvW in november 2004 uitbrachten, blijkt dat afronding van het Deltaplan Grote Rivieren nu in 2008 wordt verwacht. Het gaat daarbij nog om circa tien projecten van in totaal bijna zestig kilometer aan dijkversterking. Om verschillende redenen, waaronder beroepsprocedures, benodigd grondmechanisch onderzoek en problemen met de bodemsanering, zijn zeven projecten met één tot drie jaar vertraagd.

In 2004 zijn vier trajecten geheel afgerond. Dit waren de trajecten Harlingen (Keersluis-Veerbootkade), Noordoostpolder (Lemmer-Ketelbrug), Oostelijk Flevoland (Ketelbrug-Roggebotsluis) en langs het IJsselmeer het dijktraject Andijk-Medemblik. In totaal ging het hierbij om circa twee kilometer dijk. Dat wil zeggen dat nu negentig procent van de onderhavige dijken (circa 831 km) veilig is verklaard. Van de nog uit te voeren werken is vijf procent nagenoeg gereed. In enkele grotere trajecten ontbreken nog kleine gedeeltes dijkversterkingen, variërend van 70 tot 900 meter. Deze worden naar verwachting in 2005 afgerond. Bij enkele dijktrajecten die nog niet gereed zijn, worden in geval van hoogwater noodmaatregelen getroffen.

DE MAASWERKEN

Het project De Maaswerken begon als onderdeel van het Deltaplan Grote Rivieren en heeft tot doel om volledige bescherming van Limburg te bereiken tegen hoogwater, in 2015 voor het deel Zandmaas en in 2017 voor het deel Grensmaas. Bovendien wordt bij de Zandmaas 570 hectare natuur gerealiseerd, plus 60 ha compensatie van natuurwaarden die verloren zijn gegaan. Bij de Grensmaas gaat het, behalve om vergroting van de veiligheid, om realisatie van circa 1.100 ha (nieuwe) natuur en de winning van circa 52 miljoen ton grind.

Een tussendoelstelling voor de veiligheid was dat in 2005 tenminste zeventig procent van de bevolking achter de kaden in het plangebied van de Zandmaas beschermd moest zijn tegen een overstromingsfrequentie van 1:250. Omdat de realisatie erg gecompliceerd bleek, is in

2004 afgesproken dat deze doelstelling nu uiterlijk in 2008 moet worden bereikt. Met de daadwerkelijke uitvoering van de werkzaamheden aan de kaden wordt in 2005 begonnen.

De hoofddoelstelling om in 2015 de afgesproken hoogwaterbescherming te halen, blijft overeind. De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft besloten dat de Maaskaden bij de eerstvolgende herziening van de *Wet op de waterkering* als primaire keringen worden aangewezen. Met het oog op de vijfjaarlijkse toetsing volgens deze wet, wordt naar analogie van het *Voorschrift Toetsen op Veiligheid* een toegesneden toetskader ontwikkeld (het *Voorschrift Toetsen Maaskaden*).

Voor de Zandmaas is eind november 2004 het noordelijk retentiebekken van het Lateraal Kanaal West aanbesteed.

Bij de uitvoering van De Maaswerken waren er in 2004 belangrijke ontwikkelingen rondom de aanbestedingswijze van het project Grensmaas. Uiteindelijk is met de Europese Commissie, de convenantpartners en het Consortium Grensmaas overeenstemming bereikt over de oplossingsrichting. Eén van de uitkomsten is dat de rivierverruimende werken openbaar worden aanbesteed.

Met Vlaanderen is het overleg geïntensiveerd, omdat die overheid bezwaren uitte tegen het voorkeursalternatief voor de Grensmaas. De discussies gaan over de verhoging van de lokale waterstand, compensatie voor het waterstandverhogende effect van de kadeaanleg bij Roosteren en over de mogelijke verdroging van de Maasvallei.

RUIMTE VOOR DE RIVIER

Voor het op orde houden van het hoofdwatersysteem van de Rijn, is eind 2001 de planologische kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier gestart. Het project bevindt zich in de planstudiefase. In 2005 verschijnt deel 1 van de PKB, een half jaar later dan oorspronkelijk was voorzien. Hierin geeft het rijk aan welke maatregelen nodig zijn om de veiligheid langs de Rijntakken weer in overeenstemming te brengen met de wettelijke normen. Dit deel geeft ook weer hoe de tweede doelstelling (ruimtelijke kwaliteit) wordt ingevuld.

De zoekgebieden voor Ruimte voor de Rivier en de hoofduitgangspunten voor ruimtelijke kwaliteit zijn opgenomen in de *Nota ruimte*. De inspraak op PKB deel 1 zal in de loop van 2005 plaatsvinden. In 2006 volgt naar verwachting het kabinetsbesluit. Nadat de PKB onherroepelijk is geworden, gaat per project een gedetailleerde uitwerking van start; waar nodig wordt een aanvullende milieueffectrapportage op inrichtingsniveau opgesteld. De uitvoering van maatregelen zal plaatsvinden in de periode 2006 – 2015.

Parallel aan de PKB-procedure is een aantal projecten in voorbereiding, die vooruitlopend op de PKB kunnen worden uitgevoerd. Voorbeelden hiervan zijn de Bakenhof (reeds uitgevoerd) en de dijkverlegging Hondsbroekse Pleij bij Arnhem. Bestuurders overleggen nog of voor een aantal projecten de planstudies al kunnen starten, vooruitlopend op de definitieve vaststelling in de PKB. De Overdiepse polder (bij Geertruidenberg) wordt als voorbeeldproject beschouwd. Concrete afspraken over dit project worden vastgelegd in een convenant. De afspraken gaan onder meer over de medefinanciering door regionale overheden. Over de aanwijzing van andere voorbeeldprojecten vindt nog bestuurlijk overleg plaats.

Rijk en regio werken actief samen in het project Ruimte voor de Rivier. Vooruitlopend op PKB deel 1 stelden de regionale partners, verenigd in de stuurgroep bovenrivieren en de stuurgroep benedenrivieren, een zwaarwegend advies aan het rijk op.

BELEIDSLIJNEN BUITENDIJKSE GEBIEDEN

In het *Nationaal Bestuursakkoord Water* is afgesproken dat het rijk voor eind 2003 een *Beleidslijn Buitendijkse Ontwikkeling* maakt. Deze moet duidelijkheid bieden over de bescherming van buitendijkse gebieden langs het IJsselmeer en de benedenrivieren, daar waar de *Beleidslijn Ruimte voor de Rivier* niet geldt.

Met de beleidslijn wordt beoogd dat de veiligheid achter de dijken niet wordt aangetast door nieuwe ontwikkelingen in buitendijkse gebieden. Ook moet duidelijk worden wie verantwoordelijk is voor schade door hoogwater aan buitendijkse bebouwing. Daarnaast gaat het erom het risicobewustzijn van 'buitendijkers' te vergroten.

Het ministerie van Verkeer en Waterstaat en het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn medio 2004 begonnen met de voorbereiding van de evaluatie van de *Beleidslijn Ruimte voor de Rivier*. De betreffende provincies en gemeenten zijn hier actief bij betrokken. De evaluatie wordt in 2005 afgerond. Bij de opstelling van de nieuwe beleidslijn voor buitendijkse gebieden wordt rekening gehouden met de uitkomsten van deze evaluatie. Naar verwachting zal de nieuwe beleidslijn in de loop van 2005 klaar zijn.

PROJECTEN STEENZETTINGEN

Bij een toetsing in 1996 bleek de steenbekleding van de dijken langs de Westerschelde, de Oosterschelde en langs het Markermeer en het IJsselmeer niet aan de normen te voldoen. Al sinds 1997 worden daarom verbeteringswerken uitgevoerd, vooral langs de Westerschelde. In Zeeland werken provincie, waterschappen en Rijkswaterstaat samen aan dit omvangrijke project. Met de 5 kilometer die in 2004 is gereedgekomen, is nu in totaal 83 km Westerscheldedijk voorzien van een zwaardere steen-

bekleding. Een traject van 65 km moet nog worden verbeterd. Nader onderzoek in 2004 wees uit dat van de Oosterscheldedijken 173 km opnieuw met stenen moet worden bekleed.

Dit project in Zeeland loopt nog door tot 2020. Dat de werkzaamheden over zo'n lange periode worden gespreid, heeft te maken met de hoge kosten en de beperkte periode (april - oktober) waarin kan worden gewerkt.

In het IJsselmeergebied is 12 kilometer Noordoostpolderdijk op 500 meter na inmiddels gereed. In 2004 is 500 meter verbeterd op bijzondere locaties, te weten in de bebouwde kom van Lemmer en op Schokkerhaven. In 2005 volgt de laatste 500 meter in de bebouwde kom van Urk. Van de 47 km te verbeteren dijken rond Oostelijk en Zuidelijk Flevoland is in 2004 16 km gerealiseerd. In totaal is nu 35 km gereed. Voor 2005 resteert nog circa 4,5 km op de IJmeerdijk, 7 km op de IJsselmeerdijk en 500 meter in Ketelhaven.

HOOGWATER INFORMATIE SYSTEEM

Na een jaar vertraging, als gevolg van bijstelling van de rijksuitgaven in 2003, is in 2004 de verdere ontwikkeling van het Hoogwater Informatie Systeem (HIS) weer ter hand genomen. Het HIS bestaat uit een beleidsondersteunend deel en een operationeel deel. Het eerste omvat een overstromingsmodule en een schade- en slachtoffermodule. Hiermee kan het verloop van een eventuele overstroming worden bepaald en de mogelijke schade en slachtoffers daarbij. De modules geven ook inzicht in vermindering van het aantal slachtoffers als gevolg van evacuatie. Het operationele deel bestaat uit een monitoring- en logboekmodule voor een adequate informatievoorziening en besluitvorming tijdens crisissituaties. De modules zijn in 2004 ontwikkeld door het ministerie van Verkeer en Waterstaat; de provincies en waterschappen dragen nu verder zorg voor de implementatie.

Bij de uitwerking van het HIS wordt samengewerkt met de Europese projecten VIKING en NOAH. VIKING is daarbij gericht op aanpassing van de bestaande hoogwaterinformatiesystemen, zodat de grensoverschrijdende rampenbestrijding in de provincie Gelderland en Nordrhein Westfalen kan worden verbeterd. Het project NOAH heeft tot doel om de informatievoorziening tijdens hoogwatersituaties beter te beheersen.

Naar verwachting beschikken in 2005 alle provincies over een 'gevuld' HIS-model. De modellen en simulaties zijn primair bedoeld voor de rampenbestrijding, ze worden ook steeds vaker gebruikt voor het bepalen van nut en noodzaak van secundaire keringen. Vier provincies zijn begonnen met de implementatie van de monitoring- en logboekmodule.

RAMPENBEHEERSING RIJN EN MAAS

Het kabinet heeft in december 2003 een reactie gegeven op het advies van de Commissie Noodoverloopgebieden met het kabinetsstandpunt *Rampenbeheersingsstrategie Overstromingen Rijn en Maas*. Het kabinet heeft ervoor gekozen om nog geen definitief besluit te nemen, maar het principe van noodoverloop verder te concretiseren en uit te werken. Daarnaast wordt een aantal alternatieve mogelijkheden onderzocht, te weten compartimentering, verhogen van veiligheidsnormen, maatregelen in andere landen van het internationale stroomgebied van de Rijn en de Maas en het nemen van extra organisatorische maatregelen. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties hebben het voortouw in dit traject.

Aanvankelijk was het de bedoeling dat over de wijze waarop met het restrisico op overstromingen wordt omgegaan, in 2006 besluitvorming zou plaatsvinden in samenhang met de PKB Ruimte voor de Rivier. Op verzoek van de Tweede Kamer is de minister van Verkeer en Waterstaat echter begin 2005 akkoord gegaan met versnelling van het proces. Er is een zogeheten Tussenbesluit genomen waarbij het kabinet afziet van de reservering van de Ooijpolder en het Rijnstrangengebied als noodoverloopgebied. Het onderzoek naar de inrichting en inzet van de Beersche Overlaat als noodoverloopgebied is nog niet afgerond. In 2006 valt een definitief besluit over de rampenbeheersingstrategie.

EU-HOOGWATERINITIATIEF

Tijdens het Nederlands voorzitterschap van de Europese Unie, in de tweede helft van 2004, hebben de lidstaten afspraken gemaakt over een geïntegreerde aanpak van hoogwaterbescherming. Nederland speelde samen met Frankrijk een toonaangevende rol in dit zogenoemde EU-hoogwaterinitiatief. Zie paragraaf 4.2 van deze rapportage.

1.3 EVALUATIE VEILIGHEIDSBELEID DOOR HET RIVM

In 2003 heeft Verkeer en Waterstaat aan het Milieu- en Natuurplanbureau van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM) gevraagd om het veiligheidsbeleid in de waterkolom te evalueren. RIVM publiceerde hierover in 2004 het *rapport Risico's in bedijkte termen*. De hoofdconclusie van het RIVM is dat economische waarden en mensenlevens minder worden beschermd dan in 1960 met de vaststelling van de veiligheidsnormen werd beoogd.

In een reactie op de rapportage aan de Tweede Kamer merkte de minister van Verkeer en Waterstaat op 'dat de bevindingen van het RIVM de initiatieven bevestigen die reeds zijn genomen om bescherming tegen hoogwater te bieden, en dat de evaluatie door het

RIVM stof biedt voor een discussie over de wijze waarop we in Nederland omgaan met veiligheid tegen overstromen'. In de tweede helft van 2005 wordt bekend hoe het ministerie van Verkeer en Waterstaat hier gericht nader aandacht aan zal geven.

1.4 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

KUSTBEHEER

Onder regie van de provinciebesturen worden voor de prioritaire zwakke schakels langs de kust integrale plannen opgesteld om de veiligheid te verhogen en de ruimtelijke kwaliteit van deze zones te verbeteren. Uitvoeringsbesluiten over de aanpak van de zwakke schakels worden in 2007 verwacht. In het belang van de veiligheid op korte termijn zijn vooruitlopend op deze uitvoeringsbesluiten op verschillende van deze locaties 'no regret' maatregelen genomen, in de vorm van strandsuppleties. Daarnaast is de Pettemer zeewering met een damwand versterkt.

Met de zandsuppleties wordt ernaar gestreefd om de kust te handhaven op de plek waar deze in 1990 ongeveer lag. Sinds 1998 stabiliseert de kustlijn. In 2004 is in totaal 11,9 miljoen m³ zand gesuppleerd om het kustfundament te handhaven. Daarvan is 5,8 miljoen m³ (49 procent) onder water gesuppleerd. In 2000 bedroeg dat nog 28 procent.

HOOGWATERBESCHERMING

In 2004 stelden het rijk, provincies en waterschappen een conceptprogramma voor de hoogwaterbescherming op, dat voorziet in de verbetering van de keringen die niet aan de norm voldoen.

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen (UvW) brachten een gezamenlijke visie uit op de normering van regionale keringen. Mede op basis van deze visie wordt nu in alle provincies, in samenwerking met de waterschappen, aan de totstandkoming van de normering gewerkt. Naar verwachting wordt deze in 2005 en 2006 door vrijwel alle provincies in een verordening opgenomen.

In 1993 en 1995 kampten de Rijn en de Maas met extreem hoge waterstanden. Deze waren aanleiding tot een drastische versnelling van de rivierdijkversterkingen langs de bedijkte grote rivieren. Ditzelfde geldt voor de uitvoering van plannen om wateroverlast langs de onbedijkte Maas te beperken. Het Deltaplan Grote Rivieren ging in totaal om de versterking van 891 kilometer waterkering, verdeeld over zo'n 190 projecten, die eind 2000 gereed moest zijn.

Uit de jaarlijkse rapportage die het IPO en de UvW in november 2004 uitbrachten, blijkt dat afronding van het Deltaplan Grote Rivieren nu in 2008 wordt verwacht. Negentig procent van het plan is nu gerealiseerd.

Het project De Maaswerken begon als onderdeel van het Deltaplan Grote Rivieren en heeft tot doel om volledige bescherming van Limburg te bereiken tegen hoogwater, in 2015 voor het deel Zandmaas en in 2017 voor het deel Grensmaas. Een tussendoelstelling voor de veiligheid was dat in 2005 tenminste zeventig procent van de bevolking achter de kaden in het plangebied van de Zandmaas beschermd moest zijn tegen een overstromingsfrequentie van 1:250. Omdat de realisatie erg gecompliceerd bleek, is in 2004 afgesproken dat deze doelstelling nu uiterlijk in 2008 moet worden bereikt. De hoofddoelstelling om in 2015 de afgesproken hoogwaterbescherming te halen, blijft overeind. De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft besloten dat de Maaskaden bij de eerstvolgende herziening van de *Wet op de waterkering* als primaire keringen worden aangewezen.

Voor het op orde houden van het hoofdwatersysteem van de Rijn, is eind 2001 de planologische kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier gestart. Het project bevindt zich in de planstudiefase. In 2005 verschijnt deel 1 van de PKB, een halfjaar later dan oorspronkelijk was voorzien. Hierin geeft het rijk aan welke maatregelen nodig zijn om de veiligheid langs de Rijntakken weer in overeenstemming te brengen met de wettelijke normen. Dit deel geeft ook weer hoe de tweede doelstelling (ruimtelijke kwaliteit) wordt ingevuld.

Rijk en regio werken actief samen in het project Ruimte voor de Rivier. Met het oog op PKB deel 1 stelden de regionale partners een advies aan het rijk op.

STEENZETTINGEN

Bij toetsing in 1996 bleek de steenbekleding van de dijken langs de Westerschelde, de Oosterschelde en langs het Markermeer en het IJsselmeer niet aan de normen te voldoen. Al sinds 1997 worden daarom verbeteringswerken uitgevoerd, vooral langs de Westerschelde. In Zeeland werken provincie, waterschappen en Rijkswaterstaat samen aan dit omvangrijke project. Met de 5 kilometer die in 2004 is gereedgekomen, is nu in totaal 83 km Westerscheldedijk voorzien van een zwaardere steenbekleding. Een traject van 65 km moet nog worden verbeterd. Nader onderzoek in 2004 wees uit dat van de Oosterscheldedijken 173 km opnieuw met stenen moet worden bekleed. In het IJsselmeergebied gaat het om 12 km dijk van de Noordoostpolder, die nu op 500 m na gereed is. Van de 47 km te verbeteren dijken rond Oostelijk en Zuidelijk Flevoland is nu 35 km gerealiseerd.

Er gelden Europese normen voor een goede chemische en ecologische toestand van het water in de Europese stroomgebieden, te bereiken in 2015. Volgens de huidige meetgegevens en huidige waterkwaliteit is het onwaarschijnlijk dat in de stroomgebieden van Eems, Rijn, Maas en Schelde met het huidige beleid de vereiste toestand wordt gehaald. De Kaderrichtlijn water geeft doelstellingen op het gebied van waterkwaliteit een 'hardere' status, waarmee de ministeries van Verkeer en Waterstaat, Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit nadrukkelijk rekening moeten houden. Andere onderwerpen in dit hoofdstuk zijn onder meer stedelijk afvalwater en de sanering van waterbodems.

Waterkwaliteit

HOOFDDOELSTELLINGEN

VIERDE NOTA WATERHUISHOUDING EN DE KADERRICHTLIJN WATER

De hoofddoelstelling van het beleid voor het waterbeheer in Nederland is afgeleid van de *Vierde nota waterhuishouding (NW4)*. In 1998 omschreef het ministerie van Verkeer en Waterstaat dat als volgt: "Het hebben en houden van een veilig en bewoonbaar land en het instandhouden en versterken van gezonde en veerkrachtige watersystemen, waarmee een duurzaam gebruik blijft gegarandeerd." In de Rijksbegroting voor 2004 werd dit vertaald in 'Nederland bewoonbaar maken en houden door het instandhouden en versterken van gezonde en veerkrachtige watersystemen.'

Op dit moment is de NW4 het vigerende beleid. Dit betekent dat de waterkwaliteit wordt getoetst aan de normen, zoals die in NW4 zijn opgenomen. Daarnaast zijn doelstellingen om de belasting van oppervlaktewater met prioritair stoffen in 2020 te beëindigen en om het beheer van waterbodems onderdeel te maken van het beleid.

Ten slotte wordt geanticipeerd op de *Europese Kaderrichtlijn water (KRW)*. Deze richtlijn is in 2000 aangenomen door de Europese Commissie. De lidstaten van de Europese Unie dienen de richtlijn te implementeren in hun nationale wet- en regelgeving. De KRW biedt een kader voor communautaire maatregelen voor waterbeleid en stelt daarmee een kader voor de bescherming van landoppervlaktewater, overgangswateren, kustwateren en grondwater.

De hoofddoelstelling van de KRW is dat in 2015 de waterlichamen een 'goede chemische en ecologische

en ecologie

toestand' dienen te hebben. De KRW geldt als een resultaatsverplichting. Dit houdt in dat de lidstaten de doelstellingen betreffende ecologie, chemie en hydromorfologie nationaal dienen uit te werken. Volgens de KRW moet een waterlichaam in 2015 voldoen aan alle normen voor de goede chemische én de goede ecologische toestand. De laatste wordt gekenmerkt door een normering voor enkele chemische stoffen én door biologische en hydromorfologische parameters. Te nemen maatregelen moeten leiden tot een 'goede chemische en ecologische toestand' in 2015. Bij blijvende knelpunten bestaat de mogelijkheid om uitzonderingsverzoeken in te dienen.

Op dit moment vinden al verkennende vergelijkingen plaats tussen het huidige normenstelsel (NW4) en de conceptnormen voor de KRW, voor zover deze beschikbaar zijn.

2.1 KRW-RAPPORTAGES STROOMGEBIEDEN

Nederland telt vier stroomgebieden: Rijn, Maas, Schelde en Eems. Op nationaal niveau is een lijst opgesteld van twaalf stoffen, die in alle vier de stroomgebieden voorkomen, veelal de normen overschrijden en de belangrijkste vervuulende stoffen vertegenwoordigen. Dit zijn:

Nutriënten:	fosfaat en stikstof
Zware metalen:	koper, zink en nikkel
Gechlorideerde verbindingen:	PCB's
PAK's:	fluorantheen, benzo(k)fluorantheen, benz(a)pyreen
Bestrijdingsmiddelen:	carbendazim, MCPA, pirimicarb

UITKOMSTEN VAN DE STROOMGEBIEDRAPPORTAGES

De vier waterkwaliteitsrapportages voor de stroomgebieden van Eems, Rijn, Maas en Schelde zijn de eerste vingeroefeningen met de systematiek van de Europese *Kaderrichtlijn Water*. Conform deze systematiek hebben de waterbeheerders alle Nederlandse oppervlaktewateren verdeeld in ongeveer 790 waterlichamen. Hiervan zijn er circa veertig die nauwelijks door menselijke ingrepen zijn beïnvloed. Deze worden betiteld als 'natuurlijk'. Voorbeelden hiervan zijn de Waddenzee en bovenloopse beeksystemen. Alle andere lichamen zijn geclassificeerd als 'sterk veranderd' of 'kunstmatig'. Bijna alle waterlichamen zijn volgens de rapportages 'at risk'. Dit betekent dat, op grond van de huidige meetgegevens en het huidige waterkwaliteitsbeleid, het onwaarschijnlijk is dat de door 'Brussel' vereiste goede chemische en ecologische toestand wordt bereikt. Uit de rapportages blijkt dat in vrijwel alle oppervlaktewateren de normen van één of meerdere stoffen wordt overschreden.

Vooral nutriënten, bestrijdingsmiddelen, zware metalen en hydromorfologische veranderingen staan een goede waterkwaliteit (volgens de Europese definities) in de weg. Hierbij moeten worden opgemerkt dat het gaat om 'voorlopige karakterisering'. Verder moet worden opgemerkt dat de kwaliteitsbepaling gebeurt aan de hand van het KRW-principe 'one out, all out'. Dit houdt in dat als voor één stof de norm niet wordt gehaald, het hele waterlichaam een probleemgeval is.

De KRW-rapportages worden in maart 2005 door de minister van Verkeer en Waterstaat aan de Tweede Kamer aangeboden.

VAN INZICHT NAAR DOORZICHT

Beleidsmonitor water, thema chemische kwaliteit van het oppervlaktewater

De kwaliteitsdoelstellingen voor het Nederlandse oppervlaktewater zijn in het merendeel van de wateren en voor veel stoffen niet bereikt. Na grote verbeteringen in de jaren 1970 – 1995 is de chemische kwaliteit van het oppervlaktewater de afgelopen tien jaar weinig veranderd. Dit heeft meerdere redenen:

- De economie, de productiewaarde van de landbouw, het verkeer en de bevolking zijn gegroeid. Door milieumaatregelen zijn de emissies afgenomen (ontkoppeling), maar deze afname was niet voldoende of heeft zich niet vertaald naar een evenredige vermindering van de belasting van het oppervlaktewater. In de water- en de landbodem zijn bijvoorbeeld voorraden fosfor en metalen aanwezig, die nog vele jaren naleveren aan het oppervlaktewater.
- De kwaliteit van de grensoverschrijdende rivieren is bepalend voor de Nederlandse rijkswateren en kustzone. De verbeteringen in deze kwaliteit waren voor meerdere stoffen niet voldoende om de doelen in Nederland te halen.

Bron: RIVM, rapport 500799004

2.2 EEN GOEDE CHEMISCHE TOESTAND IN 2015

Doelen:

- op korte termijn het maximaal toelaatbaar risico voor de waterkwaliteit
- op lange termijn de streefwaarde voor de waterkwaliteit (verwaarloosbaar risiconiveau)

Prestatie-indicator:

- afstand van de chemische waterkwaliteit tot de norm gepresenteerd per KRW-stroomgebied

De Vierde nota waterhuishouding (NW4) stelt het zogenoemde MTR (maximaal toelaatbaar risico) als doel voor de waterkwaliteit voor de korte termijn, en voor de lange termijn de streefwaarde. De streefwaarde komt voor de meeste stoffen overeen met het zogenoemde VR (verwaarloosbaar risiconiveau).

Voor het MTR wordt het jaar 2000 als referentie aangegeven, voor de streefwaarde is dat volgens het Natuur- en Milieuplan 3 - zo mogelijk - 2010. Aangezien 2000 al voorbij is, wordt in het antwoord op de motie Augusteijn (TK vergaderjaar 2000-2001, 26 401 nr 24) gesproken over 'op zo kort mogelijke termijn'. Omdat de

- Het beleid voor water, landbouw en milieu is onderling onvoldoende afgestemd om de waterkwaliteitsdoelen te halen. Medio 90-er jaren, waren de puntbronnen (industrie, rioolwaterzuiveringen) met het instrumentarium van de *Wet verontreiniging oppervlaktewater* vergaand gesaneerd. De diffuse bronnen, die vanaf toen het grootste deel van de verontreiniging veroorzaakten, moesten vooral met andere instrumenten worden aangepakt. De wettelijke instrumenten hiervoor vallen vooral binnen de beleidsvelden milieu en landbouw.
- Het onderwerp waterkwaliteit had geen prioriteit bij overheid en politiek; na twee winters met hoogwatergolven, in 1993 en 1995, lag de aandacht meer bij de bescherming tegen overstroming.

Door de komst van de Europese Kaderrichtlijn water (KRW) krijgen waterkwaliteitsdoelstellingen een 'hardere' status dan tot nu toe gebruikelijk is geweest in het Nederlandse waterbeleid: de goede ecologische en chemische kwaliteit moeten binnen de geldende termijnen worden bereikt. In het beleid op andere beleidsterreinen, moet meer dan nu rekening worden gehouden met de waterkwaliteitsdoelen. Dit geldt vooral voor het beleid voor mest, verkeer, bestrijdingsmiddelen, stoffen en producten. Deze externe integratie en de concrete uitwerking van de KRW zijn een grote inhoudelijke en bestuurlijke opgave en vragen om samenwerking tussen vele partijen.

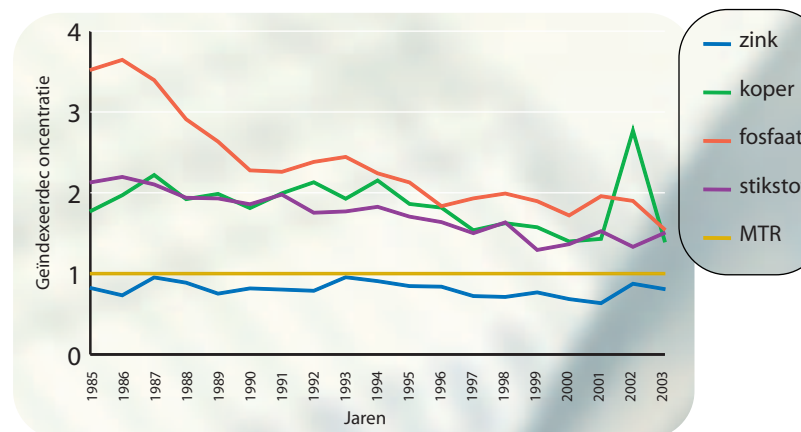
Kaderrichtlijn water als doel stelt om in 2015 een 'goede chemische toestand' te halen, wordt bij de beoordeling van de waterkwaliteit óók het jaartal 2015 gebruikt.

ONTWIKKELING WATERKwaliteit IN ZOETE WATEREN

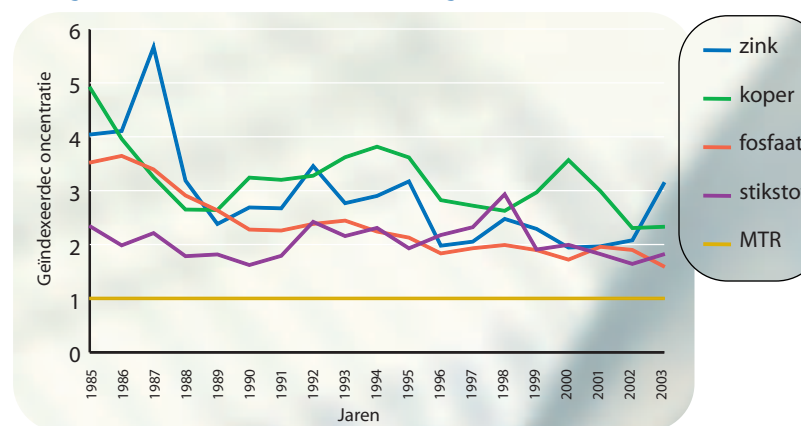
De ontwikkeling van de waterkwaliteit van de vier stroomgebieden in Nederland wordt geïllustreerd aan de hand van de stoffen koper, zink, fosfaat en stikstof.* Deze stoffen zijn gekozen omdat ze in alle stroomgebieden voorkomen, veelal de normen overschrijden en belangrijke vervuulende stoffen in het water representeren. Meetresultaten van andere stoffen zijn te vinden op de website www.waterinbeeld.nl.

De concentraties koper en zink (zware metalen) en fosfaat en stikstof (nutriënten uit meststoffen) laten over het algemeen een stagnatie van de verbetering van de waterkwaliteit zien (zie figuur 2.1-2.4). Bij beschouwing van de bronnen binnen de eigen regio, blijkt dat de landbouw en rioolwaterzuiveringsinstallaties belangrijke bronnen zijn. Daarnaast voeren Rijn, Maas en Schelde jaarlijks grote hoeveelheden voedingsstoffen uit het buitenland aan. In de afgelopen vijftien jaar is deze aanvoer niet noemenswaardig teruggebracht.

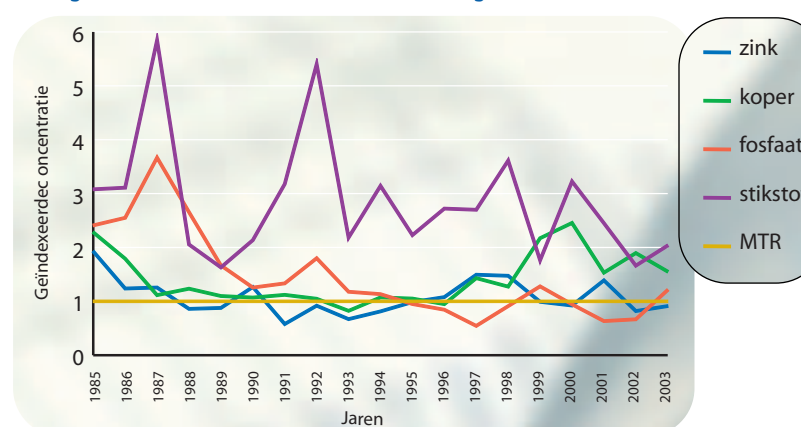
Figuur 2.1 Waterkwaliteit Rijnstroomgebied.

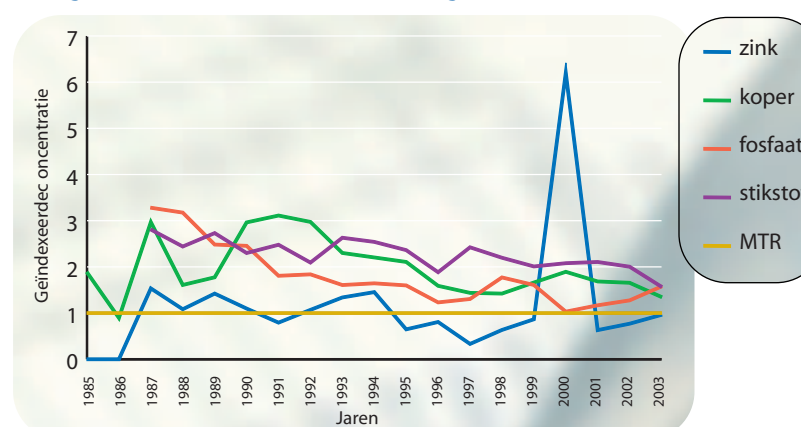
Figuur 2.2 Waterkwaliteit Maasstroomgebied.

Figuur 2.3 Waterkwaliteit Scheldestroomgebied.

Figuur 2.4 Waterkwaliteit Eemsstroomgebied.

Bron: CIW enquête 2004 en Rijkswaterstaat 2004

In het stroomgebied van de Maas vallen in 2003 de hogere concentraties aan zink op in vergelijking tot de andere stroomgebieden. Voor het stroomgebied van de Schelde vallen in 2003 de hogere concentraties aan fosfaat en stikstof op in mondingen van lokale stroomgebieden. Een duidelijke verklaring is hiervoor (nog) niet te geven. Voor het stroomgebied van de Rijn valt op dat de koperconcentratie is gedaald tot het niveau van 2001 van circa anderhalf maal de MTR.

ONTWIKKELING WATERKwaliteit ZOETE HOOFDWATERSYSTEMEN

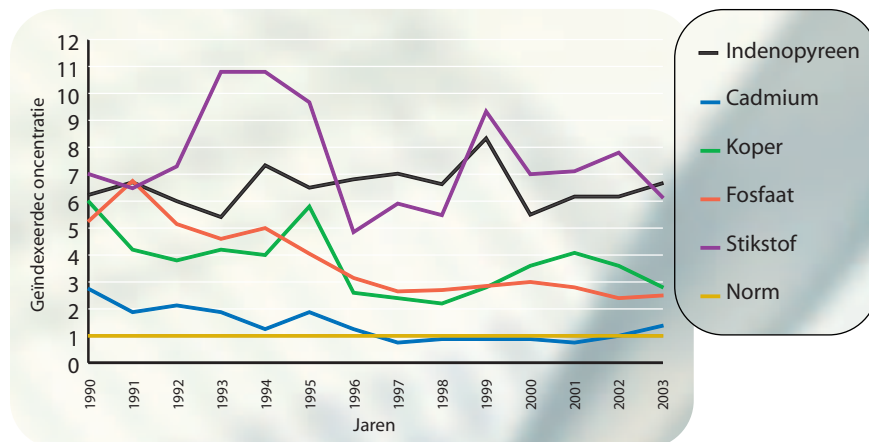
Eutrofiëring blijft een probleem in de kustwateren en Zoute Delta, met name door de aanvoer van stikstof en fosfor door Rijn, Maas en Schelde. Bloeiperiodes van de plaagalg *Phaeocystis* komen vaker voor en duren langer dan vroeger. De concentraties van organische microverontreinigingen en zware metalen in de zoute wateren dalen in het algemeen niet of nauwelijks en liggen boven de streefwaarde, de norm voor deze stoffen uit de *Vierde nota waterhuishouding*. Een positieve uitzondering wordt gevormd door cadmium, waarvan de concentraties in de kustwateren ruim onder de norm liggen, en in de Zoute Delta rond de norm (zie figuur 2.5-2.7).

Duidelijke probleemstoffen zijn polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK), die op alle (inter)nationale lijsten als prioritaire probleemstof staan. Verbranding van fossiele brandstoffen en illegale olielozingen zijn de belangrijkste bronnen.

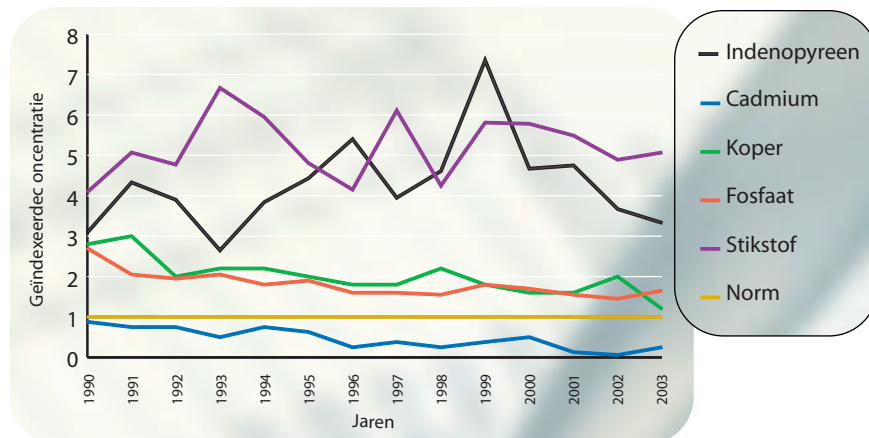
Bijzonder hoge concentraties worden aangetroffen van organotinverbindingen, met name tributyltin (TBT), die door hun hormoonverstorende werking geslachtsverandering bij slakken in zoute wateren veroorzaken.

Op de centrale en zuidelijke Noordzee liggen de concentraties voor de meeste stoffen op of rond de streefwaarde, of komen zelfs in zulke lage concentraties voor dat ze nauwelijks meer kunnen worden gemeten.

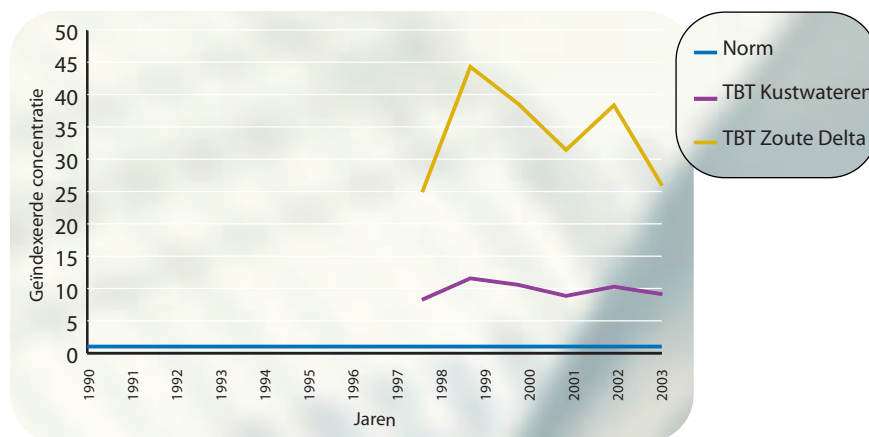
Figuur 2.5 Ontwikkeling waterkwaliteit Zoute Delta.

Figuur 2.6 Ontwikkeling waterkwaliteit Kustwateren.

Figuur 2.7 Ontwikkeling waterkwaliteit Zoute Delta.

KRW-PROJECT FACTSHEETS

In 2004 is een beoordeling gemaakt van de effecten van menselijke activiteiten op de realisatie van de KRW-doelen in 2015. De beoordeling vermeldt de kans dat oppervlaktewaterlichamen in een stroomgebieddistrict in 2015, voor wat betreft prioritair en overige verontreinigende stoffen, niet zullen voldoen aan de milieukwaliteitsnormen van de KRW aan die waterlichamen.

Het RIZA en RIKZ hebben factsheets opgesteld, die kunnen worden gebruikt voor een snelle inschatting van de mogelijke gevolgen van voorgenomen normeringen voor prioritair stoffen, of voor de verdere selectie van stoffen voor internationale stoffenlijsten. Er zijn in totaal 174 factsheets over potentieel significante stoffen opgesteld. Deze informatie is opgeslagen in een database, waarmee uniformering, actualisering en benutting voor beleidsanalyses goed is te verzorgen. De factsheets zijn inmiddels via internet (www.kaderrichtlijnwater.nl) toegankelijk gemaakt.

(Bron: RIKZ, RIZA 2004)

2.3 TERUGDRINGEN EMISSIONS PRIORITAIR GEVAARLIJKE STOFFEN VÓÓR 2020

Doel:

- beëindiging van emissies/lozingen/
verliezen van prioritair gevaarlijke
stoffen in 2020

Prestatie-indicator:

- reductie van de emissies van
prioritair gevaarlijke stoffen

In de Kaderrichtlijn water staat dat maatregelen voor prioritair stoffen gericht dienen te zijn op stapsgewijze vermindering, en voor prioritair gevaarlijke stoffen op stopzetting of geleidelijke beëindiging van lozingen, emissies en verliezen. In het jaar 2020 mogen deze stoffen niet meer worden uitgestoten naar het oppervlaktewater. Veel stoffen zijn reeds door de Internationale Commissie voor de Bescherming van de Rijn en door OSPAR (de verdragen van Oslo en Parijs uit 1992 over de bescherming van het zeemilieu in het Noord-Oost Atlantische gebied) aangewezen als gevaarlijke stof. Hiervoor zijn of moeten maatregelen worden getroffen. Hetzelfde geldt voor stoffen die in het kader van de zogenoemde IPPC-richtlijn (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging, 96/61/EG) worden gerapporteerd. Alleen voor de 76/464/EG richtlijn (over lozing van gevaarlijke stoffen in het aquatische milieu van de Europese Unie) geeft de KRW concrete aanwijzingen voor verandering. Bron: RIZA, 2004

Figuur 2.8 Gerealiseerde reductie 'belasting naar oppervlaktewater' ten opzichte van 1990.

Stof of stofgroep	Reductiepercentage t.o.v. 1990 (in %)			Prioritair	Prioritair gevaarlijk
	2000	2002	2003		
Cadmiumverbindingen (als Cd)	49	61	64	JA	JA
Kwikverbindingen (als Hg)	79	68	65	JA	JA
C10-13-chlooralkanen	-	-	-	JA	JA
Nonylfenolen	-	-	-	JA	JA
Pentachloorbenzeen	-	-	-	JA	JA
Tributyltin	-	-	-	JA	JA
Hexachloorcyclohexaan	100	100	100	JA	JA
Hexachloorbutadieën	99	-	97	JA	JA
Hexachloorbenzeen	84	77	78	JA	JA
PAK (6 van Borneff)	64	52	46	JA	JA
Polyaromatische KWS	-	-	-	JA	JA
Loodverbindingen (als Pb)	29	39	41	JA	JA***
Pentachloorfenol	74	74	74	JA	JA***
Trichloorbenzenen	60	59	59	JA	JA***
Diuron	-	-	-	JA	JA***
Antraceen	-	-	-	JA	JA***
Atrazine	-	-	-	JA	JA***
Gebromeerde difenylethers	-	-	-	JA	JA***
Chloorpyrifos	-	-	-	JA	JA***
DEHP bis(2-ethylhexyl)ftalaat	-	-	-	JA	JA***
Endosulfan	-	-	-	JA	JA***
Naftaleen	-	-	-	JA	JA***
Octylfenolen	-	-	-	JA	JA***
Simazine	-	-	-	JA	JA***
Trifluraline	-	-	-	JA	JA***
Isoproturon	-	-	-	JA	JA***
Benzeen	34	64	66	JA	nee
Benzo(a)pyreen	74	57	52	JA	nee
Fluorantheen	53	36	28	JA	nee
Dichloorethaan, 1,2-	75	67	82	JA	nee
Trichloormethaan (CHLOROFORM)	42	44	0	JA	nee
Nikkelverbindingen (als Ni)	19	17	19	JA	nee
Fosfor – totaal	62	55	68	nee	nee
Stikstof – totaal	28	11	41	nee	nee
Arseenverbindingen (als As)	3	8	9	nee	nee
Chroomverbindingen (als Cr)	64	75	75	nee	nee
Koperverbindingen (als Cu)	20	33	39	nee	nee
Zinkverbindingen (als Zn)	4	11	13	nee	nee
Isopropylbenzeen	97	97	98	nee	nee
Ethylbenzeen	73	66	72	nee	nee
Chloorbenzenen	27	0	21	nee	nee
Drins(Aldrin,Dieldrin)	88	100	100	nee	nee
Organische Halogeenvb.	72	-	-	nee	nee
Fluoriden	93	92	94	nee	nee
Ftalaten	-	-	-	nee	nee
PCB	90	71	86	nee	nee
Trichlooretheen (TRI)	98	98	99	nee	nee
Tetrachlooretheen (PER)	97	96	98	nee	nee
Tetrachloormethaan (TETRA)	96	96	97	nee	nee
Trichloorethaan, 1,1,1-	72	80	93	nee	nee
Tolueen	19	0	1	nee	nee
Xyleen (Totaal)	8	93	96	nee	nee

afname > 75% afname < 75% afname < 50% afname < 25%

- geen representatieve gegevens voorhanden in Datawarehouse Emissieregistratie

*** stof is onder evaluatie en wordt mogelijk aangewezen als prioritair gevaarlijke stof

PCB Polycyclische Chloor Bifenylen

PAK Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen

De emissiegegevens worden jaarlijks ingezameld en/of berekend door VROM, TNO, RIVM, CBS en RIZA in het kader van de doelgroepmonitoring. De informatie wordt ontsloten via het Datawarehouse op www.emissieregistratie.nl en wordt tevens op aanvraag verstrekt aan derden. Aan de gepresenteerde cijfers kan geen eenduidige betrouwbaarheidsmarge worden gekoppeld. De reden hiervoor is de

aard van de emissie en de hieraan verwante nauwkeurigheid en representativiteit van de gebruikte meetapparatuur en berekeningsmethoden. De gepresenteerde emissiereductiepercentages kunnen van jaar tot jaar variëren ten gevolge van veranderingen in de geïnventariseerde bronnen en/of de toegepaste methodieken. Bron: Emissieregistratie

Doelgroepmonitoring, 2005

**BELASTING VAN HET OPPERVAKTEWATER
UIT BINNEN- EN BUITENLAND**

In 2003 vertonen de aangevoerde vrachten uit het buitenland door de Rijn, Maas en Schelde samen geen significante afname in de aangevoerde hoeveelheid prioritaire en prioritair gevaarlijke stoffen ten opzichte van voorgaande jaren (zie figuur 2.9-2.11). De belasting door aanvoer vanuit het buitenland blijft daarmee een belangrijke bron voor de Nederlandse waterlichamen. Daarnaast speelt de bijdrage van het landelijke gebied een belangrijke rol.

De totale belasting van het oppervlaktewater daalt de laatste jaren nog licht door een afname van de atmosferische depositie van de zware metalen op oppervlaktewater en verhard oppervlak (beide in categorie 'overig'). Voor koper treedt hierbij ook nog een afname van de koperemissies op door het verbod op koperhoudende antifouling op recreatievaartuigen.

Voor zink is een daling van de belasting van het water door effluënten van rioolwaterzuiveringsinstallaties te constateren, wat verband houdt met het gegeven dat 2003 een zeer droog jaar was.

De meeste PAK's vertonen in 2003 een stijging van de belasting vooral door een toename van de emissies uit de scheepvaart. Hierbij speelt een geregistreerde verminderde afgifte van bilgewater door binnenvaartschepen en een grotere berekende lozing van dit PAK-houdende bilgewater een rol.

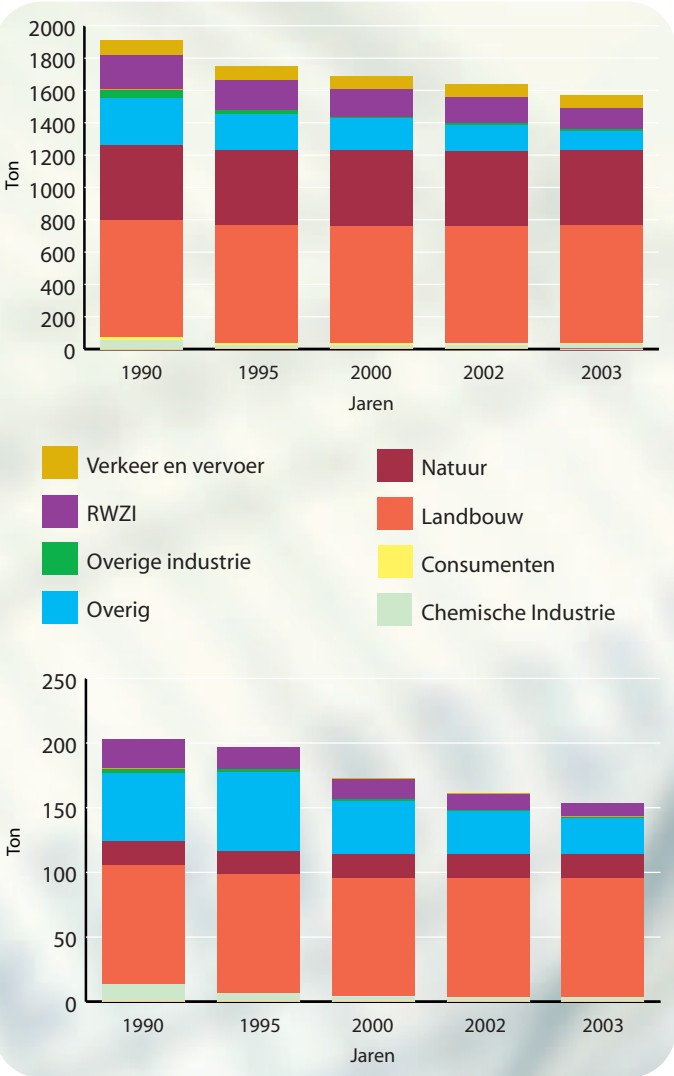
**UITSPOELING ZWARE METALEN
LANDBOUW- EN NATUURGRONDEN**

In oktober 2004 zijn nieuwe cijfers beschikbaar gekomen voor de uitspoeling van zware metalen uit landbouw- en natuurbodems, die een stuk lager liggen dan de berekeningen door Alterra van 2003. Desondanks blijft voor de zware metalen deze bron zeer bepalend voor de totale belasting van het oppervlaktewater (Cu en Pb 20%, Cd 50%, Zn en Ni 75%). Figuur 2.12 laat duidelijk zien dat het landelijk gebied daarmee een significante bron van belasting voor zware metalen in veel regionale wateren in Nederland is en blijft.*

Figuur 2.9 Belasting oppervlaktewater uit binnen- en buitenland in ton/a (2003).

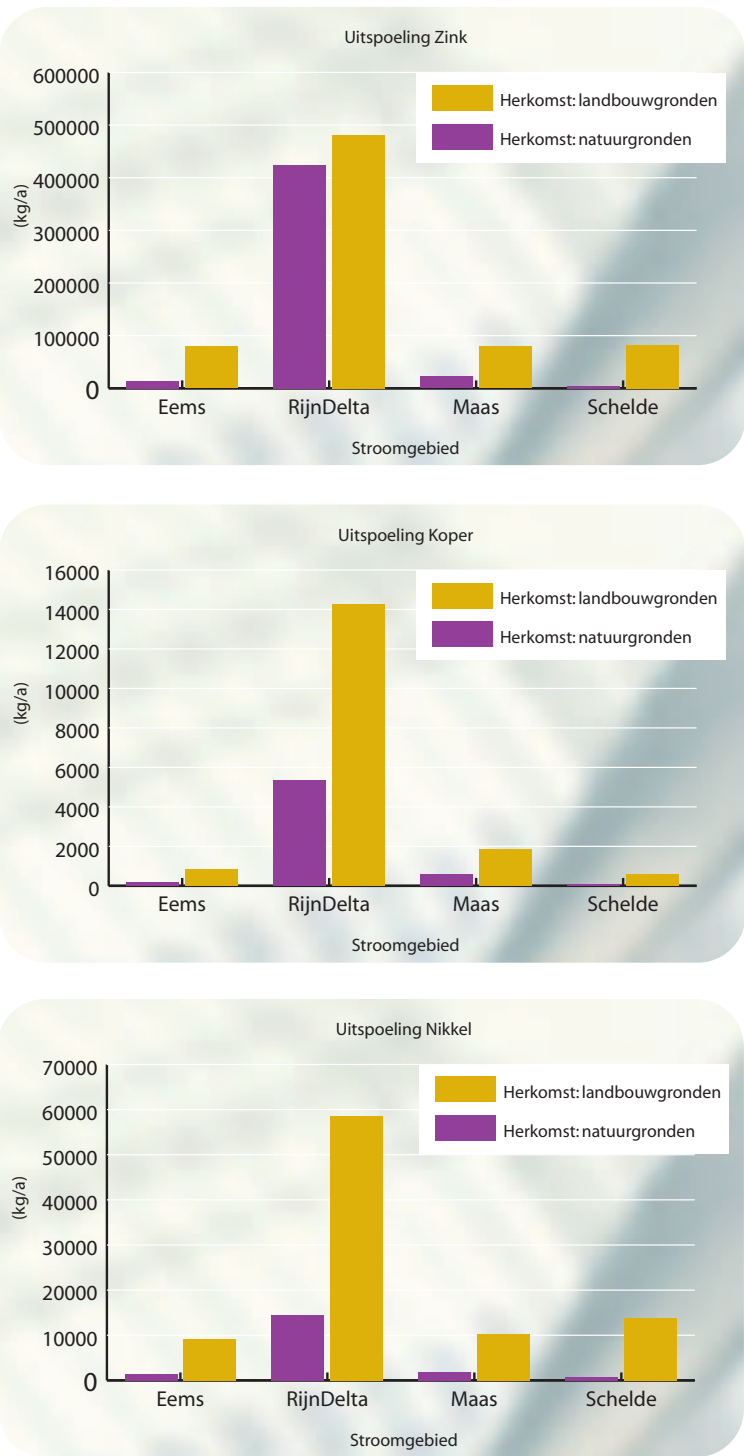
Stofgroep	Totaal (ton) aanvoer buitenlandse rivieren	Totaal (ton) belasting water binnenland
P-Totaal	17898	7165
N-Totaal	256281	83705
Koper	511	126
Nikkel	369	154
Zink	2540	1572

Figuur 2.10 Aandeel binnenlandse bronnen belasting naar water: zink.

Figuur 2.11 Aandeel binnenlandse bronnen belasting naar water: nikkel.

Figuur 2.12 Belasting oppervlaktewater met nikkel, zink en koper vanuit uit- en afspoeling landelijk gebied.

**2.4 OP WEG NAAR EEN GOEDE
ECOLOGISCHE TOESTAND
IN 2015**

Doelen:

- behalen van een goede ecologische (exclusief chemische) toestand c.q. potentieel in 2015
- ecologische inrichting van Rijkswateren in 2015 (o.a. aanleg natte natuur NURG (7000 ha in 2015), Zuid-Hollandse Delta en IJsselmeergebied (beide: 3000 ha in 2010))

Prestatie-indicatoren:

- vóórkomen van doelsoorten (waterplanten/vissen/vogels/zeehonden)
- oppervlak natuurvriendelijke oevers in Rijkswateren (ha)
- oppervlak natuurontwikkeling in NURG/ Zuid Hollandse Delta/IJsselmeergebied (ha)

ECOLOGISCHE TOESTAND REGIONALE WATEREN

Ecologisch kwaliteitsniveau waterlichamen onder de maat

De ecologische toestand volgens de Kaderrichtlijn water wordt onder meer vastgesteld op basis van een aantal biologische soorten en aantallen. In rivieren zijn dit macrofyten, macrofauna en vissen. In 2004 is gewerkt aan biologische beoordelingsmethoden om de toestand van het oppervlaktewater te bepalen. Deze methoden ('maatlaten') zetten biologische meetinformatie via een bepaalde formule om in een kwaliteitsklasse. De kwaliteitsklassen lopen van 'slecht' tot 'zeer goed'.

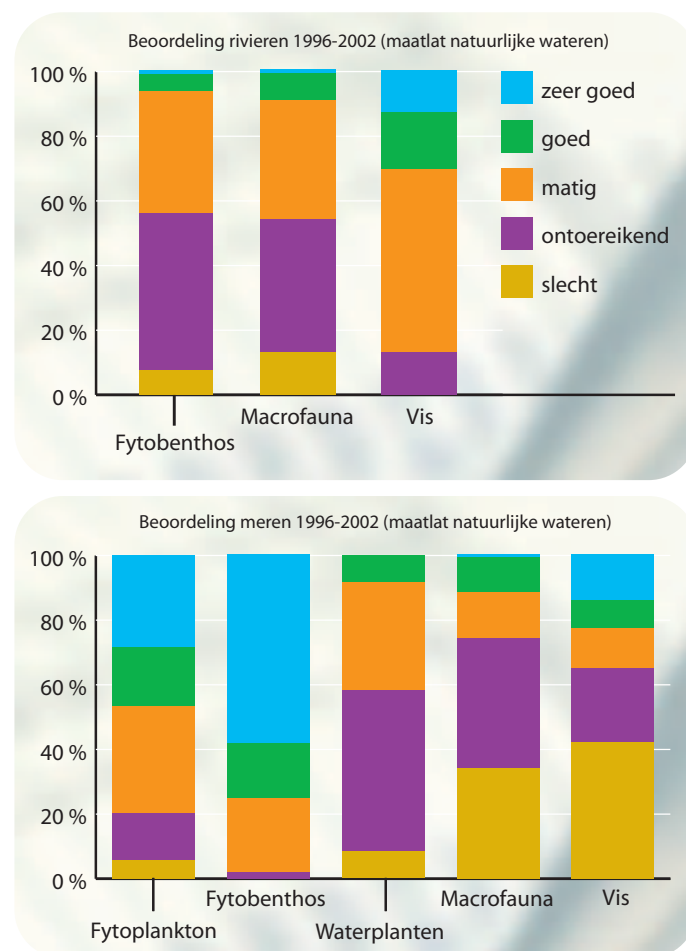
Belangrijk is op te merken dat de huidige maatlaten zijn bedoeld voor wateren die niet of nauwelijks door de mens zijn beïnvloed. In Nederland zijn de meeste wateren 'sterk veranderd': beken zijn rechtgetrokken, de oevers van meren zijn beschoeid met stortsteen, etc. Voor de 'sterk veranderde' wateren gaan andere, lagere doelstellingen gelden. Deze doelstellingen worden vanaf 2005 nader uitgewerkt.

Voor het verkrijgen van een eerste indruk van de ecologische toestand van de Nederlandse oppervlaktewateren, én om de praktische toepasbaarheid te testen, zijn de maatlaten toegepast op de landelijk beschikbare monitoringinformatie. In figuur 2.13 zijn de resultaten voor rivieren en meren weergegeven. Hieruit blijkt dat de ecologische kwaliteit van de Nederlandse oppervlaktewateren over het algemeen als matig tot ontoereikend wordt beoordeeld. Aangezien het merendeel van de Nederlandse oppervlaktewateren als sterk veranderd wordt beschouwd (gemodificeerd door de mens), is het bovenstaande beeld voor de meeste soortgroepen te negatief. In Nederland zijn de meeste wateren 'sterk veranderd', waarvoor lagere doelstellingen worden geformuleerd. Als eerste indicatie voor de ecologische toestand van deze oppervlaktewateren, kan worden aangenomen dat ook de klasse 'matig' binnen de doelstelling valt.

Bij meren geven fytoplankton en fytobenthos een kwaliteit aan, die beter is dan de overige soortgroepen. Deze soortgroepen zijn minder gevoelig voor de veranderingen die door de mens zijn aangebracht. Het resultaat van fytoplankton komt waarschijnlijk het beste in de buurt van de realiteit.

* Op advies van de Adviescommissie Water zal Water in Beeld 2006 indien gewenst kwalitatief aandacht besteden aan de problematiek van de diffuse bronnen als oorzaak van waterverontreiniging, het ontbreken van instrumenten om deze lozingen te verminderen en de sanering van prioritair gevaarlijke stoffen in het effluent van zuiveringsinrichtingen. Dit zal nog maar beperkt gebaseerd zijn op 'facts & figures', omdat de bedoelde gegevens thans nog niet beschikbaar zijn en het onderzoek zich nog in de opstartfase bevindt.

Figuur 2.13 Beoordeling van de ecologische toestand van het oppervlaktewater in rivieren en meren (1996-2002).

Bron: Rijkswaterstaat 2004

ECOLOGISCHE TOESTAND RIJKSWATEREN

Jaarlijks trekken weer honderden zalmen door Nederland, maar er is nog geen sprake van een zich instandhoudende populatie.

Van 1994 tot en met 2003 zijn in totaal 1.992 forellen en 813 zalmen gevangen met zalmsteken (zie figuur 2.14). De zalmvangsten zijn in de Rijn (737) beduidend hoger dan in de Maas (86). De hogere aantallen in de Rijn zijn welhaast zeker terugkerende volwassen exemplaren, die afkomstig zijn van alle bovenstroomse uitzettingen van zalmbroed.

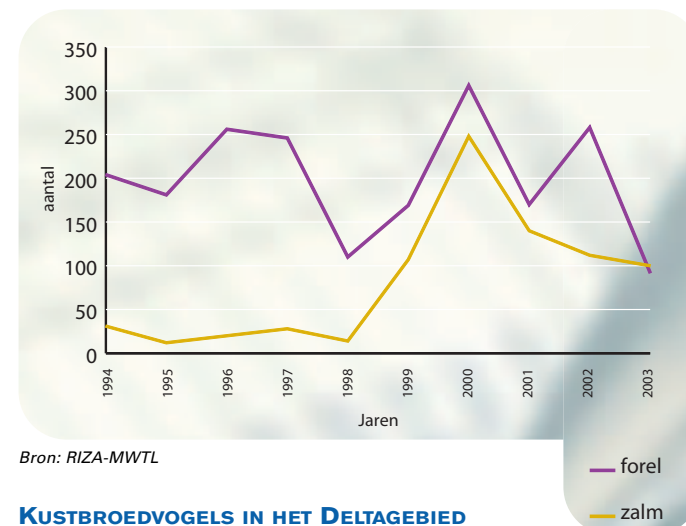
Voor de forel is het verloop van de vangsten zeer grillig, waarbij jaren met hoge aantallen worden gevolgd door mindere jaren. Variatie in de rivierafvoer per jaar en variaties in aantallen overlevende jonge vissen zijn factoren, die voor schommelingen kunnen zorgen in het aantal forellen dat vanaf zee de rivieren optrekt. In de IJssel lijkt de optrek van forel toe te nemen. In de Waal en de Maas is de trend juist neerwaarts. Het is moeilijk hiervoor een verklaring te vinden.

Het aantal gevangen zalmen lijkt geen relatie te vertonen met het aantal forellen. De

variatie in de zalmvangst is minder grillig, maar ook hier verschillen de trends tussen de riviertakken. In de Lek is sprake van een opvallend grote piek in 2000 waarna de aantallen weer afnemen; in de Waal nemen de zalmvangsten vanaf 1998 geleidelijk toe. In de Neder-Rijn en de Maas blijven de aantallen sinds 1996 min of meer constant.

In de Rijn is overigens de van oudsher voorkomende visfauna, met 63 soorten, weer bijna compleet. Alleen de steur ontbreekt.

Figuur 2.14 Aantal gevangen zalmen en forellen.

Bron: RIZA-MWTL

KUSTBROEDVOGELS IN HET DELTAGEBIED

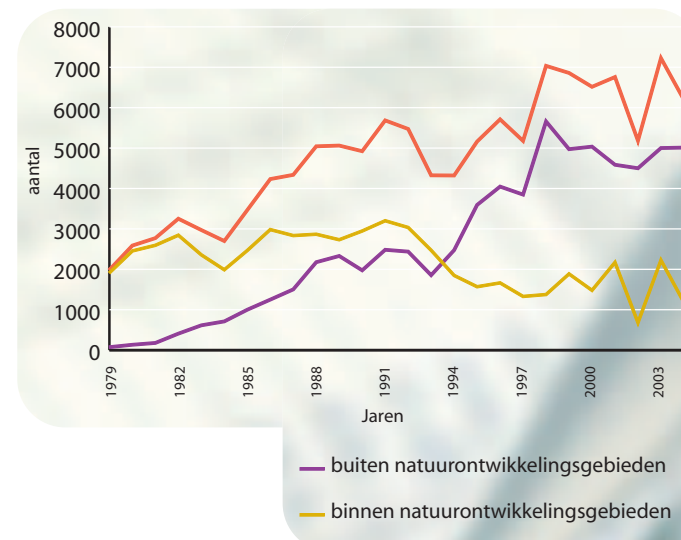
Belangrijke graadmeters voor de ecologische toestand van het kustgebied zijn de aanwezigheid van strandplevier, dwergstern en visdief, die vooral op kale of spaarzaam begroeide gronden in de kustzone broeden. Door vermindering van de natuurlijke dynamiek ontstaan minder van dergelijke gebieden en de bestaande gronden raken door successie geleidelijk meer begroeid. Kale open gronden worden dus schaarser. Ook strandrecreatie heeft veel gebieden ongeschikt gemaakt als broedplaats voor kustvogels. Alle genoemde soorten staan dan ook op de Nederlandse Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten.

Om de natuurwaarde te versterken worden natuurgebieden ontwikkeld. Ten behoeve van kustbroedvogels zijn bijvoorbeeld eilanden opgespoten en wordt in bepaalde gebieden begrazing ingezet om de vegetatie kort te houden. Deze natuurontwikkeling heeft een positieve invloed gehad op het aantal broedparen van verschillende soorten kustbroedvogels in het Deltagebied. Recente schommelingen in het aantal broedparen van de visdief worden waarschijnlijk mede bepaald door weersomstandigheden en een wisselend voedselaanbod.

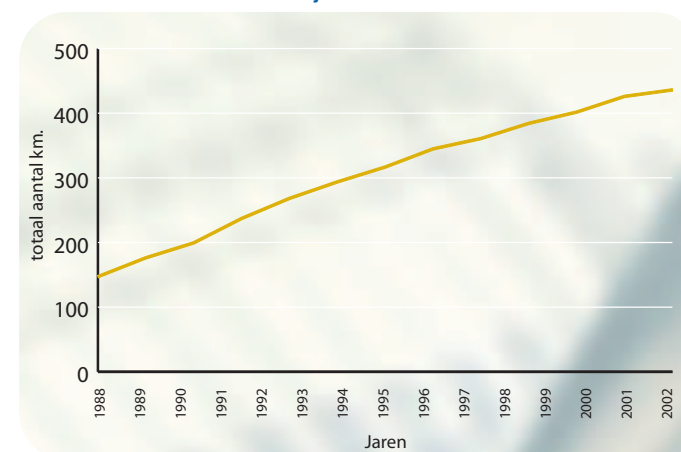
REALISATIE NATUURVRIENDELIJKE OEVERS

De ontwikkeling van natuurvriendelijke oevers dreigt te stagneren, zoals zichtbaar wordt in figuur 2.16. Een belangrijke oorzaak hiervan is de herprioritering die om budgettaire redenen heeft plaatsgevonden.

Figuur 2.15 Ontwikkeling aantal visdieven.

Figuur 2.16 Totaal aantal kilometer natuurvriendelijke oevers rijkswateren.

REALISATIE NATUURVRIENDELIJKE OEVER NOORDZEEKANAAL

Het Noordzeekanaal is in 2004 een flinke natuurvriendelijke oever rijker geworden. Deze 'Natuurvriendelijke oever Zuiderpolder' is circa één kilometer lang en heeft een oppervlak van zo'n acht hectare. Hij is aangelegd door ontgraving van een ondiepe nevengeul langs de noordzijde van het Noordzeekanaal, die op meerdere plaatsen in open verbinding is gesteld met het kanaal.

Zoals bleek na de aanleg van een eerdere grote natuurvriendelijke oever langs het Noordzeekanaal in 1997, zal ook de nieuwe oever van belang zijn als leefgebied voor talrijke, soms zeldzame brakwaterfauna én als opgroeiplek voor diverse vissoorten uit het kanaal. Het gebied is voor bezoekers opengesteld en zal op termijn deel gaan uitmaken van een recreatieve route, die in voorbereiding is bij de provincie Noord-Holland.

In de periode tot 2002 is de totale lengte van natuurvriendelijke oevers langs rivieren en kanalen met bijna 300 km toegenomen. Het totaal benodigde doel is 800 km. Tot en met 2002 was ruim 400 ha natuurvriendelijke oever gerealiseerd. Hoeveel hectares er na die tijd zijn bijgekomen, is niet bekend.

In april 2003 is gestart met de uitvoering van het project Ecologische verbinding Noordzeekanaal en de natuurvriendelijke oever Zuiderpolder. Het project zal medio 2004 gereed zijn. Het project draagt bij aan het versterken van zeldzame brakke natuur in het Noordzeekanaalgebied en fungeert als versterking van de regionale Ecologische Hoofdstructuur.

HERSTEL & INRICHTING RIJKSWATEREN

Veerse Meer

Voor de eerste fase van het programma Herstel & Inrichting rijkswateren (H&I, 1999-2002) is een bedrag van 8,2 miljoen euro beschikbaar gesteld en inmiddels overgeheveld naar de begroting van V&W. Met deze gelden is een bijdrage geleverd aan de bouw van de doorlaat Veerse Meer. Met de doorlaat 'Katse Heule' in de Zandkreekdijk kreeg het Veerse Meer in de zomer van 2004 een verbinding met de Oosterschelde. Metingen wijzen anno 2005 reeds uit dat het doorlaatsmiddel nog beter werkt dan werd verwacht. De waterkwaliteit van het Veerse Meer is dan ook sterk verbeterd.

Vispassages

De vispassages bij Amerongen en Hagestein zijn in 2004 gereed gekomen. De vispassages in de Maas bij Grave en Borgharen hebben in 2003 vertraging opgelopen in de planfase, vanwege problemen met vergunningen en nader onderzoek naar technische risico's. De passagemogelijkheden aan de kust (met name bij de Haringvlietsluizen en de Afsluitdijk) blijven cruciaal voor de bereikbaarheid van de rivieren. De stuw van Driel heeft al sinds 2001 een vistrap. Deze trappen zijn nodig om onder meer zalm en forel de kans te geven te paaien in Duitsland, Frankrijk of Zwitserland.

De projecten maken deel uit van het internationale Programma Zalm 2000 en worden aangelegd door Rijkswaterstaat in samenwerking met het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Tevens worden visverenigingen en natuurbeschermers nauw betrokken.

Herstel & Inrichting 2005 - 2010

In 2005 gaan 49 zogenoemde H&I-projecten van start. Daarvan zijn 22 projecten nog in afwachting van financiering door derden. Voor drie projecten is akkoord gegeven voor verkenning, maar nog niet voor de planstudie. Naar de overige tien projecten worden planstudies uitgevoerd.

Zolang de doelen van de Kaderrichtlijn water nog niet bekend zijn, worden deze projecten getypeerd als ‘no regret’ maatregelen. Een aanzienlijk deel van het H&I-budget voor de periode 2005-2010 is nog niet vastgelegd.

Vismigratie langs zoet-zout overgangen

HARINGVLIETSLUIZEN GAAN OP 1 JANUARI 2008 OP EEN KIER

Met de aanleg van de Deltawerken is Nederland een stuk veiliger geworden, maar de schaduwkanten beginnen langzaam zichtbaar te worden. Het water staat stil door het verdwijnen van getij en de waterkwaliteit verslechtert met gevolgen voor natuur en recreatie. Blauwalgen in het Volkerak-Zoommeer, dichtslibbende geulen en oeverafslag in het Haringvliet door het verdwijnen van het getij. In 2008 wordt een belangrijke stap gezet om de Delta weer gezond te maken. In dat jaar worden de Haringvlietssluisen op een kier gezet. Daarmee komt een natuurlijk overgangsgedebied van zout naar zoet in het Haringvliet terug en kunnen trekvisen zoals de zalm en de forel de sluisen passeren.

De ministeries van Verkeer en Waterstaat en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hebben voor dit project een bedrag van maximaal 35 miljoen euro beschikbaar gesteld.

Natuurontwikkelingsproject Maas

Er is voor het tweede opeenvolgende jaar weinig voortgang van NVO Maas te melden. In 2004 kwam evenals in 2003 vrijwel geen budget beschikbaar voor nieuwe of lopende herinrichtingactiviteiten. Een minimale inzet is gepleegd voor het verder afrasteren van pacht-vrijgekomen percelen en voor het uitbreiden van het areaal oeverpercelen, dat contractueel voor ecologisch onderhoud aan de natuurbeheerorganisaties uitbesteed is. Voor 2005 is inmiddels weer een substantieel budget vanuit het programma Herstel & Inrichting beschikbaar gekomen.

VOORTGANG REALISATIE NATTE NATUURONTWIKKELING (ICES2 EN NURG)

Verwerving

In het jaar 2003 is er netto 348 hectare aangekocht, voor een bedrag van 14,6 miljoen euro. Met deze aankopen staat het totaal aan gerealiseerde aankopen ten behoeve van Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG) op 4.905 hectare. Dit wil zeggen dat zeventig procent van de grond is aangekocht. De overige 2.095 ha dient in de periode 2004-2012 te worden verworven (gemiddeld bijna driehonderd hectare per jaar). Er is in 2003 een oppervlakte van vier hectare overgedragen aan de eindbeheerder.

Inrichting

De inrichting van de projecten geschiedt onder projectleiding van Rijkswaterstaat of van de Dienst Landelijk Gebied van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Hierover worden in de regio per project afspraken gemaakt.

De resultaten voor 2003 op hoofdlijnen zijn:

- Er is in 2003 geen inrichting tot afronding gekomen.
- Voor 2.160 hectare nieuwe natuur zijn plannen in voorbereiding, terwijl voor 2.290 ha nieuwe natuur plannen in uitvoering zijn.
- Voor 813 ha nieuwe natuur moet de concrete planvorming nog starten.

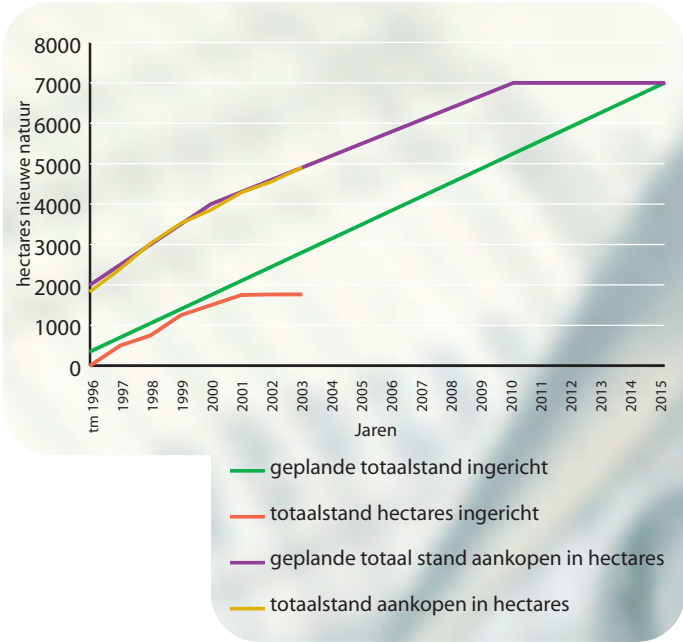
Eind 2003 was in totaal 1.765 ha gereed en ingericht, oftewel 25 procent van de totaal te realiseren oppervlakte. In 2003 is in totaal 2,6 miljoen euro voor inrichting (planvorming en uitvoering) uitgegeven.

In figuur 2.17 is de voortgang van het project NURG in verwerving en inrichting grafisch afgezet tegen de planning. Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat de verwerving goed op schema ligt, maar dat de inrichting steeds meer achter begint te raken op de planning. De oorzaken daarvoor zijn onder meer:

- De procedures die meer tijd vergen dan gepland, zowel in de planvormingsfase (o.a. opstellen van MER's) als in de uitvoeringsfase (vergunningenprocedures).
- De problematiek van het verwerken van diffuus verontreinigde gronden in de uiterwaarden.

Deze problemen spelen niet alleen bij NURG-projecten, maar komen ook bij Ruimte voor de Rivier-projecten voor. Afstemming tussen verschillende departementen en andere overheden is noodzakelijk om deze problemen het hoofd te bieden.

Figuur 2.17 Realisatie NURG ten opzichte van de planning.

Voor de periode 1999-2010 is door het kabinet een bedrag van ruim 363 miljoen euro beschikbaar gesteld uit ICES2-middelen. Na de wateroverlast van najaar 1998 is besloten om hiervan circa 20 miljoen euro te besteden aan de realisatie van extra gemaalcapaciteit. Met het resterende budget wordt grootschalige, robuuste natte natuur ontwikkeld. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is budgethouder. De uitgaven hebben zowel betrekking op verwerving, alsmede herstel- en inrichtingsmaatregelen.

Figuur 2.18 Aankoop en inrichting areaal per deelgebied.*

Zuid-Hollandse Delta (Deltanatuur)		IJsselmeergebied		Noord-Nederland	
Verwerving	Inrichting	Verwerving	Inrichting	Verwerving	Inrichting
2001: 255 ha. 2002: 36 ha. 2003: 232 ha.					296 ha. in 2003;
523 ha	190 ha	0 ha (1)	95 ha	46 ha (2)	424 ha
1 In het IJsselmeergebied worden geen gronden verworven aangezien het hier vrijwel alleen projecten betreft in het water en/of oeverzones. Deze gronden zijn eigendom van de Staat c.q. Domeinen. 2 Aangezien het bij het deelprogramma Noord-Nederland hoofdzakelijk gaat om beekherstel en herstel natte oeverlanden (bestaande natuur), wordt slechts sporadisch grond aangekocht. * stand van zaken per 1-12-2003					

VOORTGANG ICES NATTE NATUUR TEN OPZICHTE VAN DE PLANNING

Het budget is aanvankelijk verdeeld over vier deelprogramma's: Deltanatuur, IJsselmeergebied, Noord-Nederland (gezamenlijk programma LNV en V&W) en Versnelling H&I Rijkswateren (programma V&W). Eind 2003 is door middel van herprioritering binnen de bestaande programma's geld vrijgemaakt voor een vijfde deelprogramma, namelijk Zandmaas Pakket II.

De voortgang wordt inzichtelijk door de grafieken (figuur 2.19-2.22), met voor de genoemde drie gebieden (Zuid Hollandse Delta, IJsselmeergebied en Noord-Nederland) het gerealiseerde en de te verwachten gerealiseerde hectares in de tijd. Het gaat om projecten waarvan de inrichting volledig is afgerond en die zijn overgedragen naar de eindbeheerende organisatie.*

2.5 BLIJVEN VOLDOEN AAN EU-RICHTLIJNEN VOOR ZWEMWATER, DRINKWATER, VISWATER, SCHELPIERWATER, LOZINGEN GEVAARLIJKE STOFFEN

Doel:

- blijven voldoen aan EU-richtlijnen: zwemwater/76/160/EEG, drinkwater/75/440/EEG, viswater/78/659/EEG, schelpdierwater/79/923/EEG, lozingen gevaarlijke stoffen/76/464/EEG en aan stedelijk afvalwaterriichtlijn/91/271/EEG

Prestatie-indicator:

- het deel van de wateren of locaties, dat voldoet aan richtlijnen voor zwemwater, drinkwater, viswater, schelpdierwater

ZWEMWATER

De zwemwaterkwaliteit in 2004 is niet of nauwelijks veranderd ten opzichte van de situatie zoals gerapporteerd in 2003 (zie figuur 2.23). Minder dan drie procent van de locaties voldoet niet aan de vereiste kwaliteit. Op enkele plekken werd in 2004 een zwemverbod afgekondigd. De reden hiervoor was dat de bacterio-

logische kwaliteit op deze plekken niet aan de normen voldeed. Op enkele plekken was de aanwezigheid van munitie reden om een zwemverbod af te geven.

SCHELPIERWATER

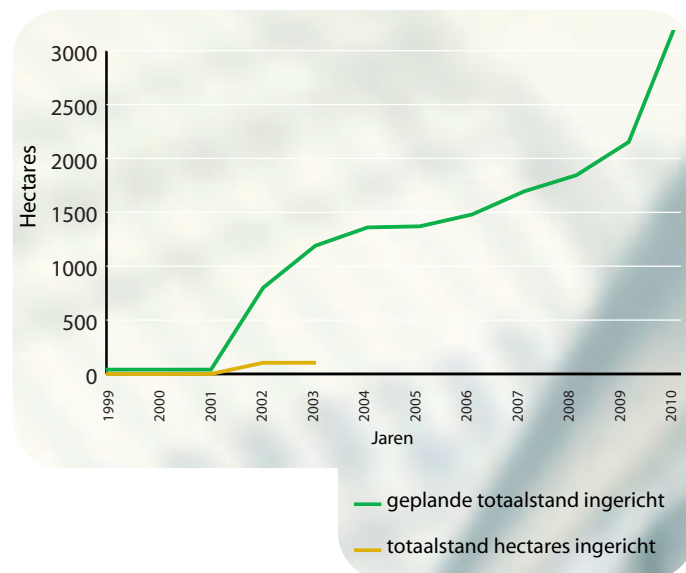
In de Waddenzee, Noordzee, Oosterschelde, Westerschelde en in het Grevelingenmeer zijn gebieden aangewezen die moeten voldoen aan een goede waterkwaliteit voor schelpdieren. Hiermee moet worden bijgedragen aan een goede kwaliteit van schelpdierproducten voor menselijke consumptie. In de Waddenzee en in het Deltagebied bevinden zich schelpdierkwekerijen. Om de kwaliteit te beoordelen zijn twaalf parameters gedefinieerd, waarvan er twee alleen bij vermoeden van onvoldoende kwaliteit moeten worden getoetst. Vier parameters worden niet getoetst, vanwege het ontbreken van natuurlijke referentiewaarden. Eens in de drie jaar wordt gerapporteerd aan de Europese Unie. In 2004 voldeden de parameters op alle locaties aan de norm, alleen het zuurstofgehalte voldeed niet altijd.

OVERIGE RICHTLIJNEN

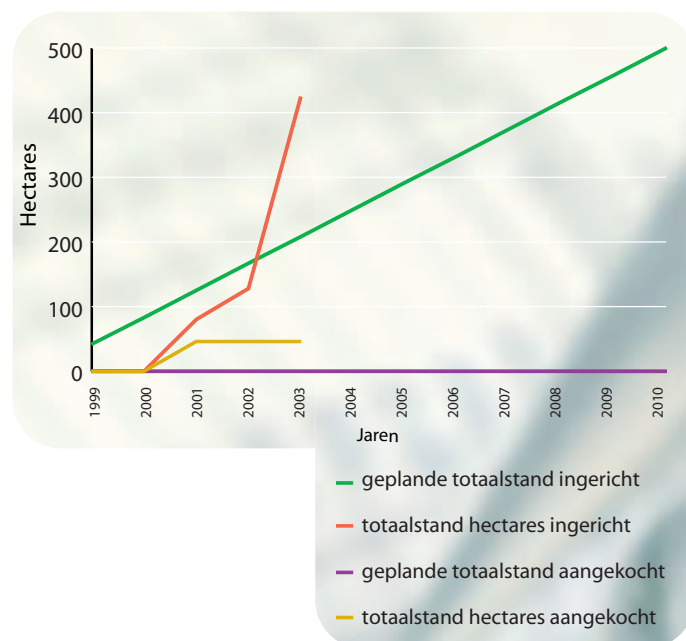
Ten aanzien van de overige richtlijnen (drinkwater, viswater, lozingen gevaarlijke stoffen) zijn over 2004 geen ontwikkelingen te vermelden.

* De Adviescommissie Water heeft geconstateerd dat in dit overzicht van de ecologische kwaliteit van rijks- en regionale wateren alleen rijksprojecten worden genoemd bij de maatregelen om de kwaliteit te verbeteren. De benodigde gegevens van regionale wateren zijn thans niet beschikbaar. Getracht zal worden om daarover met de betrokkenen afspraken te maken, zodat dit hiaat in Water in Beeld 2006 kan worden weggelaten.

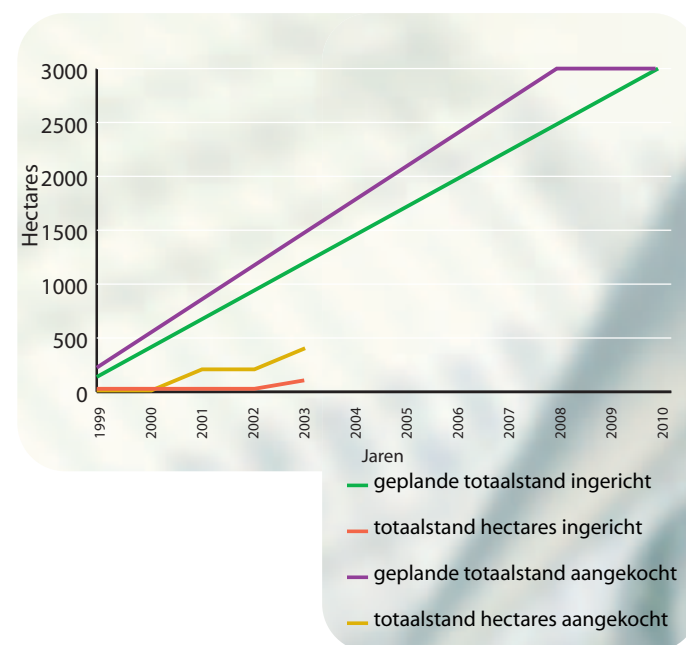
Figuur 2.19 Realisatie IJsselmeergebied t.o.v. planning (ha's in de tijd).

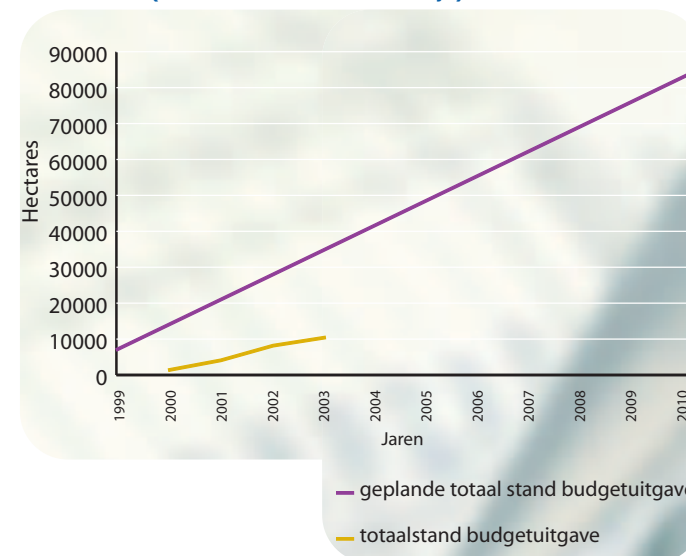
Figuur 2.21 Realisatie Noord-Nederland t.o.v. planning (ha's in de tijd).

Figuur 2.20 Realisatie Hollandse Delta t.o.v. planning (ha's in de tijd).

Figuur 2.22 Realisatie Versnelling H&I t.o.v. planning (financieel x € 1000 in de tijd)

2.6 RICHTLIJN STEDELIJK AFVALWATER

Doel:

- voldoen aan stedelijk afvalwaterriichtlijn/91/271/EEG (o.a. gemeenten halen basisinspanning m.b.t. terugdringen emissies vanuit riooloverstorten in 2005)

Prestatie-indicatoren:

- voldoen aan de stedelijk afvalwaterriichtlijn m.b.t. zuiveringsrendement van de RWZI's
- het percentage gemeenten dat de basisinspanning haalt

De Richtlijn stedelijk afvalwaterwater is vooral gericht op de verwijdering van zuurstofver-

bruikende stoffen, fosfor en stikstof. In 2005 dient in zuiveringsinstallaties tenminste 75 procent van het stikstof en fosfaat uit het afvalwater te worden verwijderd.

TERUGDRINGING EMISSIES UIT ZUIVERINGSINRICHTINGEN

In 2003 werd een landelijk zuiveringsrendement van 71,8 procent gerealiseerd. De verwachting is dat het stikstof-verwijderingsrendement in 2005 niet op de doelstelling van 75 procent zal uitkomen, maar op 74 procent.

REALISATIE BASISINSPANNING

De Derde nota waterhuishouding stelt dat gemeenten per 1 januari 2005 dienen te voldoen aan de zogeheten

Figuur 2.23: Ontwikkeling van de kwaliteit van het zwemwater (1992 – 2004).

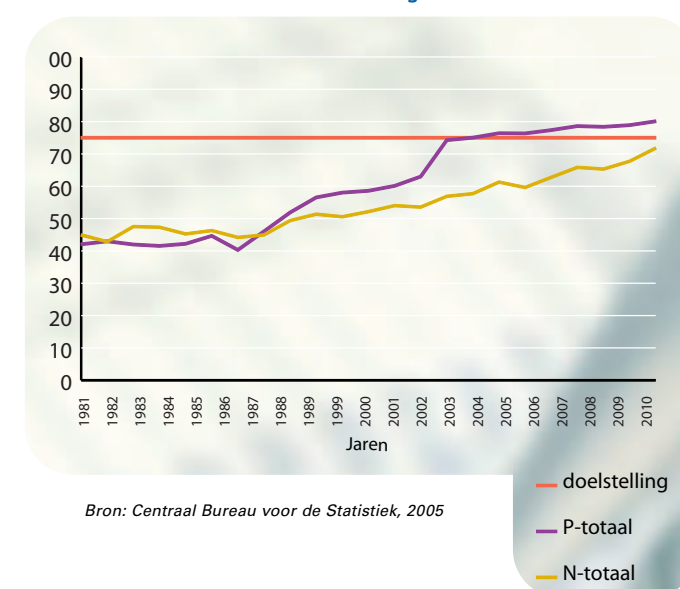
Kustwateren	Σ	C(I) (%)	C(G) (%)	NF (%)	NC (%)	NB (%)
1992	46	39,1	32,6	41,3	19,6	0,0
1993	51	11,8	11,8	82,3	5,9	0,0
1994	54	13	11,1	85,2	1,9	0,0
1995	47	0,0	0,0	95,7	4,3	0,0
1996	87	89,7	83,9	3,4	6,9	0,0
1997	82	92,7	87,8	0,0	7,3	0,0
1998	78	98,7	93,6	0,0	1,3	0,0
1999	78	98,7	93,6	0,0	1,3	0,0
2000	78	98,7	96,2	0,0	1,3	0,0
2001	78	97,4	75,6	0,0	2,6	0,0
2002	77	100	81,8	0,0	0,0	0,0
2003	80	100	87,5	0,0	0,0	0,0
2004	82	97,6	93,9	0	0	0

Binnenwateren	Σ	C(I) (%)	C(G) (%)	NF (%)	NC (%)	NB (%)
1992	567	0,0	0,0	72,7	27,3	0,0
1993	515	0,0	0,0	81,0	19	0,0
1994	534	7,5	4,9	80,1	12,4	0,0
1995	543	4,6	2,2	84,2	11,2	0,0
1996	505	55,6	38,8	29,5	14,7	0,2
1997	505	70,5	45,0	17,8	10,9	0,8
1998	522	85,6	51,5	9,4	3,7	1,3
1999	528	90,7	60,4	0,7	8	0,6
2000	557	96,2	64,5	0,7	2,7	0,4
2001	553	92,4	56,6	1,6	6,0	0,0
2002	557	97,8	55,1	0,0	1,6	0,5
2003	559	98,5	63,3	0,2	0,9	0,5
2004	550	98,2	62,9	0,4	0,9	0,5

Σ = totaal aantal badzones.
C(I) (%) = percentage of aantal badzones waar voldoende monsters zijn genomen en aan de imperatieve waarden werd voldaan.
C(G) (%) = percentage of aantal badzones waar voldoende monsters zijn genomen en aan de richtwaarden en de imperatieve waarden werd voldaan.
NF (%) = percentage of aantal onvoldoende bemonsterde badzones.
NC (%) = percentage of aantal badzones waar niet aan de imperatieve waarden werd voldaan.
NB (%) = percentage of aantal badzones waar tijdens het badseizoen een zwemverbod gold.

Bron: ministerie van V&W RIZA, 2005

Figuur 2.24: Gemiddeld zuiveringsrendement van rioolwaterzuiveringsinstallaties.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, 2005

Basisinspanning. Dit betekent dat zij de vuiluitwerp vanuit de riolering op oppervlaktewater moeten reduceren en er geen 'overstorten' vanuit de riolering mogen plaatsvinden in wateren met een functie natuurgebied, drinkwatervoorziening, recreatie en/of drenking van vee. Pas in 2005 wordt de voortgang en huidige stand van zaken in beeld gebracht. Er kan daarom geen sluitend beeld worden gegeven van de mate van naleving.

De eerste indruk is dat alle gemeenten de zichzelf opgelegde doelen voor de uitgestelde realisatiedatum halen. Om een voorlopig beeld te kunnen schetsen, zijn de provincies benaderd om een schatting te maken van de huidige stand en de verwachtingen (zie figuur 2.25).

De meeste gemeenten in Nederland kiezen ervoor om op een meer duurzame manier aan de basisinspanning te voldoen. In plaats van het creëren van meer berging in de riool-

Figuur 2.25 Overzicht van de inventarisatie van de realisatie van de Basisinspanning door gemeenten.

	Wat is de voortgang anno 2005 in de realisatie van de Basisinspanning door de gemeenten in uw provincie?	Wanneer verwacht u dat alle gemeenten aan de Basisinspanning zullen voldoen?
Groningen	30%	2008 met uitloop 2011
Friesland	68%	2008
Drenthe	-	-
Overijssel	-	-
Flevoland	3 (grotere) van de 6 gemeenten, dus 50%	2007
Gelderland	85% van de gemeenten voor 1 januari 2006 of gemeenten hebben een temporiseringsafpraak over te nemen maatregelen voor 1 januari 2010.	2010
Utrecht	-	2008
Noord-Holland	2 van 25 gemeenten reageerden op de enquête	-
Zuid-Holland	-	-
Zeeland	2 van de 13 gemeenten per 1 januari 2005 zo goed als volledige realisatie, dus 15%	2009
Noord-Brabant	33% gereed, 67% in uitvoering	2010
Limburg	57 %	2009
- geen respons		

Bron: Enquete IPO 2005

stelsels (letterlijk ‘end-of-pipe’ oplossingen, zoals het maken van bergbezinkvoorzieningen), kiezen zij ervoor om schone verharde oppervlakken rechtstreeks op oppervlaktewater te laten afwateren. Hierdoor wordt het gemengde stelsel minder belast, met minder overstorten als gevolg en dus minder belasting van het (water)milieu. Dit zogenoemde afkoppelen gaat over het algemeen goed in recent ontwikkelde gebieden, maar is moeilijk te realiseren in bestaand bebouwd gebied en bovendien vaak erg duur.

De meerwaarde ten opzichte van ‘traditionele’ maatregelen wordt veelal voldoende geacht voor uitstel van de realisatiedatum van de Basisinspanning tot 2007, soms zelfs tot 2009. De gemeenten hebben hiervoor wel een onderbouwing moeten aanleveren. Zo moet het om substantiële af te koppelen oppervlakken gaan en/of moeten kansen uit de optimalisatiestudies voor de afvalwaterketen worden aangegrepen.*

2.7 WATERBODEMS

Doel:
- ernstig vervuilde waterbodems binnen een periode van 25 tot 40 jaar saneren, met twintig procent gerealiseerd in 2005

Prestatie-indicator:
- percentage uitgevoerde saneringen

UITGEVOERDE SANERINGEN

De instrumenten die worden gehanteerd om dit beleidsdoel te bereiken, zijn het ‘Saneringsprogramma Waterbodems Rijkswateren’ en subsidieregelingen om regionale baggerwerkzaamheden (ook

potentiële gevallen van ernstige verontreiniging zijn in totaal zestig locaties gesaneerd. Voorbeelden hiervan uit 2004 zijn:

- Sanering Ur in Limburg
- Sanering Ketelmeer Oost definitief afgerond
- Sanering Havens Hoorn fase 1
- Sanering Haven Urk
- Sanering Hollandsche IJssel deelprojecten: Baai van Krimpen en Loswal 3
- Sanering Hollandsch Diep proefsanering diepe delen

Het percentage gesaneerde locaties in rijkswateren is dus ruim twintig procent. Hiermee is het tussendoel 2005 voor saneringen van waterbodems in rijkswateren gehaald. Eind 2004 was op nog 242 locaties sprake van een mogelijke ernstige verontreiniging.

VERWERKING VAN BAGGERSPECIE TOT BOUWSTOF

Doel:
- verwerking van tenminste twintig procent van de niet verspreide baggerspecie tot bouwstof

Prestatie-indicator:
- percentage tot bouwstof verwerkte baggerspecie

Het percentage hergebruik van de niet verspreidbare baggerspecie ligt momenteel in de orde van grootte van elf á twaalf procent. Dit komt grotendeels voor rekening van zandscheiding en in mindere mate van rijping en landfarming. Om tot substantieel meer verwerking te komen is schaalvergroting - voor de technieken anders dan zandscheiding - in combinatie met kostenreductie noodzakelijk. Uitgaande van de perspectieven die daarvoor door het bedrijfsleven eind jaren negentig van de vorige eeuw zijn geschetst is daar een impuls aan gegeven. De grootschalige

saneringen) te ondersteunen en te stimuleren. Van de in totaal 389 bekende en gemelde gevallen van potentiële ernstig verontreinigde waterbodems in rijkswateren zijn in 2004 93 locaties afgevoerd. Nader onderzoek wees namelijk uit dat in deze gevallen geen sprake was van een daadwerkelijke ernstige verontreiniging (Saneringsprogramma Waterbodems Rijkswateren, september 2004). Van de overgebleven 296

verwerking van de waterbodems tot bouwstoffen komt tot op heden echter nauwelijks van de grond. Dit komt onder meer doordat het bedrijfsleven tot op heden in beperkte mate gebruik maakt van de ‘Stimuleringsregeling verwerking baggerspecie’ (SVB). De SVB heeft als doel de marktontwikkeling voor grootschalige verwerking te stimuleren en heeft een looptijd van vier jaar gerekend vanaf juli 2002.

2.8 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

CHEMISCHE EN ECOLOGISCHE WATERKWALITEIT / EU-KRW

Het gros van de waterlichamen in Nederland is menselijk beïnvloed en is geclassificeerd als ‘sterk veranderd’ of ‘kunstmatig’. Slechts vier procent van de waterlichamen heeft het predikaat ‘natuurlijk’.

Uit de vier KRW waterkwaliteitsrapportages voor de stroomgebieden van Eems, Rijn, Maas en Schelde, blijkt dat bijna alle waterlichamen ‘at risk’ zijn. Op grond van de huidige meetgegevens en het huidige waterkwaliteitsbeleid, is het onwaarschijnlijk dat de door de EU vereiste goede chemische en ecologische toestand wordt bereikt. Voor het bereiken van de doelstelling zal beleid op andere beleidsterreinen meer dan nu rekening moeten houden met de waterkwaliteitsdoelen. Deze externe integratie en de concrete uitwerking van de Kaderrichtlijn water zijn een grote inhoudelijke en bestuurlijke opgave, die om samenwerking tussen vele partijen vraagt.

De concentraties koper en zink (zware metalen) en fosfaat en stikstof (nutriënten uit meststoffen) laten over het algemeen een stagnatie van de verbetering van de waterkwaliteit zien. Bij beschouwing van de bronnen binnen het eigen regiobeheersgebied, blijkt dat landbouw en rioolwaterzuiveringsinstallaties belangrijke bronnen zijn. Naast de bronnen uit de eigen watersystemen, voeren Rijn, Maas en Schelde jaarlijks grote hoeveelheden voedingsstoffen uit het buitenland aan. In de afgelopen vijftien jaar is deze aanvoer niet noemenswaardig teruggebracht.

Eutrofiëring blijft een probleem in de kustwateren en Zoute Delta, met name door de aanvoer van stikstof en fosfor door Rijn, Maas en Schelde. Bloeiperiodes van de plaagalg Phaeocystis komen vaker voor en duren langer dan vroeger. De concentraties van organische microverontreinigingen en zware metalen in de zoute wateren, dalen in het algemeen niet of nauwelijks en liggen boven de streefwaarde. Een positieve uitzondering wordt gevormd door cadmium. Hiervan liggen de concentraties in de kustwateren ruim onder de norm en in de Zoute Delta rond de norm.

Duidelijke probleemstoffen zijn polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK), die op alle (inter)nationale lijsten als prioritaire probleemstof staan. Verbranding

van fossiele brandstoffen en illegale olielozingen zijn de belangrijkste bronnen. Bijzonder hoge concentraties worden aangetroffen van organotinverbindingen, met name tributyltin (TBT), die door hun hormoonverstorende werking geslachtsverandering bij slakken in zoute wateren veroorzaken.

EMISSIEREDUCTIE

Het huidige maatregelenpakket blijkt ontoereikend om de emissies van prioritair gevaarlijke stoffen terug te brengen naar nul in het jaar 2020. Met name de aanvoer uit het buitenland blijft een belangrijke bron voor de grotere wateren, terwijl op regionaal niveau het landelijk gebied en rioolwaterzuiveringsinstallaties belangrijke bronnen zijn.

HERSTEL EN INRICHTING / NATTE NATUUR

Met een doorlaat in de Zandkreekdijk kreeg het Veerse Meer in de zomer van 2004 een verbinding met de Oosterschelde. De waterkwaliteit van het Veerse Meer is daardoor sterk verbeterd.

De vispassages bij Amerongen en Hagstein kwamen in 2004 gereed. De vispassages in de Maas bij Grave en Borgharen hebben in 2003 vertraging opgelopen. De passagemogelijkheden aan de kust blijven cruciaal voor de bereikbaarheid van de rivieren. In 2008 worden de Haringvlietsluizen op een kier gezet.

De voortgang van het project Nadere Uitwerking Rivierengebied stagneert. De verwerving ligt goed op schema, maar de inrichting raakt achter op de planning.

RICHTLIJNEN EU

In 2003 werd een landelijk zuiveringsrendement van 71,8 procent gerealiseerd. De verwachting is dat het stikstofverwijderingsrendement in 2005 niet op de doelstelling van 75 procent uitkomt, maar op 74 procent.

De zwemwaterkwaliteit in 2004 is niet of nauwelijks veranderd ten opzichte van de situatie zoals gerapporteerd in 2003. Op enkele plekken werd in 2004 een zwemverbod afgekondigd, omdat de bacteriologische kwaliteit niet aan de normen voldeed. In een aantal gevallen was de aanwezigheid van munitie de reden voor het afgeven van een verbod.

WATERBODEMS

Met de sanering van waterbodems, op totaal 296 locaties in rijkswateren, komt het percentage gesaneerde locaties in 2004 op twintig procent. Dit komt overeen met de doelstelling voor 2005. De grootschalige verwerking van baggerspecie tot bouwstof komt tot op heden nauwelijks van de grond. Het percentage hergebruik van de niet verspreidbare baggerspecie ligt momenteel in de orde van elf á twaalf procent, terwijl de doelstelling twintig procent is.

* De Adviescommissie Water heeft aangegeven de informatie te missen over de vorderingen bij de reductie van het aantal overstorten vanuit de riolering. Deze gegevens zijn nog niet beschikbaar; naar verwachting zal Rioned hierover eind 2005 rapporteren. In Water in Beeld 2006 kan derhalve aan het verzoek van de ACW om voortgangsinformatie worden voldaan. Tevens kan dan een overzicht worden opgenomen van maatregelen die worden genomen op bovengenoemde punten, zoals de Algemene Maatregel van Bestuur huishoudelijk afvalwater, en welke de verantwoordelijke instanties zijn.

Klimaatveranderingen dwingen ons rekening te houden met nattere winters en drogere, warmere zomers, met als risico perioden van wateroverlast of watertekorten. In 2004 verschenen hierover verschillende rapportages en plannen, onder meer voor de beheersing van de streefpeilen op het IJsselmeer en het Noordzeekanaal. Ook zijn afgelopen jaar maatregelen genomen om adequaat op situaties met watertekorten te kunnen reageren, zoals de aanpassing van de Verdringsreeks. Verder wordt in dit hoofdstuk aandacht besteed aan de bestrijding van regionale wateroverlast en de verdrogingsbestrijding.

Water

HOOFDDOELSTELLINGEN

Voorzien in de juiste hoeveelheid water, op het juiste moment, op de juiste plaats, voor de vereiste gebruiksfuncties in 2015. Dit is de hoofddoelstelling van het waterkwantiteitsbeleid van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. In de praktijk betekent dit het voorkomen van wateroverlast en het voorkomen van watertekorten volgens het principe van 'vasthouden, bergen en afvoeren' (anno 2015). Verder gaat het om de bewerkstelling van een juiste waterverdeling, ten behoeve van de toegekende functies in de rijkswateren en de regionale oppervlaktewatersystemen.

3.1 WATEROVERLAST

Doel:

- geen wateroverlast door de trits water vasthouden - bergen - afvoeren (in 2015)

Prestatie-indicatoren:

- peil IJsselmeer en Noordzeekanaal
- het percentage gerealiseerde hectare 'vasthouden en bergen' om wateroverlast tegen te gaan en de benodigde afvoercapaciteit om wateroverlast tegen te gaan. (Deze percentages zijn afkomstig uit de Wateropgave, een uitwerking van het Nationaal Bestuursakkoord Water).

WATEROVERLAST RIJKSWATEREN

Als indicator voor de wateroverlast op de rijkswateren wordt het peil op het IJsselmeer en het Noordzeekanaal gehanteerd, c.q. de mate waarin de streefpeilen aldaar kunnen worden gehandhaafd.

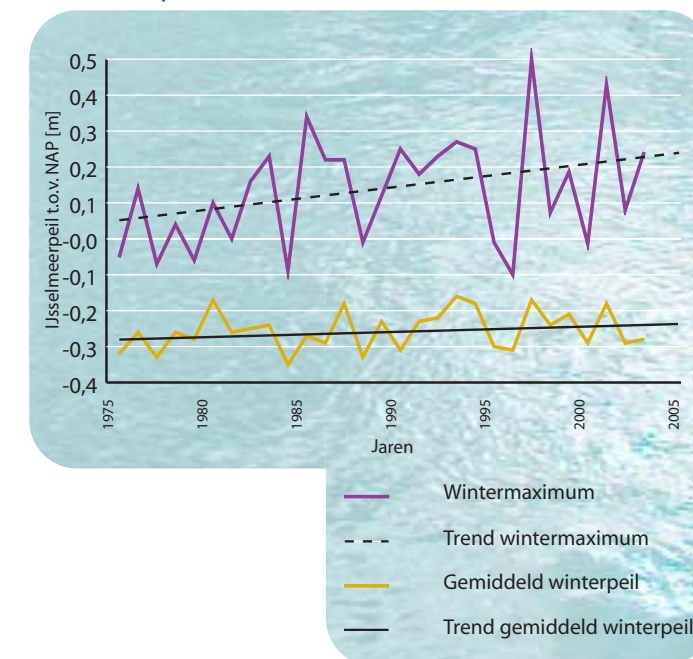
IJsselmeer

De handhaving van de streefpeilen op het IJsselmeer vereist een vergroting van de spuicapaciteit in de Afsluitdijk. In 2004 zijn de onderzoeken afgerond ten behoeve van de locatiekeuze van een nieuwe spui. Een voorontwerp van de nieuwe spui kwam gereed. Initiatiefnemer Rijkswaterstaat IJsselmeergebied legde in 2004 de laatste hand aan het eerste deel van de milieueffectrapportage over de locatiekeuze en de globale inrichting. Met belanghebbende partijen en overheden is op ambtelijk niveau overlegd over de belangrijkste bevindingen. Ook de meningen van het Regionaal Coördinatiecollege Waddengebied en de Waddenadviesraad zijn bij het proces betrokken.

RWS IJsselmeergebied en de Bevoegd Gezagen voor het MER (Verkeer en Waterstaat/Directoraat-Generaal Water, de provincies Friesland en Noord-Holland) bereiden een intentieverklaring voor over de voorkeurslocatie voor de spui. De voorkeurslocatie zal met de

onderbouwing daarvan - op basis van de resultaten van het eerste deel van het MER - onderwerp zijn van een vrijwillige consultatieronde. Tevens wordt een tussen-toetsing gevraagd aan de MER-commissie, de wettelijke adviseurs en de Waddenadviesraad. Planning blijft om de nieuwe spui in 2013 operationeel te hebben.

Figuur 3.1 Ontwikkeling van het IJsselmeerpeil ten opzichte van NAP.

Noordzeekanaal

Ook op het Noordzeekanaal is vergroting van de spui- of bemalingscapaciteit nodig voor een goede peilbeheersing. Daarom is in 2004 de capaciteit van het gemaal op het sluizencomplex van IJmuiden uitgebreid van 160 tot 260 m³ per seconde. De extra capaciteit is inzetbaar tot een negatief peilverschil van twintig centimeter tussen het binnen- en buitenwater, waardoor de inzetbare tijd per etmaal is verruimd.

Het peilverloop van het Noordzeekanaal in 2004 heeft, evenals dat op het IJsselmeer, relatief weinig peiloverschrijdingen laten zien (zie figuur 3.1).

WATEROVERLAST REGIONALE WATEREN

Het voorkomen en bestrijden van wateroverlast in de regionale wateren is een belangrijk onderwerp in het *Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW)*. Hierover verscheen in 2004 een voortgangsrapportage, waarin staat dat vrijwel alle provincies doelstellingen voor regionale waterberging hebben geformuleerd. Het beeld van de aanwijzing van gebieden is divers, van 'nog niet' tot 'aangewezen'. Deze informatie is afkomstig uit een enquête van het Interprovinciaal Overleg.

Actieplan NBW/WB21

Met het ondertekenen van het NBW hebben de Unie van Waterschappen en de waterschappen zich gecommitteerd aan de in dit

akkoord gemaakte afspraken. Vanwege het hoge ambitieniveau van het akkoord, is afgesproken de ambities per waterschap bestuurlijk vast te leggen in een NBW/WB21-actieplan. In dit actieplan legt het bestuur van het waterschap de implementatie van het WB21-beleid én het ambitieniveau van het maatregelenprogramma 2003-2007 vast. De Unie van Waterschappen heeft de voortgang bij de waterschappen geïnventariseerd en hierover in januari 2005 gerapporteerd. Uit de rapportage zijn de volgende conclusies overgenomen:

Uit de actieplannen blijkt dat alle waterschappen werken en invulling geven aan de NBW-afspraken. Dit geeft een goede onderlinge vertrouwensbasis voor het motto ‘gezamenlijk aan de slag’.

- Het WB21-beleid is veelal verankerd in deelstroomgebiedvisies en waterbeheersplannen. Bij de aanpak van het WB21-beleid ligt de hoogste prioriteit van de waterschappen bij het realiseren van waterberging en het vasthouden van water in het watersysteem. Het zijn vooral ‘no regret’ maatregelen met een multifunctionele doelstelling.
- De investeringsomvang van de waterschappen aan het maatregelenprogramma 2003-2007 bedraagt 580 miljoen euro. In de periode 2000-2007 vertonen de projectuitgaven van de waterschappen een duidelijke stijgende lijn, waarbij de uitgaven gelijke tred houden met het aantal uitgevoerde en uit te voeren projecten.
- Belangrijkste risicofactoren bij de uitvoering van het NBW/WB21-beleid zijn de financiering van het maatregelenprogramma en de mogelijkheden tot grondverwerving. Samenwerking en communicatie tussen betrokken partijen inclusief het vertrouwen in elkaar zijn van wezenlijk belang is bij het succesvol ten uitvoer brengen van het NBW.
- De gegevens uit de actieplannen van de waterschap-
pen vormen een goede basis voor de verdere

Figuur 3.2 Aantal toegewezen projecten en het toegewezen budget in het kader van de 100-miljoen regeling.

	aantal toegewezen projecten	percentage van de projecten	toegewezen budget	percentage van het budget
Stedelijk	201	67 %	51 miljoen	53 %
Landelijk	101	33 %	46 miljoen	47 %
Totaal	302	100 %	97 miljoen	100 %

monitoring van het maatregelenprogramma 2003-2007 en voor de evaluatie van het NBW in 2006.

- In het voorjaar van 2005 vindt nog een verdere optimalisering plaats van de door de waterschappen aangeleverde gegevens. Ook wordt de stand van zaken van de in 2004 uitgevoerde projecten in beeld gebracht. De Unie zal deze informatie terugkoppelen naar de NBW-partners.

Een inventarisatie van de gerealiseerde, geplande en afgesproken opgaven (uitgedrukt in hectaren) is voorzien voor 2006. Conclusies over het bereiken van de indicator kunnen pas worden getrokken als deze gegevens beschikbaar zijn.

**TIJDELIJKE REGELING EENMALIGE UITKERING
BESTRIJDING REGIONALE WATEROVERLAST
(‘100 MILJOEN-REGELING’)**
De voortgang van deze regeling is gerapporteerd in de al genoemde voortgangsrapportage NBW. Hieruit zijn de tabellen in figuur 3.2 en 3.3 overgenomen.

Bovenstaande projectenlijst is medio 2004 vastgesteld, onder de voorwaarde dat alle plannen uiterlijk zes maanden na de beschikking van start moeten gaan.

Figuur 3.3 Aantal toegewezen projecten en het toegewezen budget in het kader van de 100-miljoen regeling, onderverdeeld per provincie.

Provincie	aantal toegewezen aanvragen	percentage van de aanvragen	toegewezen budget	percentage van het budget	aantal projecten	percentage projecten
Drenthe	5	8 %	12,4	13 %	22	7 %
Flevoland	3	5 %	5,6	6 %	9	3 %
Friesland	3	5 %	3,8	4 %	12	4 %
Gelderland	10	15 %	9,8	10 %	36	12 %
Groningen	5	8 %	6,4	7 %	11	4 %
Limburg	4	6 %	6,0	6 %	32	12 %
Noord-Brabant	9	14 %	14,7	15 %	48	15 %
Noord-Holland	2	3 %	3,0	3 %	8	3 %
Overijssel	7	11 %	9,7	10 %	41	13 %
Utrecht	3	5 %	2,5	3 %	8	3 %
Zeeland	5	8 %	4,6	5 %	25	8 %
Zuid-Holland	10	15 %	18,7	19 %	50	17 %
Totaal	66	100 %	97	100 %	302	100 %

Alle aanvragers dienen daarom nog in 2004 met tenminste één project van start te zijn gegaan.

KOPLOPERPROJECTEN
Naar aanleiding van de wateroverlast die zich in de jaren 90 enkele malen deed gelden, is besloten om de wateroverlast te bestrijden door water meer ruimte te geven. Afgesproken is om de uitvoering van maatregelen te starten in enkele zogenoemde koploperprojecten. Drie van deze voorbeeldprojecten zijn inmiddels in uitvoering genomen: de Oostpolder bij Anna Paulowna in Noord-Holland, de polders Lappenvoort in Groningen/Drenthe en de Gietwaterbassins in het glastuinbouwgebied in Delfland. Het vierde geplande koploperproject, de Groote Brekken bij Lemmer in Friesland, heeft vertraging opgelopen. Landeigenaren hebben bezwaar ingediend tegen de aanlegvergunning.

In het project Gietwaterbassins is in 2002 het proefproject afgerond. Daarna zijn de inwoners van twee nieuwe polders benaderd, te weten de Oranjepolder en de Oude Nieuwebroekpolder. Slechts een klein aantal van de tuinders heeft gereageerd; van deze groep is weer een beperkt aantal geschikt. Uiteindelijk zijn zes nieuwe tuinbouwbedrijven geselecteerd. In totaal zijn er nu 35 deelnemende bedrijven, waar in totaal 50.000 m² water kan worden opgeslagen. In de komende periode worden de inspanningen geïntensiveerd om medewerking van tuinders te krijgen. De recente wateroverlast (zomer 2004) in de Oranjepolder heeft aan alle betrokkenen laten zien dat er behoefte is aan aanvullende maatregelen.

De werkzaamheden voor het project Oostpolder zijn in 2004 van start gegaan. Ongeveer eenderde van het project is in dat jaar gerealiseerd, de rest wordt in 2005 uitgevoerd. Tijdens de uitvoering trad enige procedurele vertraging op. In het kader van ‘werk met werk maken’ wordt de vrijkomende grond gebruikt voor een project in het Amstelmeer, om dammen mee te bouwen.

In het project Lappenvoort is in 2004 de Oude Aa hersteld en is de verbinding met de Drentse Aa tot stand gebracht. Ook werd een begin gemaakt met de inrichting van het waterbergingsgebied. Tevens is de waterinlaat voor het poldergebied aangebracht. De grond die bij de Oude Aa vrijkwam, wordt gebruikt voor ophoging van de kades en de realisatie van nieuwe kaders rond het waterbergingsgebied. Dit werk is in het najaar van 2004 begonnen. Naar verwachting worden de werkzaamheden in het voorjaar van 2005 afgerond.

3.2 WATERTEKORT

Doelen:
- geen watertekort door vasthouden en bergen
- juiste waterverdeling voor de functies in de rijks-
wateren en de regionale oppervlaktewatersystemen

Prestatie-indicator:
- de mate van afwijking bij droogte van de
waterverdeling over Nederland bij normaal gebruik
(zogenaamde nulsituatie uit de Droogtestudie).

WATERTEKORT RIJKSWATEREN
In 2004 waren geen bijzondere maatregelen nodig om de waterverdeling af te laten wijken van het normale gebruik. Onderstaand worden de vorderingen toegelicht die in 2004 zijn gemaakt, waar het gaat om het goed voorbereid zijn op omstandigheden met onvoldoende water van voldoende kwaliteit.

Evaluatienota 2003 en brief over ‘Watertekort en Warmte’
Naar aanleiding van de droge en warme zomer van 2003 is in april 2004 de *Evaluatienota Waterbeheer Aanhoudende Droogte 2003* aan de Tweede Kamer verzonden (vergaderjaar 2003-2004, 27 625, nr. 38). Een belangrijk onderdeel van de nota is de presentatie van een aangepaste Verdringingsreeks; zie hieronder. Ook belangrijk is een lijst actiepunten om de ervaringen uit 2003 vast te leggen in beleid en operationeel beheer. Deze actiepunten zijn alle ingezet en gedeeltelijk reeds voltooid.

Aanpassing Verdringingsreeks
Na de droge zomer van 1976 is een droogtebeleid ontwikkeld en vastgelegd, dat later op hoofdlijnen is vastgelegd in de zogenoemde Verdringingsreeks. Deze reeks maakt voor iedereen duidelijk hoe bij watertekorten de besluitvorming over de verdeling van zoet water tussen de belanghebbende sectoren moet plaatsvinden.

In de zomer van 2003 bleek dat de toepassing van de Verdringingsreeks bij het regionale waterbeheer onvoldoende ruimte biedt voor maatwerk. De reeks houdt bijvoorbeeld geen rekening met regionale omstandigheden die in dezelfde droogteperiode per stroomgebied kunnen verschillen. Ook onderkent de reeks niet dat het moment waarop de droogteperiode voorkomt (voor of achter in het groeiseizoen) én de hydrologische situatie voorafgaand aan de droogteperiode (veel of weinig neerslag en aanvoer) tot verschillen kunnen leiden. Daarnaast houdt de verdringingsreeks onvoldoende rekening met de belangen van de natuur. Bovendien wordt het belang van een ongestoorde energievoorziening steeds groter. Om deze redenen is de Verdringingsreeks aangepast.

De aanpassingen zijn voor het beheer van het nationale hoofdsysteem beperkt: de natuur heeft haar plaats gekregen en er is een categorie nutsvoorzieningen toegevoegd. Voor natuur is onderscheid gemaakt tussen onomkeerbare schade en herstelbare schade aan het ecosysteem. Onomkeerbare ecologische schade is vooral gekoppeld aan de bodemgesteldheid en onomkeerbare processen in de bodem, zoals klink, maar ook aan verandering

van de samenstelling van de bodem als gevolg van de toevoer van ander water. Door deze processen wordt de vestigingsplaats onherstelbaar vernietigd.

Het voorkomen van onherstelbare schade krijgt een plaats in de categorie met de eerste prioriteit. Herstelbare schade wordt gedefinieerd als die schade die binnen een redelijke termijn uit zichzelf herstelt (bijvoorbeeld de vispopulatie) of kan worden hersteld door investeringen.

In de afgelopen decennia is de maatschappij steeds afhankelijker geworden van energie. De prioriteit die wordt toegekend aan de (ongestoorde) energievoorziening is daarmee groter geworden. Daarom is een nieuwe categorie 'nutsvoorzieningen' gevormd, waarin de drinkwater- en de energievoorziening een plek hebben gekregen.

De nieuwe Verdringingsreeks hanteert de volgende rangorde van belangen:

1. Veiligheid en voorkomen van onomkeerbare schade

- 1. Stabiliteit van waterkeringen
- 2. Klink en zettingen (veen en hoogveen)
- 3. Natuur (gebonden aan bodemgesteldheid)

2. Nutsvoorzieningen

- 1. Drinkwatervoorziening
- 2. Energievoorziening

3. Kleinschalig hoogwaardig gebruik

- Tijdelijke beregening kapitaalintensieve gewassen
- Proceswater

4. Overige belangen

- Scheepvaart
- Landbouw
- Natuur (zolang geen onomkeerbare schade optreedt)
- Industrie
- Waterrecreatie
- Binnenvisserij

Waar behoefte is aan een regionale differentiatie naar plaats en tijd, kunnen de provincies in samenspraak met de waterbeheerders de landelijke verdringingsreeks ten behoeve van het regionale beheer aanpassen.

Transparantiediscussie

In het *Nationaal Bestuursakkoord Water* staat onder meer het volgende: "Partijen onderzoeken en overwegen mede op basis van de lopende Droogtestudie of een systeem van normering van overlast door watertekort wenselijk is en zo ja, hoe dat kan worden vormgegeven." In het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water (LBOW) van 17 mei 2004 heeft het LBOW besloten dat het geen normen

voor watertekorten wil, zoals er nu werknormen voor wateroverlast zijn. Belangrijke reden hiervoor is dat watertekort minder beheersbaar is dan wateroverlast.

Wel heeft het LBOW besloten om te bestuderen of een instrument kan worden ontwikkeld voor ondersteuning van overleg over mogelijke watertekorten. Het gaat daarbij om overleg tussen verschillende overheden onderling en tussen overheden en gebruikers. In eerste instantie wordt gedacht aan procedures voor het ontwerp van watersystemen en de besluitvorming over de consequenties daarvan, bijvoorbeeld voor de ruimtelijke ordening. Deze vraagstukken worden opgepakt in de landelijke Droogtestudie. Resultaten zijn medio 2005 te verwachten.

Handreiking Watertekort en Warmte

Naar aanleiding van de evaluatie van de zomer van 2003, door de Landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling (LCW), is in 2004 een calamiteiten-draaiboek voor de LCW opgesteld. Dit draaiboek heet *Handreiking Watertekort en Warmte* en bevat drie onderdelen: een draaiboek voor perioden van warmte en/of watertekorten, scenario's over warmte en/of watertekorten en factsheets voor de communicatie. Deze laatste zijn nog in ontwikkeling.

Koelwaterproblematiek

De zomer van 2003 heeft opnieuw laten zien dat koelwater niet onbeperkt beschikbaar is in Nederland. Om de beperking in koelwaterlozingen niet groter te maken dan strikt noodzakelijk om het watersysteem te beschermen, is in 2004 een nieuwe beoordelingssystematiek voor warmtelozingen ontwikkeld. Met de nieuwe systematiek komt meer koelcapaciteit beschikbaar, maar worden niet alle koelwaterproblemen opgelost. Een zomer zoals die van 2003 kan bij toepassing van de nieuwe beoordelingssystematiek nog steeds leiden tot verhoogde risico's voor stroomuitval. De nieuwe beoordelingssystematiek is nog niet geïmplementeerd.

Aanvullend is een internationale aanpak nodig om op stroomgebiedniveau de koelwaternormen te harmoniseren. De *Kaderrichtlijn water* biedt hiervoor aanknopingspunten, maar het is ook gewenst om het internationale koelwateroverleg nieuw leven in te blazen. Inmiddels zijn in de Internationale Commissie voor de Bescherming van de Rijn afspraken gemaakt om het probleem te verkennen.

Watertekort regionale wateren

Tot nu toe wordt in de deelstroomgebiedvisies weinig aandacht besteed aan watertekorten. Er is nog geen doorvertaling gemaakt van watertekorten naar ruimteclaims voor bijvoorbeeld berging. Wel wordt in alle provincies gewerkt aan waterconservering. Men is op dit punt echter veelal nog in de voorbereidingsfase. Een uitzondering wordt gevormd door delen van Noord-Brabant en Limburg, waar een groot aantal kleine stuwtjes is geplaatst. Overigens is de vraag in hoeverre

grootschalige bergingen een oplossing voor watertekorten kunnen bieden. Uit verkennende analyses blijkt dat de aanleg ervan in het algemeen niet rendabel is als de bergingen alleen worden gebruikt voor het oplossen van watertekorten.

Inmiddels zijn in twee delen van Nederland (Midden-West Nederland en Limburg/Noord-Brabant) regionale droogtestudies gestart. Deze proberen antwoorden te genereren op vragen over de beschikbaarheid en de beste wijze van beheer van zoet water in tijden van schaarste.

3.3 BESTRIJDING VERDROGING

Doel:

- *vermindering van het verdroogde areaal met een natuurfunctie in 2010 met veertig procent ten opzichte van 1985*

Prestatie-indicator:

- *percentage vermindering van het verdroogde areaal ten opzichte van 1985*

De verdroging van natuurgebieden is vooral het gevolg van aanpassingen aan het watersysteem, vanwege eisen die het grondgebruik stelt. Er worden drie categorieën oorzaken onderscheiden:

- Ontwatering en versnelde afwatering (drainage) ten behoeve van de landbouw veroorzaken zestig procent van de verdroging;
- Grondwateronttrekkingen voor drinkwater, industriewater en beregening veroorzaken dertig procent van de verdroging;
- Overige oorzaken, zoals de toename van verhard oppervlak, bebossingen zandwinning, dragen voor tien procent aan de verdroging bij.

Het rijk wil de verdrogingsbestrijding integreren in de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur, de deelstroomgebiedvisies uit de *Nota waterbeheer in de 21ste eeuw*, de uitvoering van de *Natuurbeschermingswet*, de reconstructie en de implementatie van de *Kaderrichtlijn water*. Hiervoor spreekt het rijk de provincies, gemeenten en waterschappen aan op een voortvarende aanpak van de verdrogingsbestrijding. Het Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) lijkt een goede basis om te komen tot integrale afwegingen binnen een (deel)stroomgebied-beheersplan. Hierbij wordt ook de wateropgave voor natuur vastgelegd.

Het *Nationaal Bestuursakkoord Water* wil dat uiterlijk in 2005 de kaders voor het GGOR zijn vastgesteld door de provincies. Deze kaders dienen uiterlijk in 2010 nader te zijn uitgewerkt in de waterbeheersplannen van de waterschappen. Uit een recente inventarisatie blijkt dat de meeste provincies de deadline van 2005 gaan halen.

Om de aanpak van verdroging te stimuleren, hanteert het rijk al ruim tien jaar een subsidieregeling. Maar de uitvoering van de verdrogingsbestrijding stagneert. Voorheen bestond de subsidieregeling *Gebiedsgerichte Bestrijding Verdroging (Gebeve)*, maar deze is op 31 december 2002 beëindigd. In de plaats hiervoor kwam de meer integrale *Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid (SGB)*. In 2004 was er voor verdroging zes miljoen euro beschikbaar, maar hiervan is slechts 650 duizend euro besteed (zie figuur 3.4). Deze onderbenutting deed zich ook in eerdere jaren voor. Volgens het Interprovinciaal Overleg wordt de huidige onderbenutting veroorzaakt doordat nu de bestuurlijk moeilijker te realiseren projecten aan de beurt zijn. Het rijk streeft naar een vereenvoudiging in de subsidieregelingen door de aparte rijksgeldstromen voor het landelijk gebied zoveel mogelijk te bundelen. Eind 2004 ging de SGB-regeling op in het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Alle gebiedsgerichte rijksdoelen uit het Meerjarenprogramma Vitaal Platteland (MJP) dienen via het ILG tot uitvoering te komen. De regie over de uitvoering ligt volledig bij de provincies.

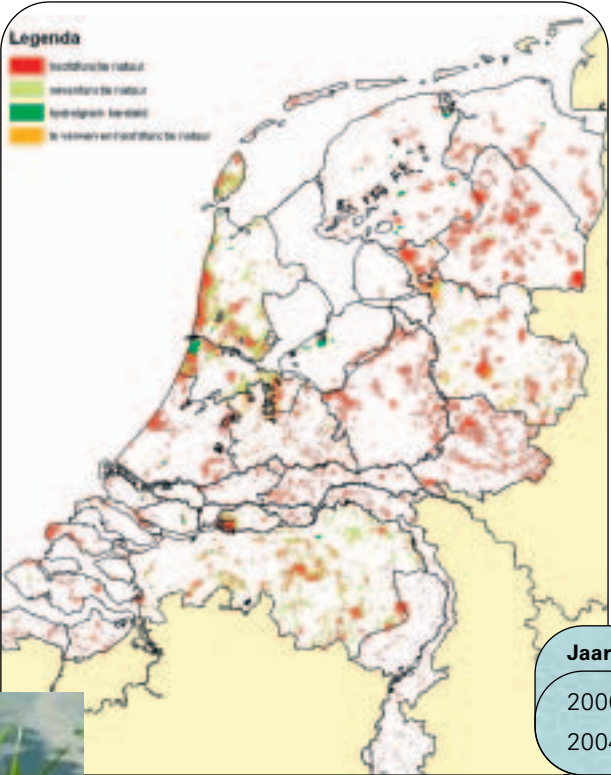
Figuur 3.4 Overzicht van de beschikbare en bestede gelden in het kader van de Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid.

Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid (SGB) Uitvoeringscontract 2001-2004*	Totaal in 2004		Totaal t/m 2004 (voortgang)	
	Aangegeven VP in 2004 euro x 1000	Kasuitgaven in 2004 euro x 1000	Aangegeven VP t/m 2004 euro x 1000	Kasuitgaven t/m 2004 euro x 1000
Uitgaven & Verplichtingen (VP)				
U01.11 Gebiedenbeleid	38.572	11.928	67.392	15.719
SGB-Milieu (incl VROM)	7.710	1.894	11.913	2.267
SGB-verdroging (incl VROM en V&W)	6.035	652	7.315	933
SGB-natuurvriendelijke oevers	6.582	1.250	11.757	1.600
SGB-toegankelijkheid landelijk gebied	8.900	2.481	13.876	3.463
Proceskosten	1.923	1.499	5.178	2.195
SGB-overige doelen	7.422	4.152	17.353	5.261

* Indeling conform brief DP 2004 521 (d.d. 10 mei 2004)

Dat de verdrogingsbestrijding stagneert, blijkt ook uit de verdrogingskaart 2004 (figuur 3.5). Vergeleken met de situatie in 2000 lijkt er nauwelijks sprake te zijn van een vooruitgang in het areaal ‘volledig hersteld gebied’, maar er is wel vooruitgang geboekt in het areaal met meer dan vijftig procent herstel (figuur 3.6). De huidige kaart is nu meer gebaseerd op de omgrenzing van natuurdoeltypen. Hierdoor is het areaal landbouwgrond met de nevenfunctie natuur in verschillende provincies aanmerkelijk verkleind. Door deze nieuwe werkwijze is het totale areaal verdroogd gebied afgenomen van 492.000 ha in 2000 naar 402.000 ha in 2004. Het bleek niet mogelijk, zoals de bedoeling was, om voor 2004 een verdrogingskaart ‘nieuwe stijl’ te maken, waarbij meer van het GGOR is gebruikt als een objectieve maat voor verdroging.

Figuur 3.5 Verdrogingskaart 2004.

NIEUWE ONTWIKKELINGEN

Volgens een evaluatie uit 2002 zijn er bij de verdrogingsbestrijding met name bestuurlijke knelpunten. Om de bestuurlijke belemmeringen te onderzoeken en weg te halen, is een ‘task force verdroging’ opgericht. Volgens het MJP zal het rijk de verdrogingsbestrijding met prioriteit richten op de EHS en de gebieden uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. In verband met de stagnatie van de verdrogingsbestrijding in de laatste jaren, overweegt het rijk de tussentaakstelling verdrogingsbestrijding (veertig procent minder verdroging in 2010 ten opzichte van 1985) te actualiseren. Er liggen raakvlakken tussen de doelstelling voor verdroging en de doelstelling voor grondwater binnen de Kaderrichtlijn water.

3.4 GRONDWATERWINNING

Doel:
- zorgen voor een evenwicht tussen onttrekking en aanvulling van grondwater in 2015 (KRW).

Prestatie-indicator:
- geen

De Kaderrichtlijn water (KRW) bepaalt dat lidstaten duurzaam watergebruik moeten bevorderen op basis van bescherming van beschikbare waterbronnen voor de lange termijn. Om dit te bereiken moet in 2015 een evenwicht zijn bereikt tussen onttrekking en aanvulling van grondwater. Het gaat hierbij om de grondwateronttrekkingen voor stedelijk, industrieel, agrarisch en ander gebruik.

Figuur 3.6 Tabel hersteld areaal.

Jaar	< 50% herstel (ha)	> 50% herstel (ha)	Volledig hersteld (ha)
2000	123.367	28.836	15.071
2004	89.207	46.563	14.571

Het Nederlandse beleid blijkt hier al bij aan te sluiten. De Vierde nota waterhuishouding stelt dat de provincies de grondwateronttrekking voor drinkwater en industriewater moeten verminderen. Hierover werd in 1995 in het Beleidsplan Drink- en Industriewatervoorziening (1995) opgenomen, dat de provincies het streven moesten uitwerken om per 2000 de landelijke groei van de grondwaterwinning voor de drinkwatervoorziening te beëindigen. Daarnaast moest de industrie die voor eigen gebruik zelf grondwater wint streven naar een vermindering van het grondwatergebruik in 2000 met ten minste veertig procent ten opzichte van de prognoses. De doelstellingen voor 2000 zijn gehaald.

Volgens een prognose van de VEWIN (Vereniging van Exploitanten van Waterleidingbedrijven in Nederland) zijn er geen redenen om aan te nemen dat de situatie richting 2015 zal veranderen. Wel is uit de recente stroomgebiedrapportage voor de Schelde gebleken, dat er een probleem lijkt te zijn met de waterbalans van het grondwater in Zeeuws-Vlaanderen. Dit geldt voor een watervoerende laag die grensoverschrijdend is, waarbij de problemen mogelijk veroorzaakt worden door activiteiten in België. Dit moet ten behoeve van de KRW nader worden onderzocht.

3.5 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Aspecten van waterkwantiteit zijn onderverdeeld in wateroverlast en watertekorten, in zowel rijks- als regionale wateren. Voor wat betreft wateroverlast in rijkswateren, doen zich met name problemen voor met het handhaven van de streefpeilen op het IJsselmeer en het Noordzeekanaal. Rijkswaterstaat IJsselmeergebied is bezig met de voorbereidingen voor de bouw van een nieuwe spui in de Afsluitdijk. Om het peil op het Noordzeekanaal beter te beheersen is in 2004 de capaciteit van het gemaal op het sluizencomplex van IJmuiden uitgebreid. De extra capaciteit is bovendien inzetbaar tot bij een kleiner verschil tussen binnen- en buitenpeil. Ten aanzien van de indicator voor wateroverlast op de rijkswateren (peiloverschrijdingen op het IJsselmeer en op het Noordzeekanaal), wordt vastgesteld dat op beide wateren in 2004 relatief weinig peiloverschrijdingen hebben plaatsgevonden.

Het voorkomen en bestrijden van wateroverlast in de regionale wateren is een belangrijk onderwerp in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW). Hierover verscheen in 2004 een voortgangsrapportage, waarin de stand van zaken wordt vermeld ten aanzien van de zogenoemde 100-miljoenregeling en de koploperprojecten. Uit een inventarisatie van de Unie van Waterschappen blijkt dat alle waterschappen werken en invulling geven aan de activiteiten in het kader van het Actieplan NBW/WB21. Voor de toetsing van de

indicator voor regionale wateroverlast en -tekort ontbreken vooralsnog de benodigde gegevens.

Naar aanleiding van de watertekorten in de droge en warme zomer van 2003 is in april 2004 een aangepaste Verdringingsreeks gepresenteerd. Deze maakt duidelijk hoe bij watertekorten de besluitvorming over de verdeling van zoet water moet plaatsvinden. In de nieuwe Verdringingsreeks heeft de natuur haar plaats gekregen en er is een categorie nutsvoorzieningen toegevoegd. Hiermee wordt een grotere prioriteit toegekend aan de (ongestoorde) energievoorziening. Behalve de aanpassing van de Verdringingsreeks, zijn actiepunten opgesteld om de ervaringen uit 2003 vast te leggen in beleid en operationeel beheer. Deze actiepunten zijn alle ingezet en gedeeltelijk reeds voltooid.

Om de beperking in koelwaterlozingen niet groter te maken dan strikt noodzakelijk om het watersysteem te beschermen, is in 2004 een nieuwe beoordelingssysteem voor warmtelozingen ontwikkeld. Aanvullend is een internationale aanpak nodig om op stroomgebiedniveau de koelwaternormen te harmoniseren. De Kaderrichtlijn water biedt hiervoor aanknopingspunten, maar het is ook gewenst om het internationale koelwateroverleg nieuw leven in te blazen. Inmiddels zijn in de Internationale Commissie voor de Bescherming van de Rijn afspraken gemaakt om het probleem te verkennen.

Over de indicator voor watertekorten in de rijkswateren wordt geconstateerd, dat geen afwijkingen van de normale verdeling nodig zijn geweest.

De verdrogingsbestrijding stagneert. Om de aanpak van verdroging te stimuleren, voorziet het rijk al ruim tien jaar in een subsidieregeling. Deze wordt onvoldoende benut, met als voornaamste oorzaak dat nu de bestuurlijk moeilijker te realiseren projecten aan de beurt zijn.

Om de belemmeringen te onderzoeken en weg te halen is een ‘task force verdroging’ opgericht. Volgens het Meerjarenprogramma Vitaal Platteland zal het rijk de verdrogingsbestrijding met prioriteit richten op de EHS- en VHR-gebieden (Ecologische Hoofdstructuur en Vogel- en Habitatrichtlijn).

In verband met de stagnatie van de verdrogingsbestrijding in de laatste jaren, overweegt het rijk de tussentaakstelling verdrogingsbestrijding (veertig procent minder verdroging in 2010 ten opzichte van 1985) te actualiseren.

Internationale samenwerking en kennisuitwisseling worden steeds belangrijker, zowel in de groeiende Europese Unie als ook wereldwijd. Het internationale waternetwerk maakt een geïntegreerde aanpak van hoogwater, bescherming van watergebieden en de implementatie van richtlijnen mogelijk. Communicatie met burgers en bestuurders is onontbeerlijk om de draagkracht van grensoverschrijdende en internationale projecten te versterken.

Internationaal waterbeleid

INLEIDING

Nederland is als deltaland voor een goede kwaliteit en een juiste hoeveelheid van zijn water in hoge mate afhankelijk van het waterbeheer in het buitenland. Internationale contacten en afspraken over bestrijding van de verontreiniging en bescherming tegen overstromingen en wateroverlast zijn van groot belang voor onze waterhuishouding. Ditzelfde geldt voor de inrichting, het beheer, de instandhouding en het herstel van onze watersystemen.

De geografische positie, de historie van Nederland en de ontwikkeling van het waterbeheer door de eeuwen heen, hebben ons land veel kennis en ervaring opgeleverd. Daarnaast is ook in het buitenland kennis aanwezig die relevant is voor onze geïndustrialiseerde, dichtbevolkte delta.

Het belang van een goede internationale oriëntatie is niet alleen een logisch gevolg van de ligging van ons land, maar ook noodzakelijk in het licht van een snel voortschrijdende internationalisering. Het toenemende belang van de Europese Unie strekt zich bijvoorbeeld ook nadrukkelijk uit tot het waterbeleid.

De internationale inzet van het ministerie van Verkeer en Waterstaat richt zich in de eerste plaats op een goed beleid voor en beheer van de Nederlandse wateren. Hieronder worden in vogelvlucht de belangrijkste internationale activiteiten weergegeven in het waterbeheer anno 2004.

4.2 EU-HOOGWATERINITIATIEF

In 2003 heeft de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat samen met haar Franse collega het probleem van overstromingen bij de Europese Commissie (EC) aan de orde gesteld. Mede naar aanleiding van dit Frans-Nederlandse initiatief heeft de EC een beleidsvoornemen gepresenteerd. Dit is tijdens het Nederlands voorzitterschap van de Europese Unie, in de tweede helft van 2004, behandeld en aangenomen door de raad van milieuministers, die in de EU ook de waterzaken behandelen. Zij vinden het noodzakelijk om gezamenlijk actie te nemen om de kans op overstromingen voor maatschappij, infrastructuur en milieu te verminderen én om de schade naar aanleiding van overstromingen zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast vinden zij het noodzakelijk om het bewustzijn van burgers en bestuurders te verhogen en de samenwerking tussen de lidstaten te verbeteren.

De lidstaten beschouwen een gezamenlijk Europees Actieprogramma als een goede basis voor een geïntegreerde aanpak voor hoogwaterbescherming. De lidstaten werken samen met de EC (initiatiefnemer voor wetgeving in de EU) aan een voorstel voor een richtlijn, waarin acties worden vastgelegd. Een voorstel van de EC wordt in het najaar van 2005 verwacht.

Daarnaast kunnen zijn de lidstaten opgeroepen overstromingsrisicobeheersplannen en overstromingsrisicokaarten, waar dat nodig is, te actualiseren of te ontwikkelen. Zo mogelijk worden deze plannen geïntegreerd met de stroomgebiedplannen volgens de *Kaderrichtlijn water*.

4.1 EU-VOORZITTERSCHAP NEDERLAND

Als deltaland is voor Nederland samenwerking in Europa en wereldwijd essentieel. Tijdens het Nederlandse EU-voorzitterschap in de tweede helft van 2004 stond waterbeheer hoog op de agenda. De lidstaten zijn akkoord gegaan met het opstellen van een Europees actieprogramma ten behoeve van het beheer van overstromingsrisico's. Het actieprogramma moet het risico op overstromingen voor maatschappij, infrastructuur en milieu verminderen én schade naar aanleiding van overstromingen zoveel mogelijk beperken. Een Europese aanpak van de hoogwaterproblematiek is voor Nederland als deltagebied van groot belang. De inzet is erop gericht het nationale en grensoverschrijdende beleid in de rivierencommissies te versterken met een EU-dimensie.

4.3 EUROPESE MARIENE STRATEGIE

In november 2004 werd in Rotterdam voor de tweede keer een conferentie gehouden over de ontwikkeling van een strategie ten behoeve van de bescherming van het mariene milieu. Hier werden de strategische doelstellingen, zoals bescherming en herstel van mariene ecosystemen, het geleidelijk elimineren van verontreinigingen en controle op het gebruik van de ecosystemen, maar ook duurzaam gebruik tot op een duurzaam niveau bevestigd.

De circa 170 deelnemers (vertegenwoordigers van overheden, intergouvernementele organisaties, niet-gouvernementele organisaties en bedrijfsleven) spraken over een laatste concept van de Europese Mariene Strategie (EMS). De uitkomsten van de conferentie bevestigden de brede algemene steun voor de verdere ontwikkeling van de EMS. De bijeenkomst in Rotterdam heeft geleid tot

conclusies welke tijdens de Milieuraad van december zijn aangenomen. De EMS zal medio 2005 worden aangenomen, waarna ook bekend zal worden welke zaken de EC aanvullend wil gaan reguleren in het mariene milieu.

In 2005 wordt een stappenplan voor de implementatie van de EMS opgesteld, waarin het belang van specifieke regionale situaties wordt erkend. Verder is de erkenning van de belangrijke rol van de regionale zeeconventies en de regionale visserij-organisaties essentieel.

De EMS moet zich ontwikkelen tot een flexibel mechanisme, dat zich richt op de balans tussen duurzaam gebruik en duurzame bescherming van het mariene milieu. Continue publieke participatie, kennisoverdracht en educatie zijn onmisbaar voor een succesvolle implementatie van de EMS. Dit geldt niet alleen voor het beleidsterrein water maar ook voor de landbouw, industrie en visserij.

4.4 EU-ZWEMWATERRICHTLIJN

De nieuwe zwemwaterrichtlijn ligt op dit moment ter beoordeling bij het Europees Parlement. De nieuwe richtlijn vervangt de oude uit 1976. Het gemeenschappelijk standpunt van de Europese Ministerraad is een aanvaardbaar compromis tussen haalbaarheid en gezondheidsbescherming. Op basis van de nieuwe zwemwaterrichtlijn wordt een pro-actief beheer van de zwemwaterkwaliteit gevoerd, te beginnen bij de inventarisatie van risico's en eindigend bij de uitvoering van benodigde maatregelen.

4.5 EU-GRONDWATERRICHTLIJN

Het Europees Parlement stemt in april 2005 over een nieuw wetsvoorstel van de grondwaterrichtlijn. De huidige grondwaterrichtlijn stamt uit 1980 en vervalt in 2013. De nieuwe grondwaterrichtlijn moet worden gezien als aanvulling op de *Kaderrichtlijn water*, voor wat betreft het kwalitatieve deel om een goede chemische toestand te bereiken.

4.6 PRIORITAIRE STOFFEN

Voor de (internationale) activiteiten op het gebied van prioritaire stoffen en de *Kaderrichtlijn Water* wordt verwezen naar hoofdstuk 2 van deze rapportage.

4.7 INTERREG-PROGRAMMA

Nederlandse organisaties en overheden (gemeenten, provincies, ministeries) zijn de afgelopen jaren steeds vaker partner in Europese projecten. Het programma Interreg IIIB staat hierbij voorop. Interreg IIIB beoogt een evenwichtige, duurzame ruimtelijke ontwikkeling van het gebied door transnationale samenwerking op gemeenschappelijke beleidsterreinen.

Nederland behoort geografisch tot de regio's NW-Europa en North Sea. Financiering vindt plaats door het European Regional Development Fund met een cofinanciering als regel tot vijftig procent. Maatregelen voor water maken onderdeel uit van het programma, waarbij hoogwaterbescherming een cruciale rol speelt. In de lopende projecten zijn zowel regionale als specialistische diensten van Rijkswaterstaat, provincies en waterschappen vertegenwoordigd.

Rijkswaterstaat Oost-Nederland treedt op als 'lead partner' in de projecten SDF* en SAND**, met een budget van respectievelijk dertig en tien miljoen euro. Deze bedragen zijn inclusief subsidies. Andere projecten kenmerken zich door modelstudies, berekeningen of effecten en risicoanalyse in het Rijnstroomgebied, de kustzone en de Noordzee.

In 2005 wordt het project SCALDIT (Scaldis Integrating Testing) afgerond. Tussen 2003 en 2005 hebben zes partners uit België, Frankrijk en Nederland gewerkt aan het stroomgebied van de Schelde. In het kader van dit project zijn EU-leidraden voor de implementatie van de *Kaderrichtlijn water* getest op basis van inhoud en samenhang. De analyse is uitgevoerd op oppervlaktewater, grondwater en kustwater. De invloed van de menselijke activiteiten op de wateren en een economische analyse van het watergebruik maken deel uit van de studie.

Het stroomgebied van de Schelde is het enige internationale pilotproject met betrokkenheid van drie landen. De resultaten worden ter beschikking gesteld aan de waterdirecteuren en managers van de overige stroomgebieden in Europa.

Ook de Nederlandse provincies zijn actief in het Interreg-programma. Friesland doet mee in dertien Interreg-projecten en treedt op als 'lead partner' in zeven projecten. Het totale budget bedraagt 45 miljoen euro, waarvan 9 miljoen euro in Friesland wordt besteed. De projecten lopen uiteen van stedelijk waterbeheer tot kennisuitwisseling en watertekort. Inmiddels heeft de provincie een administratieve organisatie opgezet ten behoeve van de Interreg-projecten. Hiermee is een flinke stap voorwaarts gezet in de beheersing van de projecten, ten aanzien van de ontwikkeling, controle en kwaliteitsborging van projecten.

4.8 PARTNERS VOOR WATER

Het kabinet heeft op 13 augustus 2004 besloten over de voortzetting van het interdepartementale programma Partners voor Water II (PvW II). Hierbij zijn zes ministeries betrokken. Dit programma richt zich op het bundelen van krachten om de internationale positie van de Nederlandse watersector (overheid, bedrijfsleven, kennisinstituten en non-gouvernementele organisaties) te verbeteren, en verder op de versterking van de Nederlandse waterinzet in het buitenland. Het programma zal worden voortgezet in de periode 2005-2009. Het beschikbare budget voor deze periode is vastgesteld op 49 miljoen euro.

Het PvW II-programma focust zich op een beperkt aantal landen en regio's. Door zich op een specifiek aantal landen te richten, ontstaat een betere krachtenbundeling van de Nederlandse waterinzet in het buitenland en wordt versnippering voorkomen. In mei 2005 zal de uitvoeringsorganisatie worden gekozen en wordt de Tweede Kamer ingelicht. Partners voor Water II kan daarna naar verwachting snel van start gaan.

4.9 MEMORANDUMS OF UNDERSTANDING

Memorandums of Understanding (MoU's) zijn belangrijk voor Nederland om waterkennis uit het buitenland te halen, of om deze kennis internationaal uit te wisselen en/of gezamenlijk te ontwikkelen. Deze kennis moet bijdragen aan, bijvoorbeeld, een betere hoogwaterbescherming en een betere implementatie van de EU-richtlijnen in ons nationaal waterbeleid.

Het ministerie van Verkeer en Waterstaat onderhoudt MoU's met verschillende landen in de EU, zoals Hongarije, Slowakije en Polen. Verder zijn er MoU's met toekomstige EU-landen (Roemenië, Kroatië), met Rusland en China. Met de Verenigde Staten heeft Verkeer en Waterstaat een Memorandum of Agreement getekend.

4.10 ACTIVITEITEN ANDERE MINISTERIES

Naast Verkeer en Waterstaat zijn ook de ministeries van Ontwikkelingssamenwerking, Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu en Economische Zaken internationaal actief op watergebied. Het ministerie van Ontwikkelingssamenwerking voert een zeer actief beleid en investeert jaarlijks miljoenen in bi- en multilaterale programma's in ontwikkelingslanden. Economische Zaken richt zich op het geven van impulsen en wegnemen van knelpunten voor Nederlandse ondernemingen op minder toegankelijke markten. LNV richt zich vooral op de relaties tussen water en voed-

selproductie en water en natuur. VROM zet zich in op een duurzame milieu-inbreng in multilaterale kanalen, met vooral aandacht voor de drinkwater en sanitatie-problematiek (afvalverwerking en zuivering).

4.11 WATERSCHAPPEN EN PROVINCIES INTERNATIONAAL

Samenwerking, transparantie en Europa zijn ook centrale thema's van de Unie van Waterschappen (UvW) en de provincies.

Het werk van de Nederlandse waterschappen en provincies op internationaal – en vooral Europees – niveau groeit gestaag. Zo heeft de UvW in oktober 2004 de Europagids gepubliceerd. De Europagids is een handreiking Europees Recht voor de waterschappen. De UvW is met deze gids de eerste koepel-organisatie die haar leden zo'n praktische handleiding biedt om hun organisaties Europa-proof te helpen zijn. Hiermee onderkennen de waterschappen nadrukkelijk het toegenomen belang van Europa.

De activiteiten op het gebied van internationale samenwerking zijn de laatste jaren gegroeid. Zo zijn Nederlandse waterschappen bijvoorbeeld partner in diverse projecten van het Interreg-programma waarbij een co-financiering van de EU wordt verkregen. Voorbeelden hiervan zijn:

- JAF (Joint Approach for Managing Flooding) met de waterschappen Velt & Vecht en Groot Salland;
- NOFDP (Nature oriented flood damage prevention) met de waterschappen Aa & Maas, Brabantse Delta en Dommel;
- NOAH (International Flood Information and Warning System) met de waterschappen Aa & Maas, Rivierenland, Roer & Overmaas en het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden.

Met uitzondering van Groningen, werken de Nederlandse grensprovincies samen in zogenaamde grensoverschrijdende gebiedscomités. Deze comités komen één of twee keer per jaar bijeen. Belangrijke thema's zijn hoogwater, calamiteitenplannen en het voorbereiden van de totstandkoming van stroomgebiedbeheersplannen. Ambtelijk is het veelal een goed overleg, maar de bestuurlijke en organisatorische verschillen met België en Duitsland zijn groot.

Voor de vorderingen in de bestuurlijke organisatie en het instrumentarium zijn in de rijksbegroting geen doelstellingen of indicatoren gedefinieerd. De voortgang die in 2004 op dit terrein is geboekt, wordt beschreven aan de hand van de voortgang van het beleid, de ontwikkeling van nieuw beleid, de implementatie van beleid en de verdeling van bevoegdheden. Ten slotte komt de weerslag van het algemene kabinetsbeleid op het waterbeheer aan de orde.

Bestuurlijke organisatie en instrumentarium

5.1 VOORTGANG

De voortgang met betrekking tot de bestuurlijke organisatie en het instrumentarium van het waterbeleid hangt voor een belangrijk deel samen met de ontwikkelingen van het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) en de voortgang van afspraken over het waterbeheer in de stad. Op dit front is in 2004 veel gebeurd, zoals de verdere uitwerking van het 'ruimte voor water' beleid in zowel de planologische kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier als de *Nota ruimte*.

Ook de wijze waarop de *Kaderrichtlijn water (KRW)* in Nederland wordt geïmplementeerd is op verzoek van de Tweede Kamer verder ingevuld in het rapport 'Pragmatische implementatie Europese Kaderrichtlijn Water in Nederland', de zogeheten Ambitie-notitie. Belangrijk element van deze notitie, is de wijze waarop de beleidstrajecten van de KRW en het Waterbeleid voor de 21ste eeuw ineen worden geschoven. Voor het instrumentarium van beleid is de komst van een *Integrale Waterwet* van groot belang voor het integraal waterbeheer in Nederland.

Met betrekking tot de uitwerking van het beleid zijn ook stappen gezet, zoals de verdere uitwerking van de watertoets en het format stedelijke waterplannen. Verder zijn duidelijke afspraken gemaakt over de verdeling van taken en bevoegdheden omtrent het stedelijk waterbeheer en de bekostiging van het regionaal waterbeheer. Ook is een start gemaakt met de vermindering van de administratieve lasten van het waterbeheer en de professionalisering van de handhaving als uitvloeisel van het algemene kabinetsbeleid.

budget van 2,1 miljard euro en voldoende bijdrage leveren aan de ruimtelijke kwaliteit.

NOTA RUIMTE

In 2004 verscheen de nieuwe *Nota ruimte* van het ministerie van VROM. Hierin zet het rijk haar beleid met betrekking tot de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland uiteen. In vergelijking tot de eerdere vijfde *Nota ruimte* wordt veel aandacht geschonken aan een nieuw sturingsmodel, waarbij de nadruk ligt op 'decentraal wat kan en centraal wat moet'. Daarnaast wordt veel aandacht geschonken aan de ontwikkelingsplanologie en aan water.

Het waarborgen van de veiligheid tegen overstroming en wateroverlast is een van de centrale doelstellingen van de nota. De nota zorgt ervoor dat 'water' als structurerend principe een integraal onderdeel wordt van de ruimtelijke planvorming. Bij de behandeling van de *Nota ruimte* in de Tweede Kamer zijn diverse moties ingediend, die de teksten van de nota op dit punt nog aanscherpen. Nadrukkelijk wordt aandacht gevraagd voor de watertoets bij de locatiekeuze van stedelijke uitbreiding en bedrijventerreinen.

IMPLEMENTATIE KADERRICHTLIJN WATER

Bij de behandeling van de wettelijke implementatie van de KRW wilde de Tweede Kamer een goed beeld hebben van de inzet die Nederland daarbij heeft. Hierover schreef het ministerie van Verkeer en Waterstaat de notitie 'Pragmatische implementatie Europese Kaderrichtlijn water in Nederland'. Deze zogeheten Ambitie-notitie is gebaseerd op besprekingen met vele bestuurlijke en maatschappelijke organisaties. Uit de notitie: "Het is duidelijk dat

5.2 BELEIDSONTWIKKELING

PKB RUIMTE VOOR DE RIVIER

In 2004 is voortvarend doorgewerkt aan de PKB Ruimte voor de Rivier. De aandacht ging vooral uit naar het samenstellen en beoordelen van alternatieve maatregelpakketten en het samenstellen van een Voorkeursalternatief en een Referentiealternatief voor dijkversterking. Dit alles vond plaats in nauwe consultatie tussen de ministeries van *Verkeer en Waterstaat*, VROM en LNV (initiatiefnemers), het ministerie van Financiën en de betrokken provincies (Gelderland, Noord-Brabant, Utrecht en Zuid-Holland). Ook is de Langetermijnvisie opgesteld, die als perspectief en toetskader dient voor de te kiezen PKB-maatregelen in de periode tot 2015. De werkzaamheden zijn gericht op publicatie van de PKB-deel 1 in mei 2005. Het maatregelenpakket moet passen binnen het taakstellend

Nederland zelfs met een pragmatische uitvoering van de KRW een forse extra opgave krijgt ten opzichte van de bestaande beleidspraktijk met mogelijk aanzienlijke financieel-economische gevolgen voor de betrokken sectoren. De extra opgave zal ook tot uiting komen in een verdere verhoging van de lokale lasten."

De haalbaarheid van de verschillende beleidsthema's wordt in de notitie als volgt ingeschat:

Moeilijk haalbaar:

- prioritaire stoffen
- eutrofiërende stoffen
- zware metalen en PCB's

Een opgave is moeilijk haalbaar als voor het bereiken van de doelen in 2015 maatregelen nodig zijn, die onevenredig hoge kosten met

zich dreigen mee te brengen. Aanpassing van de doelen (faseren of lager) lijkt hier onontkoombaar.

Haalbaar met extra inspanning:

- gewasbeschermings-/bestrijdingsmiddelen
- ecologische doelen
- fysieke inrichting en ruimtelijke ordening
- grondwaterkwaliteit en –kwantiteit
- waterbodems
- drinkwatervoorziening

De opgave lijkt haalbaar met extra inspanningen bovenop het huidige beleid. Het realiseren van deze opgaven past in de lijn van het bestaand beleid, maar vraagt wel om een extra inspanning van de sectoren. Hiervoor zal toepassing van haalbare innovatieve technieken nodig zijn.

Haalbaar:

- ‘nieuwe’ stoffen
- kostenterugwinning
- publieke participatie

Een opgave is haalbaar als uitvoering van bestaande maatregelenprogramma’s en efficiënte benutting van al beschikbaar gestelde middelen volstaat om de opgave te volbrengen.

De KRW eist een ‘stand still’ van de toestand van het water. Voor een aantal probleemstoffen vergt dit een aanzienlijke inspanning: de emissie uit landbouw, overige diffuse bronnen, rioolwaterzuiveringsinstallaties en het rioleringsstelsel moeten worden aangepakt. De KRW schrijft voor dat in 2009 het stroomgebiedbeheersplan er moet zijn. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat is momenteel bezig het pad te plannen, dat leidt tot dit stroomgebiedbeheersplan. Onder meer worden daarin drie landelijke nota’s gepland:

Nota 2005	Nota 2006	Nota 2007
Herijking huidig beleid (NW4)	Landelijke kaders	Definitieve politiek-bestuurlijk afgewogen kaders (ambitie, doelstellingen etc)
Opzet analyse van maatregelen (scenario’s) Voorlopige landelijke kaders	Hoofdpijnen maatregelen en doelen WB21 en KRW	Uitwerking en keuze doelen en maatregelen (met kosten) in regio
	Bandbreedte kosten	

INTEGRALE WATERWET

De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat wil binnen deze kabinetsperiode komen tot een wetsvoorstel voor een *Integrale Waterwet (IWW)*. Haar voornemen is beschreven in de Hoofdpijnennotitie ‘Integratie Waterwetgeving’*) die op 6 juli 2004 naar de Tweede Kamer is verstuurd.

De IWW is bedoeld om:

- elementen uit het Hoofdpijnenakkoord**) in de waterwetgeving op te nemen (met name reductie lasten voor burger, bedrijfsleven en overheid);
- de waterwetgeving te moderniseren en beter te laten aansluiten bij actuele ontwikkelingen op het gebied van watersysteembeleid en -beheer; de huidige regelgeving is verbrokkeld, deels verouderd en verkokerd;
- de waterwetgeving aan te passen aan de Europese ontwikkelingen, voortbouwend op de lopende strikte implementatie van de Kaderrichtlijn water en andere Europese richtlijnen, zoals de zwemwaterrichtlijn, de grondwaterrichtlijn en de nitraatrichtlijn.

De planning is om in 2005 het voorontwerp van de Integrale Waterwet de inspraak te laten doorlopen, zodat in de loop van 2006 het wetsvoorstel kan worden ingediend bij de Tweede Kamer. De wetten die onder de aandacht liggen voor integratie zijn: de *Wet op de waterhuishouding*, de *Wet verontreiniging oppervlaktewateren*, de *Wet verontreiniging zeewater*, de *Grondwaterwet*, de *Wet droogmakerijen en indijkingen*, de *Wet op de waterkering*, de *Wet beheer rijks-waterstaatswerken* en de *Waterstaatswet 1900*. Voor zover mogelijk worden deze wetten met de invoering van de nieuwe Integrale Waterwet ingetrokken.

5.3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

DOORVERTALING RUIMTE VOOR WATER IN STREEKPLANNEN

In het nieuwe waterbeleid zijn ruimtelijke maatregelen een essentieel ingrediënt naast technische ingrepen. Een eerste stap is gezet met het opstellen van de deelstroomgebiedvisies, die inmiddels bestuurlijk zijn vastgesteld. Het samenspel tussen provincies en waterschappen zet zich momenteel door bij het inpassen van de wateropgave in de streek- en omgevingsplannen. In sommige gevallen leidt dit tot ruimtelijke reserveringen voor waterberging, maar in andere regio’s verhindert maatschappelijke of bestuurlijke weerstand concrete vervolgstappen. Water komt daar slechts op de kaart als globaal zoekgebied.

Gemeenten hebben door het uitblijven van concretisering van de wateropgave moeite om aan te haken. Wel komt water structureel in beeld bij de gemeenten die in samenwerking met een waterschap een gemeentelijk waterplan opstellen. Hiermee wordt een inhoudelijk fundament onder het watertoetsproces gelegd. In de uitvoeringsfase wordt meer aandacht aan water besteed en is water mede ordenend. Locatiekeuzes worden nog nauwelijks beïnvloed.

WATERTOETS

Eén van de acties naar aanleiding van de evaluatie watertoets 2002 betrof de ontwikkeling van een nieuwe handreiking met een gedetailleerde procedure-beschrijving. Deze handreiking is eind 2003 gereed gekomen en in 2004 op grote schaal verspreid onder alle departementen, provincies, gemeenten, waterschappen en regionale diensten van Rijkswaterstaat. Ook bij adviesbureaus bestaat grote belangstelling voor de handreiking.

De Helpdesk Watertoets kreeg in 2004 evenveel vragen te verwerken als in voorgaande jaren. Uit de aard van de gestelde vragen en uit de duidelijk toegenomen belangstelling van de adviesbureaus, komt naar voren dat de fase van aftasten voorbij is. Alle partijen zijn aan de slag met de watertoets.

Het Interprovinciaal Overleg heeft in het najaar van 2004 een symposium voor haar achterban gehouden, waarin het werken met de watertoets centraal stond. Ook hier kwam naar voren dat de provinciale overheid duidelijk overal aan de slag is met de watertoets. Maar ook werd duidelijk dat men nog op zoek is naar een positionering van de watertoets ten opzichte van andere (juridische) instrumenten om de positie van water in de ruimtelijke ordening te versterken.

STEDELIJKE WATERPLANNEN

Door de Unie van Waterschappen en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten is een format opgesteld voor de stedelijke waterplannen, zoals afgesproken in het *Nationaal Bestuursakkoord Water*. Het format brengt een aantal zaken bij elkaar, waarover reeds afspraken waren: enerzijds het stedelijk waterbeheer en de organisatie daarvan, anderzijds het nieuwe waterbeleid en de ruimtelijke ontwikkeling van de betreffende stad.

Het Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling gaf in 2004 aan dat het merendeel van de afspraken is gericht op het stedelijk waterbeheer en dat het nieuwe waterbeleid en de daarmee samenhangende acties in de plannen worden besproken. Maar in de stedelijke waterplannen wordt nog geworsteld met de vraag hoe de wateropgave vertaald moet worden naar de ruimtelijke inrichting van de bestaande stad en de verdere uitbreiding van de stad. Al eerder is gemeld dat waterbeheerders nog weinig grip hebben op de locatiekeuze van stedelijke uitbreidingen.

5.4 NIEUWE AFSPRAKEN OVER VERDELING VAN BEVOEGDHEDEN

UITWERKING KABINETSTANDPUNT BEKOSTIGING REGIONAAL WATERBEHEER

In februari 2004 heeft het kabinet haar standpunt over

WESTERGOUWE

Het al dan niet bouwen in de Zuidplaspolder bij Gouda, de locatie Westergouwe, heeft veel stof doen opwaaien. De planvorming voor de woningbouwlocatie Westergouwe speelt al enkele jaren. Het rijk streeft naar een optimale afstemming van de verstedelijking op de mogelijkheden voor een goed bodembeheer en waterbeheer in het gebied. Daarbij gaat het om voldoende mogelijkheden voor waterberging na zware regenval, veiligheid en maatregelen tegen grondwateroverlast. In 2004 is gebleken dat Westergouwe met een innovatieve invulling (woningbouw) kan worden ontwikkeld, waarbij voldoende veiligheid en een goed waterbeheer kan worden bereikt. Dit is het plan Waterstad.

Minister Dekker (VROM) en staatssecretaris Schultz van Haegen (Verkeer en Waterstaat) zijn van mening dat het plan Waterstad kan worden gebouwd als aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Het zijn voorwaarden voor het tegengaan van grondwateroverlast en het beperken van het overstromingsrisico. De gemeente gaat dit oplossen met bijvoorbeeld drijven van woningen en het op een hoger niveau aanleggen van het vloerpeil van woningen. Verder mag de gemeente niet bezuinigen op de te treffen maatregelen voor waterberging en mogen oplossingen voor waterbeheer niet leiden tot extra problemen in andere gebieden. Daarnaast is het rijk in de toekomst niet aansprakelijk voor tekorten en financiële tegenvallers die voortvloeien uit de ontwikkeling van het plan. Ook moet de provincie Zuid-Holland er onder meer op toezien dat geen verdere verstedelijking of ontwikkeling van bedrijventerreinen in het veengebied ten zuiden van de A20 plaatsvindt. De provincie zal eens per jaar aan de inspectie van VROM over de voortgang rapporteren.

De toekomst zal uitwijzen of de innovatieve bouwwijze aan de gestelde randvoorwaarden voldoet. Het Hoogheemraadschap Schieland had in een eerder stadium door middel van een waterkansenkaart laten weten dat deze locatie niet geschikt is voor woningbouw.

de bekostiging van het regionaal waterbeheer aan de Tweede Kamer gezonden. Het standpunt heeft betrekking op:

- de bekostigungsstructuur van de taken van de waterschappen,
- de bekostigungsstructuur van de waterketen: drinkwater, riolering en afvalwaterzuivering,
- de taakafbakening en het toezicht tussen provincie en waterschap,
- de bestuurssamenstelling en het kiesstelsel van de waterschappen.

Belangrijke redenen om de bestaande structuren aan te passen zijn de versterking van de

*) De Hoofdpijnennotitie beschrijft de aanleiding om te komen tot integratie van waterwetgeving, geeft de afbakening van de reikwijdte, mede in relatie tot andere beleidsterreinen (zoals milieu, natuur en RO) en geeft een eerste schets van wat er in de wet zou kunnen worden opgenomen.
**) Hoofdpijnenakkoord, Kamerstukken II, 2002/2003, 28 637, nr. 19.

doelmatigheid in de uitvoering en vereenvoudiging van bekostigingsstructuren en het kiesstelsel. Dit is belangrijk, vanwege de wateropgave die Nederland heeft in het kader van de *Kaderrichtlijn water en Waterbeheer 21ste eeuw*.

De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft aangegeven dat wetsvoorstellen voor wijziging van de *Waterschapswet (Wsw)* en de *Wet verontreiniging oppervlaktewater (Wvo)* in 2006 naar de Tweede Kamer gaan. De uitwerking van de voorstellen tot aanpassing van de Wsw en de Wvo ligt op schema. Deze voorstellen hebben betrekking op de bekostigingsstructuur van de taken van de waterschappen en op de bestuurs-samenstelling en het kiesstelsel van de waterschappen. De Wvo zal vervolgens opgaan in de *Integrale Waterwet*, maar een tussentijdse wijziging van de Wvo lijkt noodzakelijk om tijdig de nieuwe bekostigingsstructuur te implementeren.

Onderdeel van de wateropgaven voor Nederland is de wateropgave voor gemeenten in stedelijke gebieden, te weten de verwerking van afvalwater, regenwater en grondwater. Met name gaat het om de zorg voor riolering, het afkoppelen van schoon regenwater van het vuilwaterriool en de aanpak van grondwaterproblemen. Om de gemeenten in staat te stellen deze opgaven adequaat aan te pakken, wil het kabinet op zo kort mogelijke termijn een gemeentelijke heffing in het leven roepen. Hieruit kunnen de kosten worden gefinancierd. Naar verwachting zal het kabinet dit jaar de benodigde wetsvoorstellen voor de verbrede rioolheffing naar de Tweede Kamer sturen.

AFSPRAKEN OVER VERANTWOORDELIJKHEDEN STEDELIJK GRONDWATER

Begin 2004 heeft de Commissie Integraal Waterbeheer (CIW) het advies 'Samen Leven met Grondwater' vastgesteld. Hiermee is een nieuwe taakverdeling tussen burger en overheid en tussen overheidspartijen onderling bekrachtigd. Het Landelijk Bestuurlijk Overleg Water (LBOW) heeft het advies in mei 2004 behandeld. Het LBOW acht het noodzakelijk dat voortgang wordt geboekt ten aanzien van de wettelijke verankering van de zorgplicht en de adequate financiering van grondwatertaken in het stedelijk gebied. Daarnaast wil het LBOW acties uit het CIW-advies inbrengen in het uitvoeringsprogramma van het *Nationaal Bestuursakkoord Water*.

Om de probleemhebbende burger (perceelseigenaar) ten dienste te zijn, is de CIW tot het volgende raamwerk aan procesafspraken tussen de diverse overheden gekomen:

- De gemeente is trekker en regisseur voor de grondwateropgave in het stedelijk gebied en heeft een loketfunctie. Daarnaast krijgt de gemeente, daar waar andere maatregelen falen, een zorgplicht voor overtollig grondwater. Deze zorgplicht wordt wettelijk verankerd in de *Wet*

op de waterhuishouding en op termijn in de *Integrale Waterwet*.

- Het waterschap is als watersysteembeheerder verantwoordelijk voor het treffen van maatregelen in het oppervlaktewatersysteem als daarmee grondwaterproblemen kunnen worden opgelost of worden voorkomen. Daarnaast coördineert zij de inbreng van (grond)waterkennis in de watertoets en het gemeentelijke beleidskader.
- De provincie heeft vooral een rol in het uitzetten van de strategie (op hoofdlijnen) en het leveren van kennis, alsmede een faciliterende rol. Daarnaast zorgt de provincie voor afstemming tussen regionale activiteiten en ontwikkelingen enerzijds en de mogelijke effecten hiervan voor het stedelijke gebied anderzijds.
- Het rijk draagt er zorg voor dat de voorgestelde juridische, fiscale en financiële aanpassingen ook daadwerkelijk worden gerealiseerd.

Niet alleen de overheid heeft een taak in het voorkomen en oplossen van grondwaterproblemen. Zo heeft ook de perceelseigenaar (waaronder de burger) een eigen verantwoordelijkheid voor de ontwatering van het eigen terrein en de staat en het onderhoud van zijn bouwwerk. Ook van de bouwpraktijk mag worden verwacht dat partijen – van ontwerpers tot uitvoerders – meer rekening houden met het grondwater dan tot nu toe het geval is geweest.

5.5 WATERBEHEER: ALGEMEEN KABINETSBELEID

VERMINDERING ADMINISTRatieve LASTEN

Het kabinet wil in deze regeerperiode de administratieve lasten voor het bedrijfsleven met een kwart verlagen. Op dit moment bedragen de totale lasten van het bedrijfsleven circa 16 miljard euro. De waterstaatswetgeving maakt daar slechts een gering deel vanuit, namelijk 145 miljoen euro. Toch is dit een flink bedrag.

Er zijn vier grote kostenposten: de meetverplichtingen op grond van de *Wet verontreiniging oppervlaktewateren* en de *Grondwaterwet*, de informatiebehoefte bij een vergunningaanvraag en het aantal meldingen op grond van de lozingenbesluiten. Hoewel niet elk bedrijf de meetverplichtingen als onredelijk beschouwd, wordt toch nagegaan hoe deze verplichting kan worden teruggebracht. Daarnaast wordt volop gediscussieerd over de mogelijkheden om informatiestromen te kanaliseren met behulp van ICT-toepassingen. Er worden initiatieven genomen om meer bedrijven onder algemene regels te brengen en onnodige meldingen te laten vervallen.

PROFESSIONALISERING VAN DE HANDHAVING

De kwaliteit van de handhaving van de milieuwetgeving heeft verbetering. Tot die conclusie kwam de rijksoverheid in 2001 naar aanleiding van de discussienota Met recht verantwoordelijk! Korte tijd later, begin 2002,

namen het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, het Interprovinciaal Overleg, de Unie van Waterschappen en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten het principebesluit om de kwaliteit van het proces van de handhaving van milieuwetten te verbeteren. Ook het ministerie van Verkeer en Waterstaat en de waterschappen besloten datzelfde jaar met het project mee te doen.

Doel van het professionaliseringsproject is het bereiken van een minimum kwaliteitsniveau bij alle overheidsinstanties, die een taak hebben in de handhaving van de milieuwetgeving. Aan de hand van gezamenlijk vastgestelde kwaliteitscriteria moesten alle handhavingorganisaties, inclusief Rijkswaterstaat en de Divisie Water van de Inspectie Verkeer en Waterstaat, zorgen dat ze op 1 januari 2005 aan de gestelde criteria voldoen. Begin 2005 wordt de zogenoemde eindmeting gehouden. De resultaten hiervan worden door een onafhankelijk adviesbureau geverifieerd.

5.6 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

De belangrijkste inhoudelijke beleidsacties, te weten 'ruimte voor water' en de implementatie van de *Kaderrichtlijn water* laten een gestage voortgang zien. Weliswaar heeft de planologische kernbeslissing Ruimte voor de Rivier enige vertraging opgelopen, maar deel 1 van de PKB wordt in de eerste helft van 2005 aan de Tweede Kamer aangeboden. De doorvertaling van het waterbeleid in de plannen van provincies, gemeenten en waterschappen schrijdt voort; gebieden ten behoeve van regionale retentie verschijnen als zoekgebieden op de provinciale kaarten. Daarmee is een stap gezet, maar de slag nog niet gewonnen. Dat geldt ook voor het stedelijk gebied. De gemeentelijke of stedelijke waterplannen nemen een vlucht, maar de relatie met projecten in de sfeer van de stedelijke vernieuwing en met de locatiekeuze van steden bevindt is echter nog pril.

De verdere uitwerking van het waterbeleid wordt geconfronteerd met vragen over de verdeling van bevoegdheden, met betrekking tot bevoegdheden en taken in het stedelijke gebied, en de financiering van het waterbeheer. Ook met de voornemens tot vermindering van de administratieve lasten en de versterking van de handhaving is in het waterbeheer een aanvang gemaakt.

Financiële en economische consequenties

Ruim zes miljard euro, dat zijn jaarlijks de kosten van de overheid voor het waterbeleid (voorbereiding en implementatie) en de uitvoering van taken op het gebied van waterbeheer. Dit hoofdstuk geeft inzicht in de kosten en inkomsten bij het ministerie van Verkeer en Waterstaat, de waterschappen, provincies en gemeenten. De gemiddelde kosten van watergebruik en -beheer voor burgers bedragen per huishouden ruim 700 euro per jaar. In 2004 kwamen enkele analyses beschikbaar over de economische gevolgen van maatregelen in het waterbeheer.

HOOFDDOELSTELLING

De hoofddoelstelling van het financieel beleid is om inzicht te hebben en te houden in de financiële en economische consequenties van het waterbeheer, teneinde goede besluiten te kunnen nemen om uiteindelijk de doelen van het integrale waterbeleid te halen.

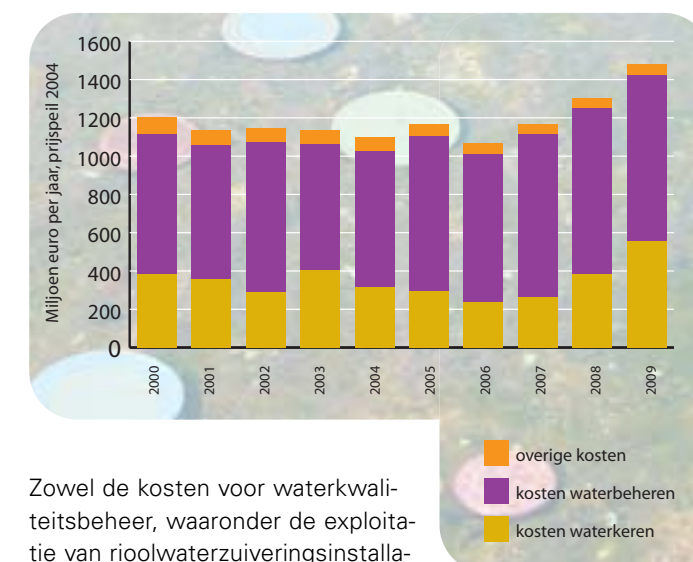
6.1 KOSTEN EN INKOMSTEN VAN HET MINISTERIE VAN VERKEER EN WATERSTAAT, WATERSCHAPPEN, PROVINCIES, GEMEENTEN EN BURGERS

Ten aanzien van de kostenontwikkeling zijn vooralsnog geen indicatoren vastgesteld om de prestaties te kunnen meten. Hieronder worden de ontwikkelingen van kosten aangegeven in de periode 2000-2004, met soms een doorrekening naar 2009.

KOSTENONTWIKKELING MINISTERIE VAN VERKEER EN WATERSTAAT

Het ministerie van Verkeer en Waterstaat geeft al jarenlang iets meer dan één miljard euro uit aan waterbeheer (zie figuur 6.1). Het geld wordt besteed aan de voorbereiding en implementatie van beleid en aan het beheer en onderhoud van het hoofdwatersysteem, de vaarwegen, de havens en de waterkeringen. De komende jaren loopt het bedrag op tot meer dan 1,4 miljard euro. Eén van de oorzaken hiervan zijn de afgesproken inspanningen in het project Ruimte voor de Rivier, waarbij de bescherming tegen overstromen wordt aangepast aan nieuwe eisen. Deze eisen zijn onder meer het gevolg van mogelijk hogere afvoeren van de Rijn en de Maas.

6.1 Ontwikkeling kosten ministerie van Verkeer en Waterstaat naar taak.

Zowel de kosten voor waterkwaliteitsbeheer, waaronder de exploitatie van rioolwaterzuiveringsinstallaties, als de kosten voor waterkwantiteitsbeheer volgen dit stijgingstempo. Waterkwaliteitsbeheer maakt ruim zestig procent uit van de kosten, waterkwantiteitsbeheer ruim dertig procent. Daarnaast zijn er nog de kosten voor het beheer en onderhoud van de infrastructuur voor de waterkeringen. Deze bedragen zijn minder dan tien procent van het totaal.

Provincies en gemeenten

Provincies geven per saldo 150 miljoen euro uit voor de waterhuishouding, waarvan het grootste deel bestemd is voor de waterkeringen (75 procent). Een andere uitgavenpost is het beheer van grondwater.

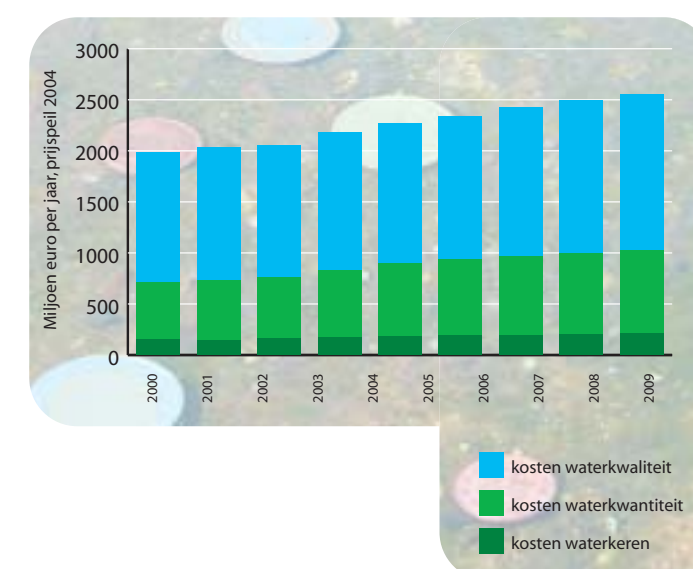
Alle bedragen in de grafieken in dit hoofdstuk zijn weergegeven in constante prijzen op basis van het prijspeil van 2004, tenzij anders aangegeven. De kosten van het ministerie van Verkeer en Waterstaat worden betaald uit de algemene middelen, via de belastingopbrengsten. Uiteindelijk betaalt de burger dus het leeuwendeel.

KOSTENONTWIKKELING VAN REGIONAAL EN STEDELIJK WATERBEHEER BIJ WATERSCHAPPEN, PROVINCIES EN GEMEENTEN

Waterschappen

De totale kosten voor de waterschappen van het regionale waterbeheer zijn in 2002 boven de twee miljard uitgekomen (zie figuur 6.2). De stijging van deze kosten is over de periode 2000-2007 ongeveer drie procent op jaarbasis (gecorrigeerd voor inflatie).

6.2 Ontwikkeling kosten waterschappen naar taak.

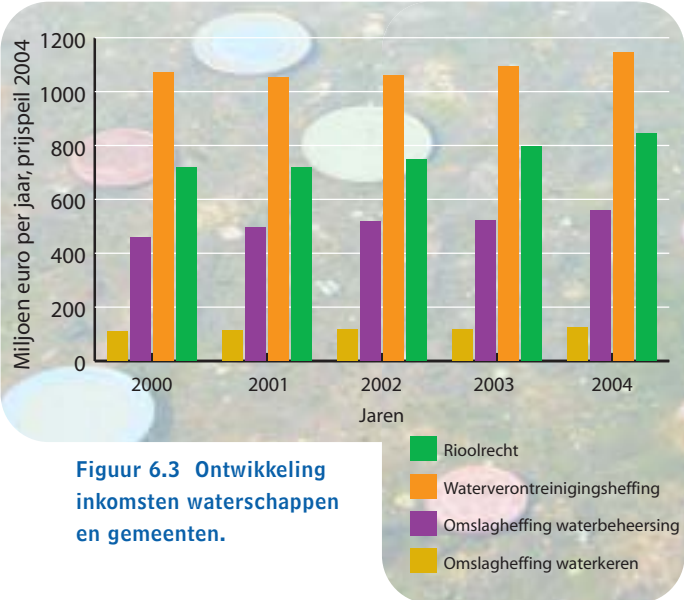
Gemeenten maken kosten voor de opvang en inzameling van rioolwater. In totaal gaat het om een bedrag van 1,1 miljard euro.

ONTWIKKELING INKOMSTEN VAN REGIONAAL EN STEDELIJK WATERBEHEER BIJ WATERSCHAPPEN EN GEMEENTEN

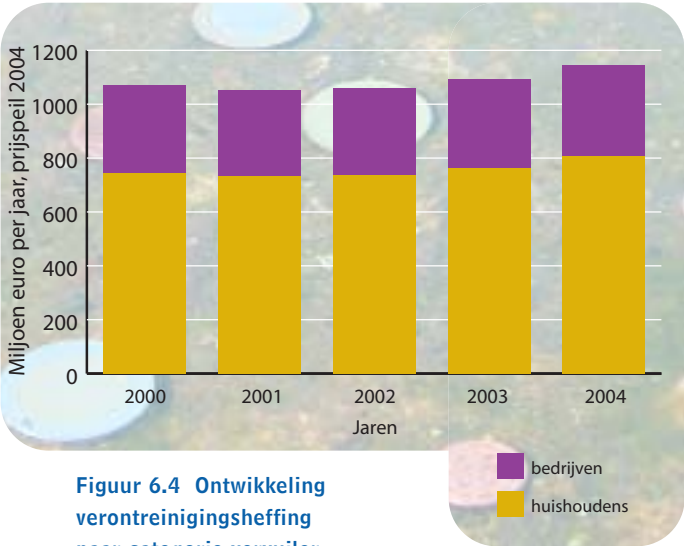
Waterschappen

De inkomsten van een waterschap bestaan uit omslagheffingen en verontreinigingheffingen. De omslagheffingen dienen voor de financiering van het waterkwantiteitsbeheer, de zorg voor de waterkering en het land- en vaarwegbeheer. De verontreinigingheffingen dienen ter financiering van het waterkwaliteitsbeheer.

Beide heffingen worden aan de huishoudens en bedrijven in het waterschapsgebied opgelegd. In totaal ontvangen waterschappen 1,8 miljard euro aan inkomsten, waarvan tweederde uit verontreinigingheffingen

Figuur 6.3 Ontwikkeling inkomsten waterschappen en gemeenten.

Figuur 6.4 Ontwikkeling verontreinigingsheffing naar categorie vervuiler.

(zie figuur 6.3). Van die verontreinigingrechten wordt ongeveer zeventig procent betaald door huishoudens en dertig procent door bedrijven (figuur 6.4). De inkomsten van waterschappen zijn over de periode 2000-2004 in reële zin (gecorrigeerd voor inflatie) met gemiddeld 2,5 tot 3 procent per jaar gestegen. Voor huishoudens ligt het percentage hoger dan voor bedrijven.

Gemeenten

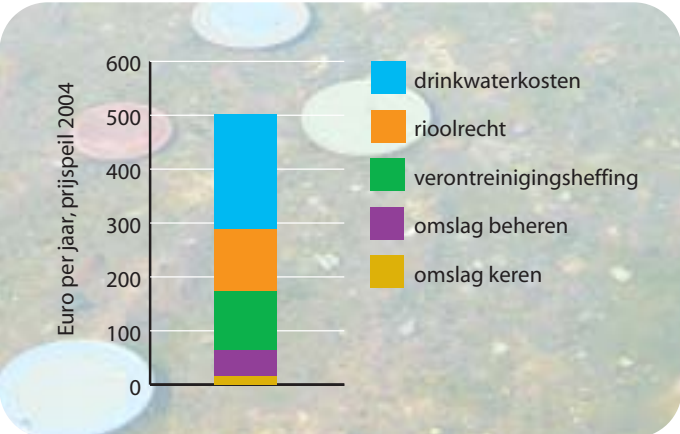
Tegenover de kosten van 1,1 miljard euro van gemeenten staat 1 miljard euro aan inkomsten, waarvan ruim 800 miljoen uit rioolrechten. Met de rioolrechten wordt anno 2004 85 procent gedekt van het aandeel dat de riolering van de gemeentelijke kosten uitmaakt.*

6.2 GEMIDDELDE KOSTEN VAN WATERGEBRUIK EN -BEHEER VOOR BURGERS

In 2003 werd voor het watergebruik en -beheer per huishouden iets meer dan 500 euro op jaarbasis betaald (directe uitgaven aan water, zie figuur 6.5). Daarvan gaat ongeveer 175 euro naar de waterschappen en ongeveer 115 euro naar gemeenten (rioolrecht). Het resterende deel (215 euro op jaarbasis) wordt aan de drinkwaterbedrijven betaald voor de levering van drinkwater.

De laatste jaren zijn de tarieven voor drinkwater vrijwel onveranderd gebleven. Het verbruik van water toonde tot 2003 een dalende tendens, waardoor in feite minder geld aan water werd uitgegeven. Als gevolg van de droge en warme zomer was 2003 daarop qua verbruik weer een uitzondering.

Figuur 6.5 Gemiddelde kosten watergebruik per huishouden in 2003.

BELASTINGGELDEN

De rijksoverheid, gemeenten en provincies besteden verder algemene belastinggelden aan waterdiensten. Het totaal daarvan, bijna 1,5 miljard euro, betekent 210 euro per jaar per huishouden (indirecte uitgaven aan water).

6.3 KOSTEN EN BATEN VAN MAATREGELEN IN HET WATERBEHEER

In 2004 kwam een aantal analyses beschikbaar over de economische gevolgen van maatregelen voor het omgaan met water. Hieronder volgt een weergave van de belangrijkste uitkomsten.

Risico's in bedijkte termen

'Risico's in bedijkte termen' is een door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne gepubliceerde beleidsevaluatie van veiligheid tegen overstromen. Hierin worden veel financiële en economische feiten en aspecten tegen het licht gehouden.

De waterkeringen, die Nederland anno 2005 beschermen tegen overstroming vanuit de zee of de rivieren, zijn nog nooit zo sterk geweest: de kans op overstroming van delen van het land, en daarmee het risico van overlijden, is sinds de watersnoodramp van 1953 sterk verminderd.

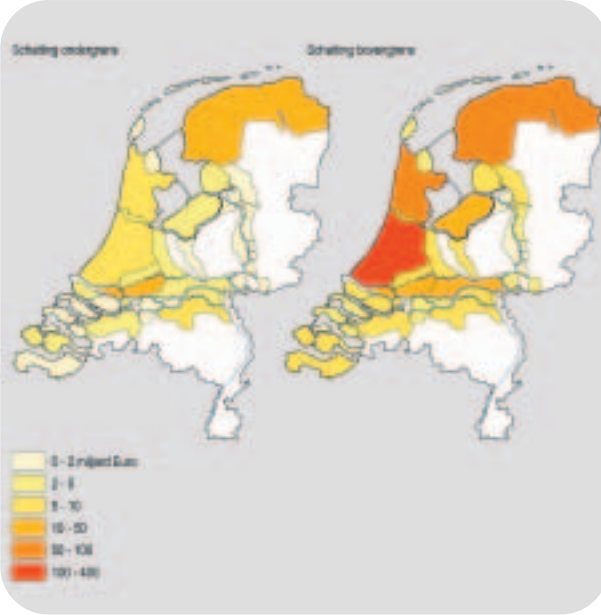
Daarentegen is - in termen van moderne risicobeschouwingen - de kans op veel slachtoffers (groepsrisico's) veel groter dan voor alle onderkende externe veiligheidsrisico's bij elkaar. Externe veiligheidsrisico's zijn bijvoorbeeld ongelukken op het spoor, in de luchtvaart of als gevolg van ontploffingen.

Economische waarden en mensenlevens worden nu minder beschermd dan in 1960 werd beoogd. De bevolkingsgroei en de toename economische waarden versterkten elkaar in deze periode van ruim veertig jaar. De te beschermen economische waarde is in deze periode - gecorrigeerd voor inflatie - met een factor zes toegenomen, lokaal zelfs veel meer. De kosten voor dijkversterking zijn veel minder sterk gestegen. Nederland geeft nu jaarlijks 0,15 procent van het netto nationaal product uit aan de bescherming tegen overstromingen. Dit is een aanmerkelijk lager percentage dan de 0,5 procent die de Deltacommissie destijds als 'geenszins ontoelaatbaar' beschouwde.

Voor Centraal Holland mochten de waterkeringen in 1960 0,5 procent kosten van de te beschermen waarde voor de bescherming tot vijf meter boven NAP, met een surplus van 0,2 procent extra kosten per extra meter. Dezelfde mate van bescherming zou Nederland nu hooguit 0,13 procent voor de 5 meter en 0,1 procent per extra meter kosten. In geval van overstroming is de geschatte economische

schade het hoogst voor Zuid- en Noord-Holland, Groningen-Friesland en enkele dijkkringgebieden langs Rijn en Maas. Met name voor de dijkkringgebieden langs de IJssel zijn de schades relatief laag. Het dijkkringgebied Groningen-Friesland valt hier op; dat heeft te maken met de grootte van het gebied. De relatief lage geschatte schade langs de IJssel geeft aan dat op grond van economische argumenten een gelijke veiligheidsnorm met andere gebieden niet voor de hand ligt. De Alblasserwaard en Hoeksche Waard laten daarentegen hoge getallen zien.

Figuur 6.6 Overzicht van economische schade in regio's bij een dijkdoorbraak.

Bron: Risico's in bedijkte termen, RIVM.

In figuur 6.6 wordt een overzicht gegeven van economische schade bij een dijkdoorbraak, waarbij onder- en bovengrenzen zijn aangegeven.

MAATSCHAPPELIJKE KOSTEN-BATEN ANALYSE WATERBODEMS

Het Advies- en Kenniscentrum Waterbodems van Rijkswaterstaat (AKWA) komt in deze kengetallenstudie tot de conclusie, dat het in alle opzichten lonend is om het baggertempo in Nederland op te voeren. De baten van het weghalen van de jaarlijkse natuurlijke aanwas zijn aantoonbaar groter dan de kosten. Zelfs het wegwerken van de volledige achterstand aan onderhouds- en saneringsbagger is rendabel.

In het rapport wordt aangegeven dat er in de Nederlandse wateren elk jaar 9,3 miljoen kubieke meter zoete onderhoudsbagger bijkomt, terwijl er 5,8 mln m³ wordt verwijderd. Jaarlijks neemt de achterstand derhalve toe met 3,5 mln m³. De totale achterstand bedraagt inmiddels 107 mln m³. Hiervan is 50 mln m³ saneringsspecie. Deze bagger moet worden gesaneerd. De overige 57 mln m³ moet louter worden verwijderd

* De Adviescommissie Water beveelt aan de omslagen en belastingen per waterschap aan te geven, teneinde het effect van, bijvoorbeeld, het samenvoegen van waterschappen te traceren. Hiertoe moeten de betrokken instanties afspraken maken over de verzameling en tijdige aanlevering van gegevens.

om de waterbodem op diepte te brengen, zodat de watersystemen hun functies goed kunnen vervullen. Elk jaar wordt naast de onderhoudsbagger 1,3 mln m³ bagger gesaneerd.

De AKWA-studie heeft betrekking op zoete bagger. Zoute bagger is niet meegenomen, omdat deze geen knelpunt vormt. Voorts wordt er vanuit gegaan dat geen nieuwe saneringsspecie ontstaat.

Figuur 6.7 Kosten en baten van de sanering van vervuilde waterbodems (bedragen in miljard euro).

Evenwicht	Wegwerken	Achterstand		
		10 jaar	25 jaar	40 jaar
Totaal Kosten	1,1	0,7	0,4	0,2
Baten				
- Scheepvaart	0,7	0,7	0,6	0,4
- Landbouw	0,5	0,1	0,1	0,1
- Veiligheid tegen overstromen	0,1	0,0	0,0	0,0
Totaal baten	1,2	0,8	0,7	0,5
Saldo	0,1	0,1	0,3	0,3
Saldo, inclusief buitenlandse scheepvaartbaten	0,5	0,4	0,5	0,5
Overige baten				
Water in de stad	+	+	+	+
Recreatie	+	+	+	+

Het baggeren kost nu 58 miljoen euro op jaarbasis. Er is 63 miljoen euro per jaar extra nodig om de achterstand niet verder te laten oplopen. Bij elkaar is dus 121 miljoen euro nodig. Deze onevenredig grote toename wordt veroorzaakt door het feit dat in de huidige baggerpraktijk juist de meer verontreinigde - en dus duurdere - kubieke meters blijven liggen.

Het opruimen van de achterstanden is een eindige activiteit, die in verschillende tempo's kan worden uitgevoerd. De totale kosten bedragen 2,3 miljard euro, waarvan 0,9 miljard voor het achterstallig onderhoud en 1,4 miljard euro voor saneringen.

Tegenover de kosten staan baten, zowel van financiële als niet-financiële aard. Vooral de scheepvaart heeft in financiële zin baat bij het onderhoud aan waterbodems. De belangrijkste kosten en baten zijn opgenomen in figuur 6.7.

WAT IS SCHOON WATER U WAARD?

Onder deze titel is door het RIZA een verkennend onderzoek verricht naar de betalingsbereidheid van Nederlanders voor schoner water, om daarmee bijvoorbeeld te kunnen

voldoen aan de doelen die worden gesteld door de Kaderrichtlijn water (KRW).

Een meerderheid van 97 procent van alle Nederlanders vindt het belangrijk tot zeer belangrijk dat het water schoner wordt dan het nu is. De belangrijkste redenen hiervoor zijn hun eigen gezondheid en het behoud van een gezond leefmilieu voor planten en dieren. Dit wordt gevolgd door het veilig stellen en met een gerust gevoel kunnen zwemmen in open water in Nederland, het behoud van schoon water voor kinderen en toekomstige generaties en het garanderen van veilig drinkwater.

De gemiddelde betalingsbereidheid van Nederlanders voor de extra kosten van aanvullende maatregelen om de KRW-doelen te bereiken, ligt tussen de 90 en 105 euro per jaar. Dat komt overeen met een toeslag van ongeveer twintig procent op wat nu al aan water (drinkwater, watergerelateerde belastingen) wordt betaald.

Op basis van deze verkennende studie kan voor Nederland in zijn totaliteit worden geconcludeerd dat de betalingsbereidheid van huishoudens voor de KWR-doelen maximaal tussen 625 en 725 miljoen euro bedraagt. Dit komt bovenop de drie miljard euro die nu al jaarlijks wordt uitgegeven aan waterkwaliteitsbeheer.

SOCIAAL-ECONOMISCHE WAARDE VAN NATUURLIJKE PEILBEHEER IN HET FRIESE MERENGEBIED

Het doel van deze studie is de maatschappelijke waarde te bepalen van een natuurlijker peilbeheer in Nederland. Het gaat er hierbij vooral om, te kijken hoe de maatschappelijke waarde van ecologische functies van natuurlijker peilbeheer kunnen worden bepaald. Denk bijvoorbeeld aan het herstel van de natuurwaarden van oevers, verbetering van waterkwaliteit en een toename in biodiversiteit. Door deze waarden expliciet inzichtelijk te maken, kunnen ze een grotere rol spelen in de afweging van kosten en baten voor natuurlijker peilbeheer in Nederland.

Een vast streefpeil en natuurlijker peilbeheer hebben verschillende consequenties voor landschap, natuur en diverse sociaal-economische gebruiksfuncties. Het Friese merengebied is als studiegebied gekozen.

Een vast streefpeil leidt tot achteruitgang van de oevervegetatie, een afname van de biodiversiteit, oeverafslag en vermindering van waterkwaliteit. Natuurlijker peilbeheer leidt dan tot verbetering van ecologische waarden, minder schade aan oevers en kaden en meer spuinmogelijkheden onder vrij verval naar de Waddenzee.

Maatregel	Functie die met maatregel in stand wordt gehouden	Alternatief scenario peilbeheer		
		Gematigd (0,2 m)	Natuurlijk (0,4 m)	Natuurlijk+ (0,55 m)
Aanleg kades	veiligheid en wonen	3	3	3
Verhoging kades	veiligheid en wonen	16	33	33
Aanpassing funderingen	wonen	3	3	3
Extra gemaalcapaciteit	veiligheid, wonen, landbouw	2	4	4
Ophogen bruggen	recreatie- en beroepsvaart	25	67	79
Vervangen aquaducten	recreatie- en beroepsvaart	0	0	40
Baggeren	recreatie- en beroepsvaart	17	80	170
Totaal		66	190	332

Figuur 6.8 Tabel kosten van compenserende maatregelen om de huidige gebruiksfuncties in de Friese boezem intact te houden bij drie alternatieve peilscenario's, in miljoenen euro's (prijspeil 2002).

Vertegenwoordigers van belanghebbende partijen geven voor- en nadelen aan (soms ook problemen), wanneer het huidige vaste streefpeil wordt veranderd:

- De beroepsscheepvaart gaat waarschijnlijk schade claimen bij invoering van natuurlijker peilbeheer. Eigenlijk is die invoering voor deze bedrijfstak niet bespreekbaar.
- De fluctuaties in het waterpeil moeten volgens vertegenwoordigers van de recreatiesector beperkt en beheersbaar blijven.
- Vooral natuurliefhebbers lijken gebaat bij het invoeren van natuurlijker peilbeheer. Zij vinden dit absoluut noodzakelijk. Voor oeverbeheer is het huidige streefpeil slecht. Natuurlijker peilbeheer is goed voor de oevervegetatie. Het riet komt weer terug waardoor de oevers beter worden beschermd. Hierdoor worden de onderhoudskosten van oevers lager. Het invoeren van sterk fluctuerend waterpeil wordt echter door de oeverbeheerder niet realistisch geacht, omdat hierdoor op den duur verlanding plaatsvindt.
- Op de visstand zal natuurlijker peilbeheer weinig invloed hebben.
- Natuurlijker peilbeheer levert moeilijkheden op voor de landbouw. In toenemende mate zullen verrottingsprocessen optreden. Daarnaast maken boeren gebruik van de uiterwaarden die door natuurlijker peilbeheer onder water komen te staan.
- Voor de gebouwde omgeving zijn er bij het invoeren van een fluctuerend waterpeil ook geen positieve effecten te verwachten. Het zorgt zelfs voor forse problemen. Hele dorpen worden naar verwachting onbereikbaar door het water en er ontstaat slijtage en schade aan funderingen van woningen.

Hoewel een meerderheid van de bezoekers en omwonenden een voorkeur uitspreekt voor natuurlijker peilbeheer, ontlopen de gemiddelde economische waarden (per huishouden per jaar) voor natuurlijker peilbeheer en het handhaven van het streefpeil elkaar niet veel. Worden voor het bepalen van de totale economische waarden deze waarden echter vermenigvuldigd met de relevante stakeholder-popula-

Gematigd = winterpeil NAP – 0,42 m, zomerpeil NAP – 0,62 m
Natuurlijk = winterpeil NAP – 0,32 m, zomerpeil NAP – 0,72 m
Natuurlijk+ = winterpeil NAP – 0,32 m, zomerpeil NAP – 0,87 m

Bron: aangepast aan 'onderzoek variabel peil Friese boezem (Wetterskip Fryslân 2003)' en gebaseerd op berekeningen van de afdeling Hydrologie van het RIZA.

ties (baathebbers bij situatie A én situatie B), dan zal naar verwachting een hogere totale economische waarde per jaar resulteren voor natuurlijker peilbeheer.

6.4 ECONOMISCHE WAARDE VAN NATUURLIJKE PEILBEHEER IN DE KRW

Met de studie in het Friese merengebied als vertrekpunt, is in een kosten-batenanalyse van kentallen gekeken in hoeverre natuurlijker peilbeheer van dit sterk veranderde waterlichaam economisch kan worden verantwoord.

Wordt de betalingsbereidheid van tussen de 55 en 75 euro per huishouden geaggregeerd naar een periode van vijftig jaar, dan ontstaat een bedrag van bijna 200 miljoen euro. Dit bedrag is in de kosten-batenanalyse van kentallen vergeleken met de kosten die nodig zijn om de huidige gebruiksfuncties in tact te houden. Daarbij zijn drie alternatieven voor peilbeheer vergeleken ten opzichte van het huidige vaste beheer (zie figuur 6.8).

Uit de vergelijking in deze tabel blijkt dat een natuurlijker peilbeheersscenario de moeite waard is. De totale economische waarde is ongeveer gelijk aan de kosten van aanvullende maatregelen, die de negatieve consequenties op de bestaande ruimtelijke gebruiksfuncties compenseren. Het scenario Natuurlijk+ lijkt op basis van de geschatte economische waarde een brug te ver en wordt op basis van de kosten-batenanalyse niet gerechtvaardigd.

6.5 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Huishoudens betaalden over 2003 iets meer dan 500 euro op jaarbasis voor watergebruik en -beheer, als vergoeding voor kosten van waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven. Daarnaast financieren gemeenten, provincies en rijksoverheid 1,5 miljard euro uit algemene middelen, hetgeen omgerekend naar huishoudens 210 euro op jaarbasis is.

De uitgaven van de rijksoverheid stijgen in de komende jaren naar meer dan 1,4 miljard euro, onder meer als gevolg van de inspanningen voor Ruimte voor de Rivier.

De totale kosten van de waterschappen bedragen meer dan 2 miljard euro. In de periode 2000-2007 is de gemiddelde reële stijging (dus gecorrigeerd voor inflatie) drie procent. De kosten van gemeenten en provincies bedragen anno 2004 1,1 miljard, respectievelijk 150 miljoen euro.

In 2004 is een aantal studies verricht met belangrijke (financieel) economische informatie over het waterbeheer in Nederland. In het onderzoek 'Risico's in bedrijfstermen' concludeert het RIVM dat economische waarden en mensenlevens nu minder beschermd worden dan in 1960 werd beoogd. De bevolkingsgroei en de toename van de economische waarden versterkten elkaar in deze periode van ruim veertig jaar. De te beschermen economische waarde is in deze periode - gecorrigeerd voor inflatie - met een factor zes toegenomen, lokaal zelfs veel meer. De kosten voor dijkversterking zijn veel minder sterk gestegen.

In de Maatschappelijke Kosten Baten Analyse waterbodems van Rijkswaterstaat zijn zowel de kosten uitgerekend om de baggerachterstand niet verder te laten oplopen, als de kosten die nodig zijn om de bestaande achterstand weg te werken. Voor het eerste is op jaarbasis 63 miljoen euro extra nodig, terwijl 2,3 miljard euro nodig is om de bestaande achterstand in te lopen. In beide gevallen overtreffen overigens de baten de kosten.

In het onderzoek 'Wat is schoon water u waard?' van het RIZA wordt aangegeven dat Nederlandse huishoudens per jaar 90 – 105 euro meer zouden willen betalen voor schoner water. Dit is twintig procent meer dan zijn nu betalen voor watergebruik.

Uit twee onderzoeken naar natuurlijk peilbeheer, met de Friese meren als studiegebied, komt naar voren dat een meer natuurlijk beheer vanuit economisch oogpunt de moeite waard is.

